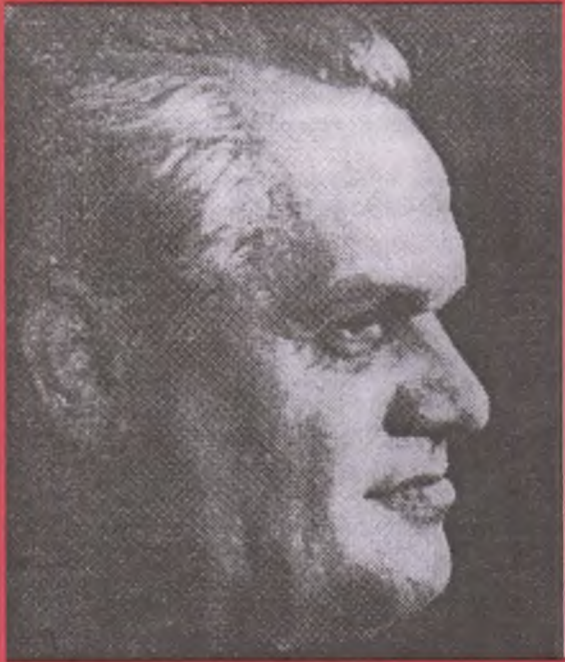

Luceafărul

SALA DE
LECTURĂ

Săptămânal de literatură. Nr. 17 (360), serie nouă. Miercuri 6 mai 1998. Preț: 2.000 lei

I.D. SÂRBU

scrisori către
ion maxim

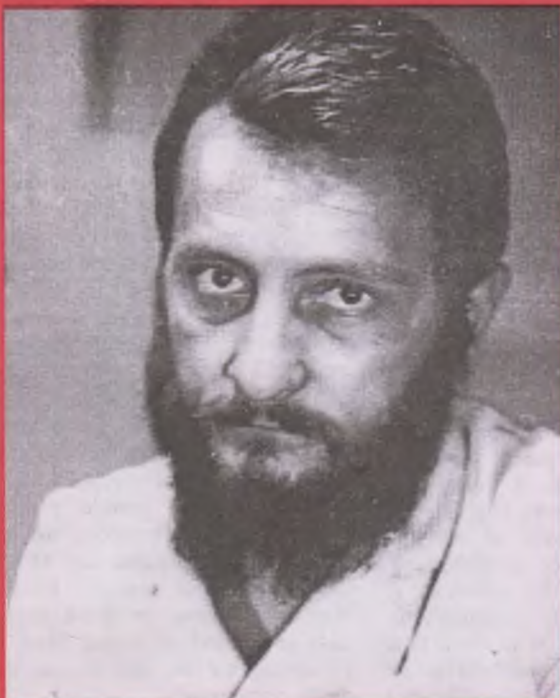
IOSIF NAGHIU
...departe
de baden-baden

ȘTEFAN STOIAN

sau

ficțiunile ultimului
cavaler în loden

CA LA UȘA CORTULUI

Multă vreme s-a crezut că imunda gazetă **România Mare** nu poate fi concurată în prezentarea unor subiecte rușinoase, în atacurile sub centură, într-un limbaj verde, neaoș și, uneori, putregăios. Iată că o soră a ei, sau, poate, o clonă, cu deviații programate, se zbate să câștige piața, ba chiar să invadeze tarabele, în vederea intoxicării cititorilor. Nu-i o invenție a noastră! **Atac la persoană**, produsul indigest despre care discutăm, are chiar o rubrică: **bursa intoxicațiilor**. Cu asemenea viziune auto-critică (!) capătă toate șansele să nu se mai vindece vreodată. ♦Ce tratează (sau prin ce se tratează) sus pomenita publicație? Diverse dar, îndeosebi, colorate fapte și situații, cele mai multe inventate și, cum arată și titulatura, atacuri la intimitatea oamenilor, practică nerecomandată de deontologia presei. Dar, într-o țară în care mulți paranoici bat în microfoanele **Senatului**, iar persoanele sus-puse aruncă, nonșalant, fumuri pe nări, dar și prin avioanele nocturne, orice e posibil, încât farsa, scandalul continuu și lipsa de pudibonderie par a fi la ele acasă. ♦Limbajul, deloc ambiguu, n-are forme diverse de interpretare, fiindcă triumful acestei publicații pare să gareză în exprimările jitate, doldora de dejecții ca la ușa cortului. Chiar de pe prima pagină putem decupa această zicere insalubră: „cu cine și-o pun odraslele prezidențiale”, cuvinte care nu mai au nevoie de comentarii. Redactorii atacului n-au mamă, n-au tată, (de Dumnezeu nici nu poate fi vorba), astfel că par a fi niște orfani ai scrisului dar și ai eticii. Se dau știri eronate, se publică informații de gang, fără a se ține cont că în România sunt destule repere morale. Or, în goana după senzational, tocmai lăturile dețin așful. Dar, cum afirmam, punctul forte e exprimarea. Se vorbește despre „mădularul lui Gheorghe Dinică” și chiar se inventează o poveste pentru a-l susține: pe o masă. Inventivi, nevoie mare, gazetarii dragomirului bănuiesc că Dide ar crede că există, „sex orar” și „sex scris”. Ba chiar afirmă că „nistorectua contraface știri”, atacându-l mitocănește pe directorul ziarului **Evenimentul zilei**. ♦Nu există un program bine stabilit, de vreme ce nu se bănuiește vreo conduită și cu atât mai puțin o morală în paginile **Atacului la persoană**, fiindcă până și unii semnatari își ascund numele după semnături, ceea ce demonstrează că damfurile pestilențiale îi ameteșc până și pe ei. Într-un viitor apropiat, nici masca de gaze nu-i va mai putea salva.

Editori:

- **Uniunea Scriitorilor din România**
- **Fundația Luceafărul**
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă și al Ministerului Culturii**

Redacția:

Laurențiu Ulici (director)

Marius Tupan (redactor-șef)

Ioan Es. Pop (secretar general de redacție)

Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163
Cont în valută: 472161601590

Tehnoredactare computerizată: FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

CULTURA PE UNDE

Miercuri 6 mai, pe Canalul România Cultural, la ora 20,45 - **Cărți, idei, manuscrise**. Din sumar: Literatura memorialistică - Pericle Martinescu - „7 ani cât 70” (Editura Vitruviu); Scriitori la masa de lucru: Costache Olăreanu; Restituiri: Dan Botta. Colaborează Cornelia Ștefănescu și Octavian Barboșă. **Redactor: Ileana Corbea.**

Pe Canalul România Actualități (C.R.A.), la ora 0,03 - **Lectura de la miezul nopții**. „Hotel Paradis” de Mihai Ursachi. **Redactor: Silvia Blendea.**

Joi 7 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - **Miorița**. Mit și literatură. Comentariu de prof. dr. Silviu Angelescu; Arhitectura românească în context european. Prezentare de Georgeta Stoian. **Redactor: Ion Moanță.**

Vineii 8 mai, pe C.R.C., la ora 21,30 - **Dicționar de literatură universală**, Jose Ortega Y Gasset (115 ani de la nașterea gânditorului spaniol); Lecturi paralele: versuri de Charles Baudelaire și Arthur Rimbaud. **Redactor: Florin Constantin Pavlovici.**

Pe C.R.C., la ora 23,50 - **Poezie universală**. Versuri în traducerea poetului Lucian Blaga: François Villon, Edgar Allan Poe, Serghei Esenin, Ady Endre. **Redactor: Dan Verona.**

Sâmbătă 9 mai, pe C.R.C., la ora 12,30 - **Rampa și ecranul**. Din sumar: O actriță și rolurile sale: Dana Dogaru; Mari actori pe ecranele lumii: Fernandel. **Redactor: Julieta Țintea.**

Duminică 10 mai, pe C.R.C., la ora 9,50 - **Poezie românească**. Versuri în interpretarea actorului Damian Crășmaru. **Redactor: Ioana Diaconescu.**

Pe C.R.C., la ora 17,15 - **Revista Literară Radio**. Din sumar: „Cartea, obicei spiritual”: „Modernitatea ultimă” de Caius Dobrescu (Editura Univers 1990). Colaborează: Maria-Ana Tupan; Remember: Mircea Ciobanu. **Redactor: Maria Urbanovici.**

Luni 11 mai, pe C.R.C., la ora 20,30 - **Atlas cultural**. Drumurile ca drumuri... Itinerarii australiene; Spre Paris, pe cărări șerpuitoare; Orizonturi texane. Colaborează Florența Albu și Mircea Simu. **Emisiune de Victoria Dimitriu.**

Pe C.R.C., la ora 11,30 - **Între monolog și dialog**. A existat, există un postmodernism românesc? Colaborează Mircea Martin și Marin Mincu. **Redactor: Eugen Lucan.**

Marți 12 mai, pe C.R.C., la ora 21,50 - **Lecturi în premieră**. Fragment din romanul „Sexagenara și tânărul” de Nora Iuga. **Redactor: Ion Filipoiu.**

acolade

SĂPTĂMÂNA LUMINATĂ

de MARIUS TUPAN

Că și în urmă cu cinci sau șase ani, redactorii fac eforturi disperate să-și țină revistele în viață, apelând la tot felul de mijloace, fiindcă certurile politicianilor, pe de o parte (care, iată, n-au aprobat încă bugetul!), și contextul în care e sprijinită cultura (fără o lege a sponsorizării favorabilă) concură la adâncirea unui climat artistic pauper, ca și când blestemul moștenit rămâne partenerul nostru de viață. Cine a fost mai atent la acest început de an, a observat acutizarea crizei, întreținută și de vanitățile unor scriitori, care mai cred că li se cuvine totul, fără a se supune unor metamorfoze, dictate de noile condiții capitaliste, în care ne desfășurăm activitatea. Cu atât mai laudabile sunt câștigurile unor manageri, cu cât situația actuală a culturii nu-i favorizează și nu ne favorizează. Printre aceștia, în prima linie, a intrat și Cassian Maria Spiridon, redactorul-șef al revistei **Convorbiri literare**. Cu vreo doi ani în urmă, poetul moldav a reînviat un lunar de tradiție, condamnat parcă să dispară în urma atâtor dispute locale și suburbane. Apoi, cu ambiție și pricepere, verificate deja, a cutezat să instituie Colocviile Convorbirilor Literare, ba, mai mult, să ofere și premii celor care s-au remarcat în arta scrisului, nu numai în partea de est a țării, ci și în toată țara. Întâmplător sau nu, manifestările de amploare au avut loc în **Săptămâna**

Luminată, prilej tocmai nimerit să privim cu încredere (și invidie!) zbaterile și performanțele colegului nostru de breaslă.

S-a discutat mult, aprins și contradictoriu în cele două zile de **convorbiri**. Firește, soarta revistelor literare, alegerea colaboratorilor, întreținerea unui climat propice creației, eliminarea grafomanilor, aserțiunile politice, șantajul literar au fost teme care nu puteau lipsi tocmai într-un loc în care s-au găsit mulți redactori-șefi, fiecare atacându-le din diverse unghiuri. În aceste circumstanțe, prezentarea autoironică a lui Emil Iordache, secretarul general al revistei sărbătorite, a devenit o pată de culoare într-un dialog uneori prea solemn. În ceea ce ne privește, cum am spus și în Casa cu Apsidă, credem că generozitatea, uneori exagerată a colectivului de redacție, favorizează strecurarea unor texte cu valoare îndoielnică, iar prezentarea grafică lasă locul multor speculații, ce ar putea fi lesne eliminate, dacă ar exista o mai mare grijă pentru plasarea și evidențierea unor articole, așa cum se face în orice publicație care se respectă. Oricum, revista ieșeană **Convorbiri literare**, e demnă de stimă, fiind, după cum se observă cu ochiul liber, una de prestigiu care nu are nevoie de prea multe comentarii.

GLOBALIZAREA

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

O stafie umbla cândva prin Europa; ea bântuie din nou continentul nostru și lumea. Purtând o altă înfățișare, exprimând poate chiar o altă natură, continuă să fie produsul angoaselor noastre care, la rândul lor, nu reprezintă altceva decât stupoarea prezentului din care trebuie să se nască viitorul. Numele exact al stafiei astăzi este „globalizarea”. Efectele se propagă vectorial în civilizație și astfel țările europene acuză infiltrarea tipului american de cultură, iar lumea non-occidentală acuză presiunea Occidentului. Culturile care invocă o pronunțată specificitate se socotesc amenințate de formele culturale ale universalității - reală sau pretinsă. Tradițiile se simt asediate de spiritul inovator. Într-o lume în care culturile au ajuns să se situeze - toate - în contiguitate și nu rareori în continuitate, fiecare individ și fiecare națiune își simte identitatea amenințată. Să se persista trebuie să fii tu acela care poartă trezi identități străine.

Desigur, cândva, sistemul cifric roman s-a simțit amenințat de sistemul de numerație arab; cultura europeană a arcului și săgeții s-a simțit amenințată de cultura asiatică a prafului de pușcă, iar cultura bumbacului și a mătăsii a dislocuit cel puțin parțial cultura lânii. Geometria egipteană a fost învinsă de geometria greacă. Religia iudeo-creștină a învins politeismele, iar acolo unde s-a oprit, geografic, iudeo-creștinismul a avansat o altă

religie monoteistă, venind din aceeași sursă - desigur, religia musulmană.

Ceea ce a asigurat forța istorică a Occidentului și a Isalmului a fost spiritul lor globalizator. Occidentul s-a impus - până în prezent - în fața civilizațiilor non-occidentale prin faptul că a văzut globalizarea într-un mod mai complex decât modul islamic. În momentul în care o civilizație budistă - într-o stranie combinație cu shintoismul - a încercat să adopte o atitudine expansivă era târziu și graba a îndemnat Japonia la război. Rezultatul este cunoscut. Lumea a asistat și participat la globalizări succesive - globalizarea unor tehnici esențiale pentru existența umană, globalizarea unor științe, globalizarea unor credințe, a unor practici industriale, globalizări ale capitalului. Ce este nou - și, poate, amenințător - în globalizarea prezentă, cea împotriva căreia se ridică Franța și Rusia, țările arabe și China? În primul rând, desigur, este dimensiunea fenomenului, dar nu se află în cauză numai aceasta. Amploarea dimensională a globalizării actuale vine din enormul potențial de comunicare al lumii moderne și, mai ales, al lumii viitorului. Devenind deosebit de intensă și multipolară, globalizarea nu mai reproduce fenomenul în limitele lui anterioare, când el adăuga ulterior aspecte pe care acestea nu le conțineau, fără însă a nega sau a impune retragerea unor caractere identice existente. Astăzi însă globalizarea unor

caractere provenind dintr-o anumită cultură implică dispariția altor trăsături specifice ale culturii primitoare. Tipul de serviciu „fast-food” american desființează progresiv restaurantele specifice diferitelor culturi; televiziunea planetară reduce interesul pentru carte - și mai ales pentru cartea produsă într-o cultură mică. Marile instituții financiare mondiale și marile companii industriale transnaționale desființează, până și sensul micii industrii, sau cooperativei de credit, care acum câțiva ani încă părea să aibe un viitor.

Care sunt șansele noastre într-o astfel de lume? Speranțele chiar și ale unor mari puteri - europene sau asiatice - de a opri sau limita procesul sunt iluzorii. Dacă în plan spiritual istoria constă dintr-o continuă mișcare axiologică, variind continuu accentul așezat pe valori, în plan pragmatic istoria constă din globalizări succesive. Dacă istoria se va opri vreodată, așa cum presupunea în 1989 Francis Fuluyama, aceasta se va întâmpla atunci când va fi fost globalizat tot ceea ce poate fi globalizat. Lucrul nu va fi posibil pentru că ființa umană va continua să producă valoare nouă - nouă nu în sens productiv, ci în sens creativ. Care este însă perspectiva unei civilizații anume? Va fi aceasta absorbită într-o lume globală, uniformizată fie și momentan sau parțial? Destinul fiecărei culturi și civilizații va consta în faptul de a avea ea însuși ceva de globalizat - de exemplu o creație precum aceea a lui Brâncuși sau Eugen Ionescu. Acestea au fost supuse însă globalizării de circulație a valorilor sub semnul unei alte culturi decât aceea de proveniență. Nu este însă vectorializat pentru globalizare decât ceea ce conține universalitate. Producem pentru subsistență, dar ne deshidem o șansă de a persista ca identitate generând o valoare universală - cel puțin potențial astfel - pe seama unui caracter propriu. Aceasta cred că este și definiția inteligenței.

minimax

ÎNCOTRO, DUPĂ? (II)

de ȘERBAN LANESCU

După cele spuse săptămâna trecută, cum că retragerea *Alianței Civice* din CDR îmi pare c-ar fi un eveniment suspect de a purta încărcătură istorică, cuvine-se poate a persista întru explicitarea acestui gând, cu atât mai mult cu cât afirmația este de două ori risca(n)tă: în formă, printr-o exprimare ușor prețioasă și, mai ales, în conținut, căci bate în viitor, într-o vreme a incertitudinii, pe lângă condamnarea profeției așchitone dintr-un arhicunoscut adagiu. Între timp, s-a mai putut afla și lua notă despre ralierea *Solidarității Universitare* cu A.C., iar AFDPR s-a situat public pe aceeași poziție de principiu. Așadar, puse laolaltă toate câte se cunosc începând de la îndepărtarea lui Valerian Stan din guvern și până la recenta inițiativă de amnistiere a crimelor din timpul „revoluției”, bașca bănuiei, „folclorului” și bârfele care circulă prin *târg*, despre gestul *Alianței Civice* se poate spune că marchează momentul când a devenit evidentă inoportunitatea folosirii majusculei S pentru *schimbarea* din noiembrie '96. De trecut pe răboj încă o păcăleală! Încă o dată, în virtutea pragmatismului, a comandamentelor deduse dintr-o... *Realpolitik*, au fost desconsiderate orice fel de cerințe morale. Chiar dacă inițial o fi existat, poate, intenția impunerii unui alt tip de regim politic, ulterior, pe parcursul guvernării, prevalente s-au dovedit forțele - ay, limba de lemn! - conservatoare. Forțe conservatoare căci, în ultimă instanță, noua stăpânire a continuat, și după cât se

arată va continua, „opera” începută de/sub regimul Iliescu, în sensul unei despărțiri cât mai *line* de trecutul comunist, a unei despărțiri *onorabile*, fără vânători de vrăjitoare, fără lustrație etc., că doar toți am fost dalmățieni și toți to'arășii politrucii, securiști, culturnici s.a. toți au fost dintre ai noștri, semeni, toți am fost, vai!, sub vreme, vinovați-nevinovați. După decembrie '89 și încă niște episoade romantic-revoluționare în care era firesc, nu-i așa, să mai și moară câte unii, regia acestei tranziții (!) molcom-mioritice a fost cum nu se poate mai profitabilă, atât pentru foștii mahări comuniști dar și pentru cei care au putut și au știut, au învățat să cadă la pace cu to'arășii. **Categoria celor în urmă menționați este acum la putere în România, cu prețul renunțării la adevăr și dreptate.** Or, dacă înainte, cu/sub alde Iliescu și compania, divorțul dintre moral și politic era cumva firesc, acum el este strident și șochează, încă mai abitur atunci când se încearcă, demagogic, dregerea busuiocului cu simțire adâncă de...ipocrizie cabotină. **Dar, se putea altfel?** Politica, în general, și democrația în special, o știe acum tot românul pînă la sațietate, democrația este arta compromisului. Adică, la concret - ay, limba de lemn! -, este vorba de compromisul direct, compromisul vădit al CDR cu PD(FSN), un compromis împins pînă la abdicare nevolnică în fața *șantajului*, iar *dedesubti*, implicit, compromisul cu celelalte partide clonate din PCR și fosta Securitate.

Un compromis în virtutea căruia, pe lângă absolvirea ticăloșiilor din perioada comunistă, trebuie să acceptăm, să *înghițim*, crima și hoția de după „revoluție”, fără a mai vorbi de alte „păcate minore” precum impostura, „legea lui om” etc. Pentru că - se deduce din discursul politic oficial, dar o susține și majoritatea analiștilor politici profesioniști cu sau fără barbă - compromisul actualei puteri, din care s-a și născut *guvernul Vasile* (precum o Venus de mahala din mazăga unei bălți murdare), acest compromis, bazat în bună măsură pe mitificarea reformei economice, a fost, este, imperios necesar în România căci doar astfel se putea merge înainte, eventual, dac' o ține, spre capitalism, spre Europa și Occident. Iar odată acceptată această *Realpolitik* dâmbovițeană, este logic tratamentul condescendent, ori chiar blamul adresat atitudinii adoptate de A.C. și de alți, nu-i așa, romantici intransigenți, maniheiști, refulați etc. Mă rog, totul e bine și frumos, chiar dacă rău și urât, curat murdar, totul ar mai putea să meargă bine și frumos, cu o condiție însă! Să iasă, și să **iasă repede**, *pasența* economică. Deoarece acum este aproape total compromisă componența morală a capitalului politic de care a dispus CDR (îndeosebi PNTCD) și președintele, în viitor, cum s-ar zice, brânza-i pe bani, **numai pe bani**. Suficient de mulți bani, bani de-adevăratelea nu de hârtie, încât grosul electoratului să simtă că trăiește mai bine. Exact situația dorită de to'arăși, pe care au scontat atunci când au cedat puterea. Căci, pentru a câștiga în aceste condiții *partida*, când încrederea celor mulți și necăjiți nu mai poate fi obținută decât contra cost, plătită *cash*, CDR are un aliat, PD(FSN), care joacă la două capete, iar împotriva, o *stângă* (inclusiv sindicatele) dispusă la orice malversație, putându-și interpreta cu succes partitura propagandistică tradițională cu grija pentru popor, egalitate și echitate etc. + ceva condimente naționaliste.

IOSIF NAGHIU, DEPARTE DE BADEN-BADEN

de DUMITRU RADU POPESCU

In întuneric, până și cele mai viguroase făpturi îmbătrânesc urât și irevocabil. Așa că noi ar trebui să ne ciulim urechile și să fim foarte atenți atunci când Len, nemulțumit și nervos, spune că trebuie să profităm de întuneric, fiindcă întunericul este aliatul nostru... Într-o primă lectură, Len și Sam sunt niște spărgători de case de bani sau, spus mai pe șleau, niște hoți care, firește, se bucură că la adăpostul întunericului pot să-și împlinescă mai ușor gândurile, adică să profite de bezna cea bună, ce iaște norocul pungașului!... Dar la o nouă lectură, când îl auzim pe Len spunând că afară e întuneric, înăuntru e întuneric - ceva ne șoptește că nu mai este vorba doar de întunericul din casă și cel din afara casei... Păi, dacă e vorba și de bezna din Len și Sam?! Și dacă, așa cum mai spune Sam, în lume toate sunt schimbătoare - acum e întuneric, acum nu e întuneric, și doar la Baden-Baden totul rămâne neschimbat! -, ne putem duce cu gândul că și înăuntru acestor personaje buiace totul e schimbător! Len spune că el și Sam nu sunt niște găinari, că sunt atât de admirați pentru felul cum dau loviturile lor măiestre, încât sunt considerați niște idoli!

Deci, piesa am putea să spunem că ne propune doi hoți plenipotenți, care sunt și idoli și au și conștiința infailibilității lor de idoli ai întunericului. Ziarele o să scrie despre ei, o să se facă filme despre ei, o să se scrie cărți despre ei... Deci, o să fie numiți, prin cuvinte, ceea ce sunt!

În acest punct, cei doi idoli borfași se întâlnesc, pe întuneric, într-o beznă de gală, cu scriitorul de cărți și, prin el, tot prin beznă, firește, se întâlnesc cu cartea! Cu - da, sigur! - cuvântul!

Iată că se aprinde în încăpere și o lumină, prăpădită, după cum constată Sam; o slabă încercare de lumină, adică o lumină care a dat greș... Superb numește poetul Naghiu lumina aceasta greșită, care nici n-o să se bage de seamă în noaptea ce continuă să fie plenipotentă. Dacă lumina e inoperantă, ce le mai tulbură atunci celor doi maeștri lucrul? Niște sunete ciudate!... Ochii lor văd probabil și prin întuneric! Dar acum se pare că pentru cei doi nu mai este interesant ce văd, ci ce aud! Timpanele lor sunt în alertă! Timpul, și el, intră în alertă! Sam și Len aud țâcănitul unei mașini de scris! Ce prestație demiurgică!... Va să zică, scriitorul de cărți nu dormea - scria! Ce? Oare nu scria chiar cum ei veniseră să fure și să audă cum el scria și-i descria pe ei, scoțându-i din întuneric în lumina cuvintelor? Polițistul, de afară, aude și el ceva zgomote suspecte! Dar el nu poate să intre în casă pe fereastră, fiindcă îi cade gluga de la manta pe ochi!... Iarși poetul Naghiu ne propune o metaforă superbă: gluga care-i cade

omului puterii pe nas, gât, urechi, și ochi, acoperindu-i toate simțurile, înfundându-le, desfundându-le... Vederea, măcar îi este acoperită, „pe de-a-ntregul!”

Pe lângă întunericul ce-i face fericiți pe cei doi idoli borfași, iată și gluga ce-l orbește cu desăvârșire pe apărătorul legilor... Mai mult, unul dintre borfași, e cuprins de o efuziune lirică!... Își amintește de copilărie și de gutui și spune, că atunci când e urmărit și trebuie să fugă, nu știe dacă gutuile sau copilăria îl împiedică să fugă!... Iarși poetul Naghiu este la mare altitudine, aici, și mai departe, când hoțul liric spune - știind că afară este un milițian! - că afară este doar vântul și un polițist care se teme de vânt...! Din superbia cerurilor copilăriei, borfașul cade în două picioare, direct pe pământ, și spune: „**E întuneric și liniște... E vremea noastră... Trebuie să facem rost de parale**”. Scurt!

Ei bine, în această clipă apare Max, profesorul, autorul de cărți, care strigă: „**Ieșiți afară!... Ajutor!...**”

- Cine e? - întreabă Sam, speriat.

- Nu e nimeni - zice Len. **E numai o voce de om... Care strigă mereu ajutor... Dar aici nu e nimeni!**...

Suprarealismul, absurdul etc. sunt în floare. Da, dar și tenacele realism! Și aici cred eu că stă reușita lui Naghiu în nedespărțirea apelor! Nu dă cu bagheta, magic, să despice apele și să ne arate asta e asta, asta e altfel... Și bine face! Sunt destui realiști și destui absurzi care ne bagă degetele în ochi arătându-ne ce vor ei să vedem și să auzim - și dând, astfel, cu hotărâre, cu băta în baltă!

E o furtună prea mare ca să ajungă cineva până la ei - spune mai departe, unul dintre hoți. Poate doar un câine... Nu, nu e nimeni... nicăieri... Nimeni... Doar departe, un om... Prea departe... Și care e om într-adevăr?

Trebuie să recunoaștem că vajnicul sudor,

care încearcă să taie casa de bani, știe să pună întrebări... Chiar muncii sale știe să-i aducă un meritat elogiu!... Își îndeamnă partenerul să muncească și să se bucure - adică să fure și să se bucure! „**Ăsta e timpul tău și nimeni nu ți-l poate lua... Muncește și fluieră!**”

După cum se observă, „Gluga pe ochi” este cu totul altceva decât o fabulă despre un milițian, chiar și despre o putere oarbă, că e nu-și poate ocroti valorile... Căci aici se insinuează ca o valoare supremă nu banul, cu verbul, cuvântul... Piesa, spre bucuria noastră, nu rămâne o anecdotă. Și faptul că a fost extrasă din repertoriu, la un moment dat, astăzi, în biografia piesei, acest fapt n-ar avea decât greutatea unei inapetențe politice. „Gluga” nu are o dimensiune discretă - ea este una dintre cele mai bune piese scrise de după război!... Scribul mi se pare a fi personajul principal al acestei lucrări remarcabile, fiindcă mă duce cu gândul la Bлага și la cuvintele pierdute azi, cu care Dumnezeu a numit lucrurile, viețuitoarele, faptele... Prin „numire”, se știe, toate cele ale pământului și ale cerului s-au făcut! Dar lumina s-a stricat, întunericul a cuprins iarși universul, transformându-l în haos... Toate sunt, am putea spune, pe dos!... O lume pe dos, imprevizibilă. Salvarea n-ar putea decât de la un nou demiurg sau de la un scrib care să descopere cuvintele spuse de Dumnezeu și uitate! Scrie Bлага: „**Limbile omenești, câte sunt, sunt rezultatul unui proces de degradare și de desfigurare. Limba puternică și de început a lui Adam s-a pierdut, precum se știe, în val-vârtejul celor petrecute la turnul Babilonului. Căzând pradă semeției și păcatului, oamenii au vrut să înfrunte orice hotărâre viitoare a lui Dumnezeu, și chiar pedeapsa cu un mare potop. Limbile, câte s-au ivit, după risipirea oamenilor pe tot pământul, sunt deci din pedeapsă pentru semeția și păcatele pământenilor...**” Sigur că această dorință a scribului de a regăsi cuvintele sfinte și a reface lumea poate privea o ambiție luciferică, drăcească etc. Dar asta este o altă nuanță... Să reținem doar marea putere a scribului de a căuta și prin întuneric cuvinte și de a le așterne pe hârtie - adevăruri cu care lumea să-și recapete lumina în care a fost hărăzită să vizeze.

Naghiu nu rămâne în piesele sale la suprafața unor intrigi cu hoți și vardiști sau la anecdotică unor călătorii „terestre” pe apele mărilor... Aventura caravelor prin oceanul Atlantic devine o călătorie inițiată pe mare - de ce nu? - mitologică? Am putea vorbi - de ce nu? - de niște realități... palimpsestice! De o mare, de un întuneric... dincolo de care se ascunde altceva!... Cum în „Gluga pe ochi” parcă e vorba de căutarea cuvintelor originare, care să aducă ordinea și măsura tuturor celor văzute și nevăzute în rătăcirea caravelor pe o mare babilonică - sub flamura lui Cristofor Columb! -, parcă nu suntem departe de căutarea paradisului... Oricum, Iosif Naghiu nu ne propune o lume încremenită și searbădă, ci o umanitate aflată într-o continuă căutare, într-o „creație” mereu reîncepută, fără de care omenirea ar îmbătrâni urât și s-ar dizolva într-un întuneric fără sfârșit și într-o desăvârșită mare moartă.

(Din Rampa)

RAPORT DESPRE BANALITATEA RĂULUI

de IOAN STANOMIR

„Această dragoste care ne leagă (Reconstituirea unui asasinat)” de Doina Jela (Editura Humanitas 1998) inaugurează un ciclu propus de editură, „Procesul Comunismului”, a cărui finalitate este aceea de a suplini ceea ce autoritățile române, și nu numai, au ezitat să realizeze, sub pretextul fariseic al evitării unei „vânători de vrăjitoare” (ca și cum aflarea adevărului și sancționarea celor culpabili ar viola normele morale).

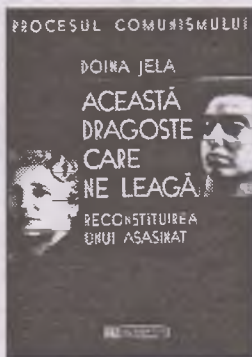
Secolul XX a adus cu sine o metamorfoză a răului istoric, comunismul ilustrând exemplar această schimbare de aparență și comportament. Nimeni nu mai poate face abstracție de mecanizarea și impersonalizarea răului, operând tot mai mult în virtutea unui algoritm monstruos. Asasinatul iese din domeniul privatului pentru a deveni o politică de stat. Comunismul a împins mai departe rafinamentul - farmecul său, (la care nu au rămas insensibili „generoșii” din România și de aiurea) rezida în

astă combinație de idealism iacobin și de umanism programatic. Cum remarca François Furet, comunismul și-a disimulat veritabilele intenții prin recursul la un inventar de idei extrem de influente în Occident, de la Revoluție și până la democrație integrală. Recuperând, ca în cazul revoluției bolșevice din 1917, o tradiție istorică cu rădăcinile în teroarea iacobină, comunismul rusesc și mai apoi mondial a devenit progresiv o impresionantă mașină de generare a iluziilor și a morții programate. Iluzionarea prin apelul la Utopie și eliminarea fizică a adversarului (ale cărui dimensiuni se puteau extinde la cele ale unei națiuni) au reprezentat cele două fețe ale medaliei, din primul moment al lui 1917 și până la sfârșit. Ignorarea acestei realități e o formă de complicitate cu călăii.

Doina Jela analizează în volumul de față un caz, cât se poate de comun în România lui Gheorghiu-Dej. Autoarea decupează din epocă tragedia soției lui E. Lovinescu, Ecaterina Bălăcioiu-Lovinescu, arestată la 70 de ani și asasinată (prin refuzul asistenței medicale) pentru motivul de a fi refuzat să semneze o scrisoare al cărei scop ar fi fost „amintirea” Monicăi Lovinescu, fiica ei.

Față de nazism, comunismul a avut avantajul timpului și al complicității prin tăcere. Căutarea memoriei, întâlnirea cu martorii sunt alternativa la o uitare ce nu ar fi altceva decât o consfințire a operei tortionarilor. Arhitectura volumului înglobează o sumă de mărturii - ale autoarei însăși, ale celor ce au cunoscut-o pe Ecaterina Bălăcioiu, un dialog cu Monica Lovinescu și, în sfârșit dar nu în cele din urmă, depoziția Securității. Securitatea devine în cartea Doinei Jela o voce inconfundabilă, fascinând prin perseverența în anihilarea umanului. Notele formative, interogatoriile de la proces, sentința, toate traduc dominarea absolută a unui rău birocratic.

„Ar trebui să încep așa: Pe la 1958, în București, pe bulevardul numit astăzi Mihail Kogălniceanu, fost Elisabeta, fost Ferdinand, fost Gheorghe Gheorghiu Dej, atunci 6 Martie, putea fi văzută aproape zilnic o femeie înaltă, impozantă, distinsă, cu părul strâns într-un coc încă bogat, acoperit toamna și iarna cu o pălărie fină, de fetru, îmbrăcată într-un mantou închis la culoare și pantofi asortați, cu talpă moale, de crep, și sub mantou, o rochie din stofă ușoară (...)” (Pag. 7). Debut de roman balzacian. Incontestabil, până la arestare, biografia Ecaterinei Bălăcioiu era ceva aproape neverosimil, romanesc: viața pe moșia tatălui excentric, socialist și inventator trăsnet, familia cu onomastica modelată științific și compania marilor spirite. Doina Jela inserează un bilet expediat de Barbu Ștefănescu-Delavrancea, destinat tinerei Ecaterina: „Titii dragă, nu ți-am răspuns fiind ocupat cu 2 (două ministere) și alte hangarale. (...) Vasăzică am să sărut o imensă pată de cermeală.” (Pag. 11). Un fragment de

însemnare redactată pe dosul unui portret al scriitorului.

Dificultatea apare atunci când Doina Jela încearcă să treacă de „coașa lucrurilor”. Să afle ce s-a întâmplat cu adevărat: scriitoarea devine fără voia sa un anchetator investigând o epocă a cărei amintire e înconjurată de haloul fricii. Drumurile devin obligatorii și prozatoarea se regăsește angrenată într-un mecanism ce a distrus și alte destine, ca și cum răul ar fi fost animat de un principiu centrifugal. Ea caută depoziții, le confruntă, caută să elaboreze versiuni de adevăr. O operațiune dificilă într-o lume ce nu și-a abandonat frica și complicitatea.

Prima dintre mărturiile e aceea a Varvarei Florea, colegă de detenție cu „Doamna”. Varvara Florea, dominată de imperativul memoriei, e ea însăși un caz, una dintre milioanele de victime anonime nebeneficiind de aureola celebrității. Frica este acolo, încă, și nu a dispărut; în fața ei, până și perspectiva morții e lipsită de tragism: „Nu-i fusese frică de moarte, iar de ăștia îi fusese frică, și-i mai este și acum? (...) Bineînțeles, spune moale: pentru că „ăștia” sunt mult mai răi ca moartea. Ce este moartea? Moartea e blândă, ușoară, „ăștia” sunt răi.” (Pag. 21).

Silueta „Doamnei” e recompusă din frânturi de imagini. Dosarele de anchetă nu pot epuiza spațiul umanului: „Atât de frumos povestea! Tot, copilăria ei, copilăria fetei, tot. Era frumoasă, și când era tânără, ei i-a scris Cincinat Pavelescu romanța „Îți mai aduci aminte, Doamnă”. Da, a vrut să se căsătorească cu ea, dar ea n-a vrut. Cred că a ținut prea mult la domnu. Și atâta a dorit să facă un muzeu! Să știți că a avut toate scrisorile lui, și le-a împachetat, și nu le-a citit pe nici una.” (Pag. 27). Varvara Florea e un legatar al Ecaterinei Bălăcioiu; drumurile pe care „Doamna” nu le mai poate face vor fi făcute de ea: „M-a rugat să merg în mai multe locuri. Și m-am dus. La doamna Bălăcioiu de la Galați, la administrator, la Caloianu, la Doamna Botta, la Maria Tănase, dar n-am putut intra la ele și n-am insistat.” (Pag. 28).

O altă voce: cea a Monicăi Seviianu. Ultimele zile de viață ale „Doamnei” și vizita Diavolului, un Diavol în haine de colonel de securitate, extrem de afabil în tentativa lui de ispitire: „Era la spital, în tratament după condamnare. Era singură în cameră. A apărut colonelul Francisk Butika, directorul general al anchetelor pe țară, împreună cu adjunctul lui, Dominic. (...) Îi explicase, cu eternul lui zâmbet suav, că ea este bătrână, bolnavă și că nu va rezista în detenție. Așa că i se pare firesc și de dorit ca ea să scrie Monicăi, explicându-i în ce stare disperată se află și... să-i sugereze o apropiere de guvernul României, prin reprezentanții lui cei mai de încredere, menită să repare răul pe care Monica îl făcuse și îl făcea țării, patriei. Firește, domnul colonel se angaja să facă să-i parvină scrisoarea respectivă, după cum se angaja ferm s-o scoată pe Mamie din pușcărie, salvându-i astfel viața. (...) Mamie a fost expediată rapid la Jilava, în dosarul de trimitere scris, sunt convinsă, „Fără asistență medicală” (Pag. 42). Apoi Varvara Florea și o amintire a ultimelor clipe ale „Doamnei” cu lumânarea făcută din băț de chibrit; cadavrul este aruncat în groapa comună.

Trecutul pare să fi transmis contemporanilor noștri ceva din opacitatea lui. „Restabilirea adevărului” e o întreprindere privită cu suspiciune, la Curtea Supremă de Justiție, ca și la SRI. Limbajul

juridic maschează sentințele de condamnare la moarte; în fața probelor, a documentului nud, orice interogație cu privire la moralitatea judecătorilor e inutilă. Granița dintre judecător și călău a fost abolită - acesta din urmă se simte salvat prin acțiunea unei legi monstruoase la a cărei geneză contribuie el însuși. Un extras din dispozitivul sentinței: „Bălăcioiu Ecaterina (fostă proprietară a circa 190 de hectare) începând din 1947 și până la arestare a ascultat cu regularitate emisiunile instigatoare ale posturilor de radio imperialiste și în special emisiunile Postului de Radio Paris, unde funcționa în calitate de crainică pentru emisiunile în limba română fiica sa, Lovinescu Monica, soția trădătorului de patrie Ierunca Virgil, iar știrile transmise le comenta în mod ostil regimului democrat popular din RPR, împreună cu coinculpatul Diaconescu Stelian.” (Pag. 60). Verdictul o încadrează pe Ecaterina Bălăcioiu „pentru discuții dușmănoase la adresa regimului democrat popular din RPR, cu diferite elemente ostile regimului nostru.” (Pag. 61).

Răceala dosarului riscă să facă uitată concretețea destinului. Înainte de a deveni un simplu număr, parte a unui angrenaj impersonal, Ecaterina Bălăcioiu a avut propria biografie (în cadrul căreia întâlnirea cu E. Lovinescu și maternitatea au marcat două repere): „Cert este că în momentul în care s-au cunoscut la Biblioteca Academiei, Ecaterina Bălăcioiu era din punct de vedere profesional în plină ascensiune: terminase Literale, scria, probabil nu doar jurnal, deși nu apare ca autor în publicațiile vremii, făcea manuale și se pregătea la rândul ei pentru un doctorat în franceză, întrerupând totul pentru a se căsători cu E. Lovinescu, apoi pentru a-și dedica aproape toate energiile copilului care se naște târziu și (...) pentru a face din maternitate opera vieții ei. Și cum se vede, și a morții ei. Operă într-adevăr, fiindcă a consolidat-o prin jertfă.” (Pag. 70).

Revenirea în prezent - procedura de rejudecare a procesului, în 1997, e mai degrabă o expresie a complicității cu trecutul. Doina Jela pătrunde în interiorul mecanismului judiciar, observă, comentează comportamente, toate cu sentimentul că schimbarea din 1989 nu a fost decât una dintre multele întâlniri ratate cu istoria. După 40 de ani, uitarea continuă să nu fie înlăturată, iar administrarea dreptății e poate mai maculantă decât injustiția. „Urmează semnăturile celor nouă judecători, neinteresante, mult mai puțin interesante, în orice caz, decât specificarea că ședința a fost «publică», fără ca nimeni să știe despre ea, și fără «intimata inculpată Ecaterina Bălăcioiu», pe ușa apartamentului căreia, confiscat, s-a așiazat de trei ori citația, ca și cum nu s-ar fi știut că murise în închisoare cu aproape patruzeci de ani în urmă, ca și cum nu ar fi știut până și copiii, în România, că fiica ei, cel mai cunoscut și neobosit adversar al regimului chipurile răsturnat, trăiește de aproape cincizeci de ani în străinătate. Și ca și cum n-ar fi știut-o prea bine chiar cel pe ușa căruia se afișase respectiva citație.” (Pag. 71).

„Biograful” simte nevoia de a vizita locurile despre care scrie. Acel „cum de a fost posibil?” este potențat de realitate. La 5 iulie 1997, Doina Jela consemnează în jurnalul ei vizita la Jilava, acolo unde a murit și Ecaterina Bălăcioiu. Pentru a ajunge în mijlocul infernului, se cere depășit „mai întâi cercul de mizerie și promiscuitate al „tranzitei autohtone”, și mai apoi câmpul de maci. Prozatoarea alătură schiței elaborate a închisorii propriile notații, în momentul coborârii în infern. De altfel, chiar această terminologie dantescă pare inadecvată pentru a desemna un teritoriu de chin și tortură, destinat nu păcătoșilor, ci aceluia care nu refuzat să ignore ori să servească răul. „Te afli ca în interiorul unei țevi cu diametrul de doi metri, care face un cot în sus. Și peste tot, apă, așa e după fiecare ploaie” și se spune, apă depășind pe alocuri marginea cizmelor cu care ești dotat la intrare, fiindcă Jilava e așezată pe o pânză de apă freatică, tot mai abundentă. (...) Dacă te așezi în genunchi sau pe vine și privești spre fereastra cu două rânduri de gratii, reușești să-ți dai seama ce vedea generalul (Antonescu, nota noastră) pe această fereastră: numai cerul, și nu peticul de verdeață pe care din picioare reușești să-l vezi. (...) Vin cele treisprezece trepte pe care le cobora Steinhardt cu tineta, cu mîzga lor de urină și de fecale.” (Pag. 88). Drumul către Jilava dovedește până la ce punct realitatea a întrecut ficțiunea. Acceptarea acestei realități e ea însăși un pas către salvare.

constantin rupa

vânătoare cu șoim

ca mâine vâna-voi iubito cu aleșii
păduri de-argint trecând la ceas târziu
înspre o lună cât ușa de la templu și
dinspre un trup în care m-am
pedepsit să fiu
rămâi/zeiță/te rog mai stai/să-mi
acordez cytera/aici
/în spatele spitalului de boli nervoase
nr. 3/unde
printre bă/lăriile realului pașii
profetului se pierd tot
mai târziu sună ecoul duhului prin
cei/rămași ultimii
cititori mediumatici ai/poemului acesta
veșnic ca o
tufă de/roze mi-ai crescut pe sub
pleoape iubito lac/
de lacrimi aruncând/între mine și
peștera nopții din
care/se va naște iar mâine graalul cel
sfânt ascultă/
ascultă/se stinge o stea precum
tăciunele unei vrăji
/acuma când de sub mantaua de țărână
duhul
face calul să spumege-n zăbale
și-ntr-un sărut adânc cât e
văzduhul
o pasăre de pradă mă face rana
ființei tale

Golem

nu mai e nimic de văzut/nimic de
pierdut prieteni/în
zori/pe rugul aprins al realității/printre
excrementele
națiunii în putoarea ei de picioare și
aripi pârлите zeii/
se vor juca iar modelând figurine de

lut/deasupra
capetelor lor sabia de oțel a prezentului
va picura din
cer/ceva/ca un lan de morți
neîngropați/unduind în
bătaia imaginației/sulițele nopților ne
vor aștepta
iubita/această capcană întinsă pentru
prinderea
sufletului obosit și/stingher precum un
ge în auritul
echer stăm în genunchi în noi ca într-o
catedrală
sub ploaia de foc ce cade dinspre o
cruce goală
cu gura plină de cuvântul ce va scoate
morții afară
din mormintele care au început ca să
ne doară

Nigredo seu mors osculi

ce-nalt e cerul și ce lin aici
în cartea morților iubito vom sta
bolnavi de spleen eu voi cânta noaptea

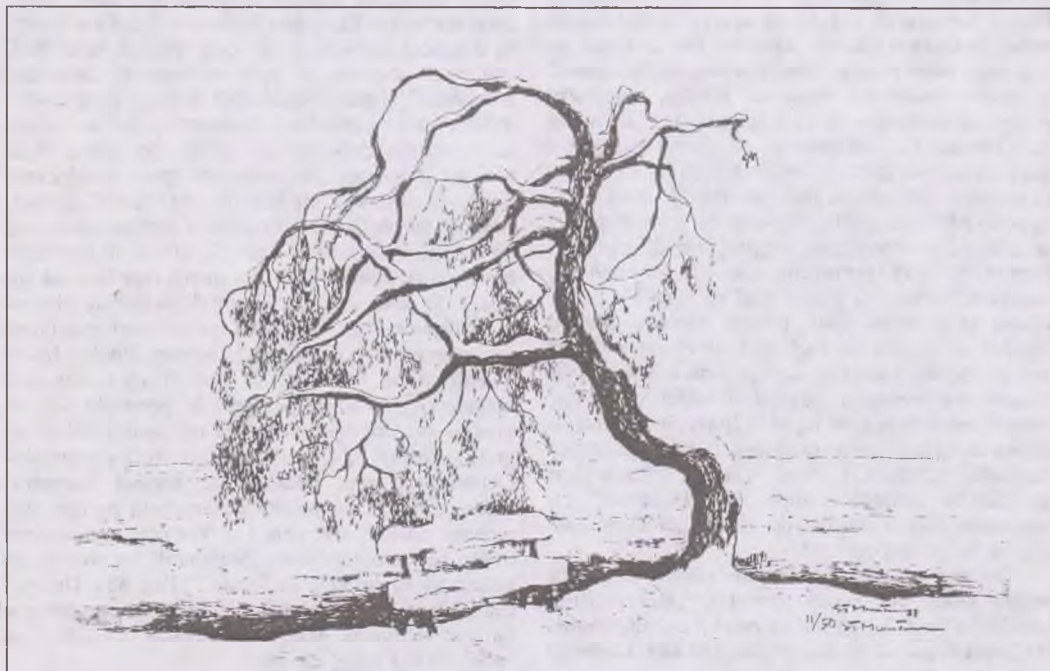
aceasta născătoare de oameni și făpturi
divine
la podul dintre mine și mine îți voi
zidi umbra și-n profunda pace
suflet în suflet ne vom îngropa în
creuzetul de lut neștiut elixir ne-om
preface alb
hulub și roșu trandafir în
stâlpul de fum al zilei de mâine o

POEME ALCHIMICE

sufolare de vânt te va destrăma iubito
cenușa sfântă și-o voi aduna sub
pleoape când
lung lung goarna îngerului va tace

Rătăcirile cavalerului rosenkreutz

cânt luptele și pe bărbații care
odihnesc aici
sub chiparoși la banchetul heruvimilor
lângă
fântâna cu dulce lumină pios
un orb obosit
ocolind munții umbroși înnoptează pe
jarul nemângâierii tale iubito
din dorinți adunând un trup risipit în
versuri el strânge așchii de la cruce și
tot ce omenirea nu mai poate duce dar
stați bre
stați
ce-i zarva asta de-alăute ah
iar vă coboară de sub frunte-un vis
legat cu curele de pat din care
zilnic trece pe corso femeia în roșu în
lesă
purând fiara apocalipsei de 666 de
vai
vouă prieteni
dorința aceasta e goală pe dedesubt nu
vedeți
ca o femeie gonflabilă priviți
acolo
pe malul nevăzut al râului în sus ne
-așteaptă adevărata cea
care început și sfârșit nouă ne este
mai ții tu minte ea roză albă de sharon
părea
noi pomul de pe care dădea în pârg
isus

APROPIERI ȘI DIFERENȚIERI

de ALEXANDRU GEORGE

Am făcut în decursul timpului unele „apropieri” între teme tratate de felurii scriitori, între motive de inspirație care au migrat de la unul la altul, în cele mai curioase situații și variante, chiar și atunci când respectivii își întorceau „artisticește” spatele literalmente. Tema nefericitului care se crede câștigător la loterie, de pildă, a fost prezentată de mine demult (*Coincidențe*, 1972) și poate că vreun cititor își mai aduce aminte că am identificat-o la Caragiale, la Cehov, la Rebreanu și la Umberto Saba (în volumul *La șitul lecturii*, I, 1973, p. 87-91) cu bucuria constatării că autorul povestirii *Două loturi* are nu doar prioritatea în exploatarea ei. Mai de curând, chiar în *Luceafărul*, am discutat tratarea unei teme comune relevate de N. Manolescu în cazul lui M.

Sadoveanu și Liviu Rebreanu, încercând a demonstra puțină diferențierii de concepție, în ciuda marei similitudini de situații ba chiar de amănunte într-un anume caz. (Pentru că a venit vorba de cei doi mari scriitori ai noștri, să informez pe cititor asupra unei situații pe care am aflat-o de la un

memorialist de încredere și care o știa de la Rebreanu însuși: acesta s-a întâmplat să facă o dată drumul de la Iași la București în tren, într-un compartiment de clasa I împreună cu autorul *Șoimilor*; ei bine, timp de mai bine de șase ore, cei doi, care se cunoșteau din contacte în lume, în afară de salut, nu au schimbat nici o vorbă, absolut nici una. Nu erau ei prea vorbăreți din fire, dar orișicât!...)

Temele comune sunt o problemă nu de prietenie literară și nici de afinități ascunse; uneori se întâmplă să servească la afirmarea originalității.

Voi semnala deci o alta, care după știința mea, a rămas neobservată, deși se leagă de L. Rebreanu, un scriitor foarte discutat, pe care foarte temeinicul critic al lui Ion Simuț îl repune în chestiune. Mă voi referi la romanul *Jar* (1934) povestea unei fete nesăbuite care se îndrăgostește de un impetuos aviator, are cu el o scurtă și dramatică relație sentimentală, de care nu se va elibera decât prin sinucidere. Romanul acesta e considerat una dintre crasele nereușite ale autorului său; e și părerea mea, deși în tabelul ierarhic stabilit de Ion Simuț, eu văd pozițiile puțin altfel. Capodoperele lui Rebreanu sunt, după mine, *Ion*, *Pădurea Spânzuraților* și *Răscoala*, la nivelul de jos

stând *Jar*, *Ciuleandra* (o temă neverosimilă, care în cel mai bun caz eșuează într-o situație de patologie mentală, neinteresantă artistică) și *Gorila* (reluare, cum am mai spus, a temei din *Ion* în mediu politicianist, prezentat însă fără harul observației, vulgar și fără sesizarea particularităților specifice). (Precizez din aceeași sursă, că Rebreanu ar fi vrut inițial să facă din eroul asasin al acestei cărți un comunist, inspirându-se de cazul autentic al atentatului anarhist de la Senat; apoi și-a dat seama că la noi în țară nu comuniștii erau caracteristici pentru extremismul politic dus până la capăt, ci legionarii, așa că și-a modelat eroul după tipul cu această din urmă mentalitate). Eu pun pe linie medie a creației lui Rebreanu *Adam și Eva*, pe *Amândoi*

Pentru că a venit vorba de cei doi mari scriitori ai noștri, să informez pe cititor asupra unei situații pe care am aflat-o de la un memorialist de încredere și care o știa de la Rebreanu însuși: acesta s-a întâmplat să facă o dată drumul de la Iași la București în tren, într-un compartiment de clasa I împreună cu autorul Șoimilor; ei bine, timp de mai bine de șase ore, cei doi, care se cunoșteau din contacte în lume, în afară de salut, nu au schimbat nici o vorbă, absolut nici una. Nu erau ei prea vorbăreți din fire, dar orișicât!...

(1940), expedit sumar de G. Călinescu și relegat de critici în zona eșecurilor, cu toată buna apreciere prin excepție, a lui Vladimir Streinu. Eu cred că această carte succintă și nu lipsită de ingeniozitate este nu numai un excelent tablou al burgheziei de provincie „regăteană”, dar și o reușită pe linia unei anumite tipologii care-l preocupa pe autor. Solomia, asazina care încurcă toate piste de cercetare, este o creație remarcabilă, o personalitate simplă, uniliniară, dar bine dezvoltată în fixația ei de îndrăgostită. E o natură frustă, ferină, dar care depășește „erotismul” sau instinctualismul unei primitive prin devoțiunea pentru iubitul ei pentru care ucide doar ca să încerce salvarea acestuia și „grijirea” lui după toate regulile țărănești în privința celor convenite mortului.

Revenid la *Jar*, voi observa că destul de curând după el, în 1943 apare romanul *Anotimpuri* de Radu Tudoran, un scriitor care și-a mărturisit adeseori admirația pentru înaintașul său. Cartea nu numai că prezintă unele similitudini frapante, ci pare o reluare a însăși temei pe care Rebreanu o tratase. Într-adevăr, în ambele, eroul principal este o fată, o studentă fără prea mare vocație intelectuală,

vioaie, frumoasă și seducătoare. Manuela din *Anotimpuri* ca și Liana din *Jar* cad victime câte unui bărbat de tip similar, sportiv (ambii fiind aviatori profesioniști) întreprinzător, cu mare succes la femei. Și una și alta cu toată ușurătatea și imprudența simt o oarecare înclinație pentru câte un partener mai vârstnic care le-ar asigura existența prin matrimoniu. Liana se sinucide, părăsită de aviaotul ei; Manuela cade în marasm, aducând pe lume o fetiță, după ce seducătorul dispăruse brusc într-un accident de zbor.

Romanul lui Rebreanu este realmente slab, fad, inexpressiv, prin lipsa de relief a tuturor protagoniștilor și, în această privință afirmațiile lui G. Călinescu din *Istoria literaturii...* ed. 1941. p. 651, mi se par deplin justificate: „Cazul e banal și ar fi de admis doar într-o epopee. Însă epopeea îmbrățișează viața toată, nu e monografică. Banalitatea ar deveni observație numai concretizată în ființe vii. Iar oamenii de la oraș ai lui Rebreanu nu trăiesc. Renunțând la metoda creării prin tipuri, romancierul a amestecat monografia deprimării cu poemul, împărțind cartea în cânturi mensuale (octombrie, noiembrie etc.) într-o simetrie artificială. Psihologia seducerii este arbitrară și am putea-o admite sub unghiul iraționalității erotice, numai în aspect poetic. Totuși, romanul este franc prozaic”. (Să notăm că și *Anotimpuri* sugerează chiar prin titlu scurgerea vremii, în fapt, ca și dincolo,

trecerea de la vârsta inconștienței și a răsăfăului la aceea a dramelor și accidentelor tragice).

Romanul lui Radu Tudoran este net superior celui alt, fără a atinge nivelul din *Un port la Răsărit*, dar asta tocmai pentru că amestecă nejustificat tema poetică a avântului eroic spre înălțimi cu altele: drama fetei părăsite, a provincialei care nu se poate adapta

infernului Capitalei, drama nerealizării personajelor care ocupă scena, deci niște eșecuri provenind din cauze foarte eterogene. În plus, observatorul mediilor mizere și pitorești din *Un port la răsărit* și din *Orașul cu fete sărace* se dispersează prin prezentarea unor episoade care n-au legătură cu tema (banda de copii care se trezesc la nubilitate) sau spre figuri de relief particular, precum cabotinel Amedeu, sfârșind în sinucidere după câteva succese ca parașutist de mare performanță. Toate aceste calități strică romanul, cu atât mai vădit cu cât ele vor fi puse la contribuție, eminent, orchestrate cum trebuie, în capodopera romancierilor *Flăcări*, apărută câțiva ani mai târziu.

Marea mașinărie din *Anotimpuri* apasă prea greu pe umerii fragili ai eroinei, împiedicându-i zborul care ar fi putut fi speculat într-o carte de stil poetic. Lirismul ei real e prea discret și se pierde în masa mare a amănuntelor pregnante și ale direcțiilor ce nu se pot întâlni. Totuși cartea nu e deloc de lepădat; în versiunea „definitivă”, tonalitatea sumbră a finalului e puțin schimbată față de cea inițială în care happy-end-ul însemna o soluție de natură să anuleze aproape tot dramatismul situațiilor.

LIFTIERA

de DORA PAVEL

▲! chema Willi Italo-Romano. Ce nume! În viața mea nu mai auzisem ceva asemănător. Nu era numai caraghios, ci și foarte înșelător. Compus din trei cuvinte, îți dădea impresia că e complet, partea din final alăturându-se prenumelui Willi ca un veritabil nume de familie. Aș! Dacă stai să-l diseci mai bine, însă, te dumirești: toate aceste nume nu alcătuiesc decât prenumele. Dar la ce ne trebuia neapărat și numele lui de familie? Oricare ar fi fost acela, el tot n-ar fi schimbat cu nimic lucrurile. Așa că noi ne mulțumeam doar cu atât: Willi Italo-Romano. Ne era de ajuns.

De altfel, cum era de așteptat, privindu-l pe Willi, puteai lesne presupune fiecare minut, fiecare ceas sau împrejurare în care nefericitul purtător fusese obligat să-și dezvăluie identitatea. Ceea ce la alții trecea repede, neobservat, fără nici o remarcă, în cazul său câte ghionturi, câte răsete și cuvinte de batjocură între confrăți trebuie că-l însoțiseră, încă din anii fragezi, de când a devenit, bietul, conștient, ce ochi căscați, sub ochelarii ridicați pe frunte, pentru a-l studia mai bine, ai celui aflat dinaintea sa când se prezenta la medic, câtă încetineală, câtă ezitare în gesturile cu care un director sau un profesor de școală nouă îl vor fi înscris în scriptele lor atât de corect și de curat caligrafiate!

Willi Italo-Romano. La fel de surprins, îi îngăimam și eu numele, când l-am aflat, în acea zi de joi, exact la trei săptămâni după ce începusem să iau orele de vioară. Terminasem de urcat scările spirale ale imobilului din strada E. Zola, numărul 14, cu vreo zece minute înainte de a fi așteptat la locuința Ignaton. Socotind că sosisem prea devreme și, poate, și pentru că fugisem o bună bucată de drum și eram foarte transpirat, m-am oprit năuc în fața impunătoarei uși. Preț de câteva clipe, gâfâind ca un marfar, am privit prostește clanța veche, din bronz, neștiind ce hotărâre să iau. Imediat, însă, destul de decis, m-am răsucit pe călcâie și am pornit înapoi, de data asta către ascensor. Abia atunci mi-am dat seama că urcasem, de fapt, iarăși scările pe jos, până la etajul cinci, ceea ce m-a enervat și m-a făcut să privesc cablurile puternice, de susținere, din puțul întunecos al liftului cu ciudă și dobitoacă înverșunare. Căci singur eu eram de vină și nicidecum bietul ascensor, care, la fel de vechi ca și clădirea, se odihnea acum, probabil, între două curse, pe la vreunul din celelalte etaje. Încă din prima zi, când poposisem, tot atât de obosit și asudat ca acum, cu tocul de vioară în mână, la ușa Domnului Ignaton, noul meu profesor particular de muzică, el mă întorsesse pe loc din drum și, astfel, înainte de a avea ocazia să mă familiarizez cu apartamentul în care urma să exercez mai mulți ani, mă pomenii inițiat în felul în care puteam și *chiar trebuia* să folosesc ascensorul. Așa încât, ajunși în fața sinistrei schelării metalice a cabinei fără pereți plini - înăuntru ei te vedeai în întregime, lucru pe care îl găsesc și acum foarte neplăcut -, Dl Ignaton mă întrebă dacă am asupra mea o cheie de yală, eventual pe cea de la propria mea locuință. I-am răspuns că da, desigur, și m-am grăbit să i-o întind. Atunci, profesorul mi-a spus că, deoarece doar ei, locatarii aceluși imobil, posedau câte o cheie a liftului, el îmi va arăta cum îl pot totuși deschide și eu, ca să nu mai fiu nevoit să urc atâtea scări de patru ori pe săptămână și să mă extenez degeaba, „lucru nerecomandabil”, așa îmi spusese - în timp ce, cu o mână, își mângâia micul papion violet, de care nu se despărțea niciodată -, „lucru nerecomandabil atunci când urmează să interpretezi la vioară”. Nimic mai simplu: introduceai cheia foarte puțin adânc, cam la un centimetru, și, după o fină răsucire a ei înspre stânga, împingeai doar ușor,

cu cealaltă mână, ușa, și te și pomeneai înăuntru. La ieșirea din ascensor, după ce dădeai în lături cele două batante, ușa din fier se deschidea singură.

Toate acele precizări profesorul meu mi le-a oferit cu o voce stinsă - Dl Ignaton vorbește, de altfel, tot timpul foarte încet, astfel încât trebuie să

fac mereu un efort imens să înțeleg ce spune -, dar cu destulă repeziciune, ca din obișnuință. Ceea ce m-a asigurat imediat că nu eram primul său elev, deși, până în momentul despre care o să vă vorbesc, nu mi s-a mai întâmplat să mă întâlnesc sau să mă intersectez pe scări, în fața ușii lui sau chiar în locuința sa - în afară de Madame Dijmărescu, menajera -, cu nici o altă persoană străină.

Revenisem și acum, instinctiv, la lift, - nu cu gândul de a coborî să zăbovesc pe undeva, prin împrejurimile clădirii, în răstimpul celor zece minute pe care le mai aveam de așteptat, ci simțindu-mă oarecum vinovat de a mă fi obosit iar, nepermis, urcând pe jos. Vroiam să maschez faptul cu orice preț, prefăcându-mă că abia acum aș fi ajuns, și o făceam, vezi bine, dinspre ascensor, asta însă doar în cazul în care Dl Ignaton m-ar fi văzut de undeva de dinăuntru, printre lamele jaluzelelor. Lucru puțin probabil, căci nu-i stătea deloc în fire. De la acea primă îndrumare legată de folosirea ascensorului, profesorul meu nu mai catadicsise mai mult vreedată nici să mă întâmpine, nici să mă conducă la plecare, nici să mă întrebe dacă reușisem să mă descurc sau nu.

Așadar, din partea lui puteam fi liniștit. Ca și din partea oricui altcuiva, căci, după cum am mai spus, deși bătrânul imobil în care intrasem era cu totul impunător, având șapte etaje, plus o mansardă, vizibilă și de jos, din stradă, nu s-a întâmplat, nici măcar din greșeală, să dau ochi cu vreo ființă umană sau să aud cel mai mic zgomot, să observ cel mai mărunț semn că acolo ar mai viețui cineva. Ori de câte ori urcam scările acelea, destul de înguste și abrupte, modelate într-o spirală foarte strânsă, aproape amețitoare, în jurul turnului prin care glisa liftul, eram tentat să mă abat pe una din ușile albe, baroce, cu sticlă colorată, ale coridoarelor care se formau, simetric, pe aceeași parte dreaptă, la fiecare etaj. Prin geamul destul de înalt al acestor uși, din casa scârilor zăream vag coridoarele, de fapt niște balconașe prelungi, suspendate deasupra curții, cu burți conturate de o splendidă feronerie dantelată, în care răspundeau intrările tuturor apartamentelor conținute în imobil. În nenumăratele zile în care am

urcat, nici una din acele uși nu s-a clintit măcar o dată, și, deși, îndeobște, făpturile care locuiesc în astfel de clădiri vetuste adună pe lângă ele și diverse păsări de colivie, câini sau pisici, nici un sunet păsăresc sau animal n-am auzit să răzbată în afară. Cunoscând pretențiile celor de vârstă a treia, de a le fi respectate liniștea și odihna, la început mă străduisem și eu, firește, să urc cât se poate de silențios. Cu vremea, însă, mă relaxasem, ajungând să gesticulez în voie sau să fredonez chiar, pe scări sau în cabina ascensorului, suficient de tare pentru a fi, la o adică, acuzat - pe drept - de cineva că aș deranja.

Uneori se întâmpla să „scap” chiar destul de brutal ușa liftului și, în liniștea aceea lugubră, presupuneam că doar mie însumi îmi induceau fiori scârțâitul îngrozitor și fluierăturile - de protest, de plăcere? - cu care mă întâmpinau frecvent încheieturile unicului corp mișcător din clădire.

Când, după zece minute, am bătut în ușa masivă a Domnului Ignaton, ținând cealaltă mână pe clanță, Willi tocmai ieșea. L-am auzit pe Dl Ignaton salutându-l, de pe scaunul său din interior, pronunțându-i prenumele întreg. Îmi mai amintesc că nu era pic de intonație răutăcioasă în glasul profesorului meu. Dimpotrivă, Dl Ignaton îi rostise numele cu multă deferență și respect. Cum nimerisem față în față, Willi strecurându-se afară și eu intrând, ne-am măsurat scurt, cu interes. Așadar, tu mă precezi în fiecare joi, îi spuneau ochii mei. Avea și el sub braț un toc de vioară, ca al meu. Numai că al lui era protejat de o husă verde. Willi era un băiat înalt și slab, chiar deșirat. Din acest punct de vedere, numele i se potrivea de minune. Nu-mi pot închipui nici acum un Willi Italo-Romano mic și gras, de pildă. I se potriveau și celelalte trăsături. Avea o față foarte prelungă, ochii mici, așezați prea sus, iar sprâncenele, departe de ei, puternic desenate, alcătuiau câte un unghi drept, al cărui vârf crea impresia că fură cam mult din împărăția frunții. Un nas grec se pierdea într-o suprafață prea întinsă, fără rost, pentru ca gura să-i fie aruncată de-a dreptul în bărbie, adăugată parcă în ultimul moment. Părul lins, împărțit în două bucle, cu cărare la mijloc, îl făcea și mai înalt. Trebuie că eram cam de-o vârstă, avea și el aproximativ paisprezece ani.

În clipa în care Dl Ignaton i-a pronunțat numele, deși trecuse deja de mine, Willi s-a întors și m-a fixat speriat, așa cum fac și eu când, din neatenție, izbesc un trecător. El însă nu mă atinsese, așa că nici eu n-ar fi trebuit să am acel impuls de a mă feri, dar nu știu de ce l-am avut totuși, mai ales că am făcut-o cu întârziere.

Apoi Willi s-a redresat și a pornit grăbit spre ascensor. Urma și el același ritual, descuind ușa întocmai ca mine, doar că el era ceva mai grațios. Am rămas pe loc până ce Willi a coborât, și, cum nu s-a mai auzit nici un zgomot, am intrat. Ideea fatidică mi-a venit însă cam o oră mai târziu, când, în timp ce reluam o partitură deja descifrată, cu obrazul stâng înclinat, lipit peste bărbia neagră a viorii, privirea mi-a alunecat deasupra pianului la care Dl Ignaton mă acompania uneori. Se afla acolo de demult, deși abia acum, inexplicabil, începuse să mă preocupe, o fotografie a Doamnei Ignaton - un portret în picioare -, probabil din ultimii ani de viață. Arăta cam la 58 de ani, uscățivă, înaltă, cu față neridată și alungită. Părul, argintiu, nevopsit, era prins în coc. Purta ochelari pătratici, cu lentile mari, deasupra cărora sprâncenele se arcuiau parcă într-o continuă mirare. Vestimentația i se masca sub un fulgarin crem, strâns în talie cu cordon. Când timp eram eu acolo, Dl Ignaton nu acorda nici o atenție acelei fotografii și nu vorbea deloc despre soția lui. Obișnuia doar să se întoarcă uneori brusc și să se uite undeva în spate, fix, de parcă în acel loc al încăperii s-ar fi aflat o persoană anume. Am urmărit nu o dată traiectoria acelei priviri și am văzut că ea sfârșea într-un punct din podea: același, nesmintit, întotdeauna. Era un loc prin nimic deosebit, cu scândura absolut netedă, fără nici o denivelare sau urmă sau vreun nod în lemnul perfect geluit, să spunem. Vopseaua nu era nici ea diferită de nuanța care dădea tonul pardoselei. Se aflau, e-adevărat, mai încolo, pe lângă peretele ce răspundea spre holul bucătăriei, o consolă plină cu vase decorative, din porțelan, precum și un taburet mic, învelit complet în catifea. Dar, în situațiile de care aminteam, interesul Domnului Ignaton nu ajungea

șa departe. Privirea lui se așternea limpede, în același mic perimetru, adică exact acolo unde nu era nimic de văzut.

O săptămână mai târziu, tot într-o joi, când m-am aflat iarăși față în față cu Willi, l-am rugat să revină după două ore, șoptindu-i că aveam să-i comunic ceva foarte important. Cred că repeziciunea și gravitatea cu care îi formulasem această rugămintă l-au convins. La orele 17 fix, Willi mă aștepta, de data asta fără vioară în strada E. Zola, în fața imobilului cu numărul 14. L-am expus și lui, destul de febril, ceea ce vă voi reda acum, și aici, pe scurt: Întemeiasem, de curând, la noi, la școală, o trupă de teatru. Eu, Sever Gregorian, eram scenaristul trupei. Mă pasiona să inventez și să scriu tot felul de istorioare șocante care înflăcărau una-două mințile ahtiate ale colegilor mei artiști. Adaptasem deja și două texte ale unor autori străini, un fel de piese de obsesie. Scenariile mele accentuau nota de mister și asta plăcea la nebunie partenerului meu, regizorul. Tocmai dădusem peste o a treia piesă, aparținând unui irlandez, și-mi cășunase să îi adaug neapărat un element nou: mă impresiona și mă inspira, în același timp, blocul în care locuia profesorul meu de vioară. Îndeosebi, ascensorul cel lugubru trebuia exploatat. El avea să dea piesei toată sarea și piperul. În plus, de când l-am văzut pe Willi, am știut: îl voi coopta și pe el în trupa noastră. În mintea mea rolul i se scria deja accelerat, singur.

Contactul lui Willi cu restul trupei a trecut, a doua zi, neașteptat de ușor. Îi pregătisem pe băieți sufletește și ei își epuizaseră glumele înainte de a-l cunoaște. Ca să realizăm proiectul nostru mare - îi structasem - nu-și mai puteau permite să se piliărească. Într-adevăr, teatrul ne maturizase, incredibil, pe toți. În aceeași noapte eu elaborasem, în totalitate, textul scris special pentru Willi.

Willi Italo-Romano venea cu regularitate, zilnic, la repetiții. Se integrase de minune grupului, ca și cum ne-ar fi fost prieten de când lumea. Cum executa mișcărilor stereotip, rămânând în același colț al ascensorului, cu fața întoarsă încremenită pe panoul cu butoane, Willi intrase de minune în pielea unei liftiere care ciudate, care-și exercita cât se poate de conștiincios meseria, dar fără să răspundă niciodată nimănui nimic. De aici, scenariul meu inserase mici conflicte, scene ajutoare, menite să accentueze trăsăturile de caracter și fizionomiile unuia sau altuia dintre personaje. Câte unul privea spre liftieră cu înțelegere și compasiune. Pentru altul, ea se confunda cu metalul rece în umbra căruia trăia. Altul se inflama, devenind de-a dreptul violent, agasat de muțenia sfidătoare a soțitoarei sale. Liftiera, interpretată de Willi, rămânea însă impasibilă în tot acest răstimp, ca venită de pe altă lume.

Rolul lui Willi era un rol secundar, dar esențial pentru conturarea atmosferei. Mizam totul pe el, iar lui Willi îi venea ca turnat. Îi dădusem înfățișarea Doamnei Ignaton, așa cum o văzusem în fotografie. Nu lipsea peruca - un păr prins, desigur, în cocul argintiu -, ochelarii -, fulgarinul crem, strâns în cordon. Lui Willi nu-i era deloc greu să reconstituie personajul. O știa și el, la fel de bine ca și mine, pe Doamna Ignaton din fotografia de pe pian. Era cert că, deși n-o cunoscusem direct, amândoi o întuisem întocmai, iar Willi, cu interpretarea lui perfectă, abutise să atingă personajul așa cum era. Nimeni în afara noastră nu putea presupune, însă, că Willi însuflețea un personaj real.

Ne-a fost, în plus, fără să vrea, de foarte mare ajutor Madame Dijmărescu, menajera Domnului Ignaton. O găseam uneori în apartamentul de pe E. Zola nr. 14, dereticând sau chiar servindu-ne, mie și profesorului meu, câte un mic desert delicios.

„O femeie foarte discretă și liniștită”, mi-a destăinuit ea, despre Doamna Ignaton, și asta se întâmpla într-o după-amiază, când părăseam împreună imobilul. „Avea mereu un aer absent, deși îi plăcea mult să iasă la cumpărături. Purta gulerul ridicat (amănuntul l-am introdus ulterior în piesă, căci lipsea din fotografie) la fulgarinul său, care era întotdeauna foarte curat”.

Am redevenit atent când Madame Dijmărescu îmi pomeni, între altele, și despre pudriera pe care Domnul Ignaton i-o dăruise soției lui când împliniseră 30 de ani de căsnicie, iar ea, Madame Dijmărescu, fusese chiar de față la acel eveniment. „Era o cutie cum nu mai văzusem până atunci, din argint aurit, și care avea un pocnet specific. Toată

lumea știa când pleca Doamna Ignaton de acasă, fiindcă obișnuia să-și deschidă pudriera în ascensor. Noroc cu pudriera”, adăugase Madame Dijmărescu, pe gânduri, acoperindu-și fața cu mâinile, „doar după ea știai că e vie, altfel, săraca, parcă nici nu mișca”.

Willi găsisese, în ultimul moment, și pudriera care să corespundă - era și aceasta din argint aurit - și numai el știa să facă în așa fel ca pocnetul ei să ne sperie de moarte pe toți.

Premiera a fost - mai e nevoie s-o spun? - un succes, iar Willi Italo-Romano a devenit imediat un nume pe buzele tuturor: cap de afiș. Un nume pe care, iată, doar gloria unei vedete îl mai putea salva. Și ea l-a salvat.

Am spus-o asta multora, și de mai multe ori, cum mă pregăteam să i-o spun și Domnului Ignaton, urcând la el, cam la zece zile după premieră. Nu mai dădusem pe acolo, e-adevărat, demult, dar îmi motivasem absența din timp, printr-un telefon, și acum alergam din nou să-mi recuperez exercițiile de vioară. Eram într-o mică vacanță de școală și toți cei din trupa noastră se împrăștiaseră și ei, care încotro, să se odihnească.

Trecusem - fără să-i dau nici o atenție - de agitația iscată pe trotuar, în dreptul numărului 14, și numai când un gradat se îmbulzi, nu știu de ce, să intre taman deodată cu mine, pe ușa apartamentului Domnului Ignaton, mi-am amintit că, afară, în stradă, era staționată și o mașină a poliției locale. Am vrut pe loc să mă trag îndărăt, dar nu mai era chip, umărul celui om al ordinii era prea dur și, după fandarea ușoară, prin care îmi cuprinsese ca-ntr-un ghioc omoplații, am înțeles că graba lui nu era întâmplătoare și că atingerea sa era, de fapt, un brânci în fața căruia nu avea nici un rost să mai încerc să dau înapoi. Convingerea mea s-a întărit când scăpând de strânsoarea ușii am simțit acele revere scoțioase înțepându-mi în continuare spatele, înghiontindu-mă și ghidându-mă să traversez forțat salonul în care nu o dată cântasem în largul meu într-o linie desăvârșită. Nu mi-a fost însă deloc ușor, căci acum începerea, de nerecunoscut, era ticsită de o mulțime de inși pe care nu-i mai văzusem vreodată și care cu toții vorbeau și gesticulau în același timp foarte iritați. Ajunsesem în dreptul pianului și căutam cu disperare din ochi silueta firavă a Domnului Ignaton, neavând răgazul să gândesc nimic altceva, și atunci un alt tip în uniformă, postat în direcția spre care ne îndreptam, îi făcu, dincolo de mine, un semn celui care mă „garda” și m-am simțit eliberat imediat, pe moment. M-am răsucit cu multă greutate și l-am văzut pe cel care mă împinsese înnotând înapoi, prin aglomerație, către ușa de la intrare, unde două doamne cu fața roșie și părul nepieptănat zbircau ca apucatele, arătând cu degetul înspre Madame Dijmărescu, care, la fel ca mine adineauri, încremenise speriată în prag cu o pungă uriașă, din hârtie, ticsită de cutii, în brațe.

- Lăsați-o, nu poate fi ea, nu vedeți, e mult mai scundă!

Vocea gătuită era a Domnului Ignaton și ea venea chiar de lângă mine, nu-mi explic cum de nu-l observasem nici pe el, nici papionul lui de catifea pe care îl frământa într-o mică chiorub sub nasul meu, în vreme ce cu cealaltă mână începu să-și facă de lucru cu un fir de ață, răsucindu-l atent în jurul nasturelui de la sacou.

În fața ușii, Madame Dijmărescu, devenită puțin palidă sub presiunea clevetelilor din preajmă, se înseninase acum brusc și zâmbea, deloc forțat, implorând totodată parcă din ochi ajutorul sergentului care, în aceeași clipă, întinse un braț și, privind pe deasupra mulțimii, îi smulse punga de hârtie - pe care o apucă de gură cu o uimitoare dexteritate, numai între două degete - și o plantă intactă pe capacul pianului exact peste fotografia Doamnei Ignaton, care căzu, cu plesnet, cu fața în jos. Atunci, Domnul Ignaton scoase un urlet și toată lumea se opri din vorbit, de parcă nici n-ar fi vorbit vreodată, și, după o secundă de prosternare, porniri să iasă buluc din salon, așa că Madame Dijmărescu fu nevoită să înainteze câțiva pași ca să le facă loc tuturor acelor străini. Numai gardienii rămăseră nemișcați, deși se vedea limpede că-și încheiaseră operațiunea, cel puțin în acest loc nu mai aveau ce face - asta era impresia mea de moment - și aproape regretam că pe mine nu mă

interogaseră cu nimic, poate le-aș fi fost și eu de vreun folos, chiar dacă la acea dată nu știam defel ce anume îi interesase și căutau cu atâta exces de zel. Dar cred că mie cel mai rău îmi părea că nu reușisem nici atunci să verific dacă moșteneam cu adevărat sau nu stăpânirea de sine a tatălui meu, pe care, desigur, mi-o regăsisem degeaba acum, când gradatul care stătea la doi pași de mine mă îndemna prietenește să privesc și eu în contra luminii, să constat și eu transparența unei splendide ceșcuțe de porțelan pe care palma lui murdară, osoasă și bătucită o înșfăcuse de dincolo de sticla consolei și căreia nu binevoise să-i dea drumul decât atunci când Madame Dijmărescu se apropie, cu mult tact, de el și, cu voce calmă, întrebă:

- Domnul dorește să bea ceva?

Acum Madame Dijmărescu coborâra cu mine scările. Îmi spunea de-a valma tot ce știe ea, adică motivul pentru care chemaseră locatarii imobilului poliția. Ei se plâng că, de vreo lună încoace, cam de trei-patru ori pe săptămână în blocul lor se petrece ceva necurat. Jurau că mai mulți o văzuseră pe Doamna Ignaton în lift, deși - să fim serioși - nici unul nu se mai gândește la fantome sau strigoi. Arătarea - susțin ei - avea aceeași statură ca ea, purta același fulgarin și părul ridicat în coc. Auziseră chiar și pudriera cu pocnetul acela greu de confundat. Pretinsa Doamnă Ignaton urca singură la Domnul Ignaton, era primită înăuntru, unde rămânea de fiecare dată câte două ore, după care cobora. Necrezând deci în reîncarnări sau spirite, locatarii îl bănuiseră pe Domnul Ignaton însuși de o rătăcire a minții. Poate tocmai el fusese cel care forțase pe cineva să ia înfățișarea răposatei lui soții, poate altcineva se oferise să intre, pentru el, în această postură.

Și-acum, spuneți-mi, ce să fac? Fusesem părtaş la o măgărie, ba chiar s-ar putea admite că autorul măgăriei sunt eu, Sever Gregorian. Să se afle de ea n-are cum, din fericire, căci incidentul din E. Zola nr. 14 nu comportă nici cea mai mică atingere cu școala pe care o frecventez. Afară doar de cazul în care Willi ar îndrăzni să se arate din nou și, pe lângă orele de vioară, să-și continue rolul - cum, vedem bine, o și făcuse deja - și dincolo de piesă. Că Domnul Ignaton nu are nici un amestec și nici cea mai mică bănuială - acum îmi dau seama - nu încape îndoiala. Nu mai departe decât adineauri, după ce toți acei necunoscuți eliberaseră salonul și rămăsesem numai noi trei (adică eu, profesorul și Madame Dijmărescu), după o tăcere prelungită - deși ora mea de vioară nici nu se punea problema să mai aibă loc -, Domnul Ignaton a spart liniștea adresându-mi o observație, care, ce-i drept, mă făcu să răsufli ușurat: ar fi foarte bine - mi-a spus el - să-mi protejez și eu umărul, așa cum făcuse și Willi, confecționându-mi o pernuță cam de mărimea unei palme, o *contrabârbie*, pe care, cu un simplu elastic, petrecut pe deasupra viorii, să o prind pe dedesubt, în dreptul claviculei mele stângi, pentru că, sub cămașă, observase el - și aici D-l Ignaton porni să scoțoească într-un sertar cu lucruri de-ale Doamnei Ignaton după o oglinjoară, ca să-mi și arate, însă dintr-o dată se opri și, ca și cum și-ar fi amintit de ceva, renunță -, îmi apăruse de-o vreme o pată roșie, nu chiar o rană, care nu dădea semne deloc să dispară. Și, cum după acest sfat al profesorului meu urmă o pauză destul de mare, într-un târziu, văzându-ne pe mine și pe Madame Dijmărescu nerăbdători să plecăm, Domnul Ignaton mă întrebă subit:

- Chiar, mata nu știi cumva de ce nu mai dă pe-aici Willi? S-a întâmplat ceva cu el?

Iar eu n-am ezitat deloc atunci, ci i-am răspuns pe un ton cât se poate de sincer că nu mai știam nici eu nimic despre el - lucru perfect adevărat, pentru că nu-i cunoșteam nici adresa și nici nu l-aș fi putut găsi la vreun număr de telefon doar după numele de botez - și profesorul adăugă imediat, atât de concentrat la ce spunea, de parcă toată preocuparea lui din ziua aceea nu fusese nici măcar o clipă alterată de altceva, că i-ar părea tare rău ca Willi să nu-și continue studiul, este un mare talent și-ar fi păcat să nu dăruiască bucurie și altora și, cu auzul pe care îl are, să se piardă.

EXISTENȚA FRAGMENTARĂ, NARAȚIUNE CA FRAGMENT SAU DESPRE DESTRUCTURARE

de RODICA MUREȘAN

Când semnalăm, în 1995, apariția volumului de proză scurtă **Invitația a fost refuzată cu plăcere** (Ed. Junimea, 1994) al prozatorului Onu Cazan, spuneam despre acesta că este o carte despre angoasă și izolare, construită pe motivul dramei individului și al relației acestuia cu societatea. O proză invadată de real și de ironie, **chiar dacă uneori are aparențe fantastice...**

Au trecut trei ani și iată că un alt volum de proză scurtă al aceluiași scriitor - **Nu trebuia s-o sărut pe Iulia**, apărut la prestigioasa editură Porto Franco - exploatează din plin ultimul filon semnalat doar în volumul anterior și care constituie substanța celor șapte narațiuni alcătuitoare. De fapt, este impropriu spus „narațiuni” deoarece Onu Cazan, în **cvasitotalitatea** paginilor pe care ni le propune spre lectură, anihilează epicismul dând subiectivității și arbitrarității un rol primordial în procesul de modificare a raporturilor cu realitatea. Timpul prezent al povestirii este amestecat până la confuzie cu timpul evocării, insul este scindat și „interpretat” retrospectiv evenimentele consumate în planuri intersectate.

Gheorghe Tăutu, personajul prozei ce deschide volumul (**Un unchi năstrușnic, un nepot amoretat și o limuzină de lux**), pornit nu atât în căutarea nepotului cu scopul de a-i aplica o corecție, cât mai ales în căutarea timpului pierdut, retrăiește mereu un timp revolut ieșind și revenind apoi la „timpul profan” prin readucerea în memorie a unor imagini care l-au chinat sau i-au făcut suportabilă viața îndurată timp de trei ani „acolo” adică la „facultate, curs intensiv” cum spune personajul autopersiflându-se. Povestirile lui Crișan Velicu (care se derulează simultan cu amintirile fragmentate și neverbalizate ale celui alt, producând ruptura între durată normală și timpul ascuns, interior, inaccesibil celorlalți, criptic) respectă cronologia și firescul dar sunt simțite de cel dintâi (și de cititor) ca intruziuni brutale în fluxul memoriei sale. Secvențele se întrerup și se schimbă brusc, autorul se joacă uneori sfidând atenția deja canalizată a cititorului și întinzându-i capcane derutante. Scena erotică dintre Crișan Velicu și Tora, drumul lui Tăutu (înspre nicăieri) pe o ploaie diluviană, moartea Saftel și a cailor, ciudata coincidență de nume din finalul prozei sunt fragmente care, cu o graniță deloc fermă, se pot înscrie fie în registrul comic, fie în cel dramatic prin efectul pe care îl are schimbarea inopinată a planului asupra noastră.

Personajele sunt stăpânite de patima povestirii, aceasta respectând o tehnică mozaică sau a colajului prin care se creează o țesătură de stări confuze, lunecoase și

turburătoare. Tranzițiile din prezent în trecut (sau invers) măresc dubiile incertitudinea și anxietățile introducând sugestia unei existențe fragmentare și a unei narațiuni ca fragment. Între ficțiune, amintire și realitate nu există nici un fel de graniță iar grefele din timpul prezent al relației constituie alte narațiuni într-un timp al memorării. În final personajul Gheorghe Tăutu alunecă neașteptat din amintire în confuzie și apoi în moarte. Este și aceasta o ironie intelectuală care spulberă coerența și ritmul clasic și destructurează narațiunea ca o caracteristică a prozei postmoderne.

În alte două povestiri (**Nocturnă și Un caz dubios de fraudă la peste 40 de grade Celsius**) timpurile și toposurile se încurcă din

Sensul parabolei invaziei gușterilor (din Alea iacta est), s-ar putea înscrie pe urma lui Dumitru Radu Popescu (turbarea câinilor ar fi doar un exemplu) sau a altor prozatori ai „generației 60” care sugerau în felul acesta atmosfera de teroare ce cuprinde comunitatea umană în momentele importante și dramatice ale existenței sale.

nou. Starea de confuzie și de năuceală devine cu atât mai evidentă cu cât personajele nu se lasă total antrenate în situație, uneori fiind contrariate de conștientizatul mers anormal al evenimentelor. Se pune problema dacă este sau nu este recomandat să fie luat un copil la un drum lung, cu trenul, însă aflăm în final că acesta încă nu s-a născut; lectorul Lerescu devine un caz ciudat de amnezie în care își confundă propria persoană cu a altcuiva, pomirile refulate demult străbat din inconștient fără putința individului de a le controla. Tranzițiile din prezentul propriu în trecutul altcuiva (sau invers) măresc dubiile, incertitudinea și anxietățile. Este această nouă identitate un alter ego sau este conștiința alterității produsă de prea dese spărturi în spațiu și timp?

În **Poveste cu un soare roz-bombon** și în **Alea iacta est** nonsensurile, situațiile derutante și neverosimile se afiliază și ele fantasticului. Apar elemente evidente definitorii și favorabile acestuia: focul, căldura, înțepenirea. Discuțiile se poartă într-o existență ireală, imaginară, după moarte, într-un loc abstract (adică în „memorie”, cum atenționează din start unul dintre personaje): „Iar ceață. Parcă mă aflu într-o baie de aburi. Tremur... Ah, Doamne, ce osândă! mă cain neputincios. Nici în trupul meu nu mă pot odihni ca lumea. Ori nu-i al meu culcușul ăsta?! Asta-i bună! Te pomeni că iar am nimerit... Martaaaaaaaa!” Paloarea și imobilitatea feței lui Gelu, lipsa oricăror coordonate ale situației în spațiu, vorba în răspăr și, prin suprapunere, imaginea terifiantă a descoperirii cadavrelor unor înecați par a voi să speculeze enigma identificării pe care o găsim în diferite grade în toată literatura fantastică.

Sensul parabolei invaziei gușterilor (din **Alea iacta est**), s-ar putea înscrie pe urma lui Dumitru Radu Popescu (turbarea câinilor ar fi doar un exemplu) sau a altor prozatori ai „generației 60” care sugerau în felul acesta atmosfera de teroare ce cuprinde comunitatea umană în momentele importante și dramatice ale existenței sale. Invazia (consumată însă numai la nivel de zvon) este pusă în relație concomitentă cu apariția unui alergător misterios care are imprimat pe șorțul său imaginea a doi gușteri cu ochi aprinși. Deși ideea de invazie și de alergător presupune agitație, deplasare și vânzoleală, atmosfera este kaskiană, de amorțire și paralizie totală ca și când ceva este pe punctul de a se produce.

Încremenirea încetează odată cu moartea lui Manea Drăguliu al cărui plic expediat cu adresă incompletă se metamorfozează în șopârlă; Manea însă este din nou printre cei vii, atletul care alergase în șort revine pentru că „a încremenit pietrificat la intrarea în parc”, acolo unde „în noaptea Sfântului Andrei un grup de fecioare uitate, aceleași în fiecare an dar de fiecare dată mai bătrâne cu un veac, care vor să forțeze mâna destinului implacabil, execută, într-un ritual dramatic, până târziu spre ziuă, un dans straniu, în care trupurile lor împrumută bizare unduirii de șopârlă”. Aceste situații derutante și fără o logică precisă aparțin de asemeni, fantasticului.

Din cele spuse până aici se observă că am amintit nimic despre existența unor conflicte determinabile (precum în narațiunile tradiționale); detectăm o astfel de intenție doar în povestirea finală, care dă și titlul volumului. Ne întrebăm însă dacă nu cumva și acesta este un alt fel de capcană întinsă cinic pentru a deruta și a produce confuzii. Și aici

personajul (autorul intră în text ca narator și ca personaj cu funcții narrative) devine prizonierul propriei memorii retrăind o existență consumată în urmă cu 24 de ore, evenimente cunoscute deja, dar cărora nu li se poate împotrivi; de aici contrarietatea personajului care se interoghează retoric asupra stării sale - veghe sau somn?, gând nedus până la capăt pentru că dorința de reintegrare în cursul firei întreține bizareria faptelor, biumăceala și angoasa personajului cu atât mai mult cu cât acesta este perfect conștient de ceea ce i se întâmplă: „Poate-o fi ceva dereglat în natură, în univers adică, cine mai știe! O fi apărut o defecțiune în rotația normală a pământului, astfel încât planeta albastră este nevoită să refacă itinerariul pe care l-a străbătut ieri (zic și eu așa, ca prostul, ce mă taie capul!)”.

Starea se schimbă esențial după sărut, așa încât acel „nu trebuia să o sărut pe Iulia” devine amar ironic fiindcă gestul declanșează revenirea la realitate și normalitate, revenire pe care nu este foarte sigur că personajul și-a dorit-o chiar cu atâta ardoare precum declara!

Deși colajul nu este egal ca valoare, remarcăm, ca o trăsătură comună, atmosfera de năuceală și „qui-pro-quo-ul epic”, în care cunoașterea este anamneză, aceasta fiind pusă mereu în relație cu uitarea. Personajele trăiesc pe mai multe planuri generatoare de comportări bizare în care, cum spune George Arion, „natura e descrisă ca o ambianță ostilă omului, râvnind să-i uzurpe drepturile”. Realul este simțit ca o intruziune profanatoare, acțiunea neraportându-se la vreun tip de conflict, ci învărtindu-se în jurul problemei de a stabili și de a clarifica identitatea personajelor.

DADA

ÎNAINTE DE DADA

de RADU CERNĂTESCU

În România, un superficial, dar confortabil punct de vedere călinescian bântuie încă Exegeza fenomenului Dada. Încercarea de față se dorește a fi o profilaxie, poate prea târzie, a criticii *tradiționaliste* și o invitație la o necesară atitudine reparatorie menită să spiritualizeze limitele materialiste impuse receptării unei estetici care, departe de a fi „un rezultat al hazardului material” (G. Călinescu), se va dovedi o adevărată mistică aplicată, o uimitoare tehnică inițiatică de a privi și a apropia tainele cele mai profunde ale transcendenței. Dintru-nceput să remarcăm cum o simplă și onestă identificare a centrului de emergență a ideologiei Dada ar fi putut-o scoate de sub incidența profanității, făcând-o adică, mult mai mult decât ceea ce a reținut Călinescu în *Istoria* sa: „o mistificație și o demonstrație estetică negativă” prin care și „un papagal scoțând planete devenea poet”.

Tristan Tzara, „inventatorul dadaismului” pe numele său adevărat Samuel Rosenstock, s-a născut în 1896 lângă Bacău, la Moinești, într-o familie de evrei hasidiți, bunicul său dinspre mamă fiind, se pare, chiar rabinul Cernăuților. Oricum, năne indubitabil faptul că, în perioada copilăriei și a confirmării sale de *bar-mițva* (1910), în zona

Bacăului exista o puternică comunitate de evrei ortodocși, grupată în jurul celebrului rabin al Bacăului Bezalel Zeev Șafran, cunoscut adept

al misticii hasidice, tatăl ultimului mare reprezentant al hasidismului răsăritean, Alexandru Șafran, el însuși rabin al Bacăului, fost mare rabin al României, ulterior al Genevei, născut chiar în 1910 la Bacău. De altfel, în buna tradiție hasidică, „cimitirul evreiesc” și proverbiala evlavie (*hasidut*) a practicantului hasidic convins că propria pioșenie îi poate reînvia pe cei dragi, precum și „rugăciunea” văzută ca element re-creator al lumii sunt motive recurente în poezia de început, scrisă de Tzara „la fragedul 16 ani” (S. Pană): „te caut pretutindeni Doamne/dar tu știi că-i prea puțin” (T. Tzara, *Primele poeme*, Buc. 1971, p. 35); „O, iubitul meu, în rugăciune prinde-ți mâinile/Ascultă cum zbârnăie sfârșitul în urechi/.../... în noaptea cimitirului/Unde zboară păsări de fier/Plăpândă dragoste ruptă-n tăcere dintr-o lespede de crin sfios” (idem, p. 53). Dar adevărata confirmare a formației hasidice a adolescentului Tzara vine însă dinspre chiar teoretizările dadaismului, a căror emergență stă indubitabil, cum se va vedea, în marginea Kabbalei și în strânsă corelație cu ideologia hasidică.

În 1860 apărea la Cernăuți unul din mai puțin cunoscutele midrașuri hagadice, *Midraș Talpiot* (Cercetarea Înălțimii), care s.v. 'amen' (f. 49 d) dezvoltă o idee spiritualistă, considerată azi eretică de majoritatea rabinilor ortodocși, atribuită celebrului kabbalist Rabbi Eliahu Cohen Ittamari din Smirna (mort în 1729).

Conform acesteia, *Tora* ar fi fost inițial „alcătuită dintr-un amalgam incoerent de litere” (*tel šel 'otiot bilti bilti mesuddarot*), a cărui ordonare ulterioară s-a făcut în mod direct și exclusiv prin voința divină, progresiv, în strânsă corelație cu întâmplările lumii materiale și fără vreo intervenție a factorului uman, a scriptorului. Mai exact, orice eveniment terestru este capabil să ordoneze literele emanate de divinitate, formând continuu combinații ce se integrează automat și autonom în inefabila armonie cosmică. „De aceea - va adăuga un discipol târziu al rabinului din Smirna - chiar dacă hasidul repetă zilnic fie și numai un verset, el este capabil să-și obțină mântuirea,

melek, rege) pe care cuvintele o disimulează, dar o și apropie de numele (*hašem*) Celui mai presus de toate (cf. H. Galitzenstein, *Rabbi Israel Baal-Şem-Tov*, New York, 1960, p. 160-161).

Iată de ce un vechi aforism dintr-un midraș halahic spune că și cel care repetă întreaga zi chiar și cel mai neînsemnat verset al *Torei*, ca de pildă „*va'ahot Lotan Timna*” (Gen., 36, 23), se va împărtăși din lumina lui Dumnezeu în aceeași măsură cu cel mai mare Hasid, căci orice cuvânt al Legii intră în compunerea unei lumi de obiecte sonore (*dabar*, cuvânt, dar și obiect), superioară celei materiale, pe care o determină și o (co)ordonează (*dabbar*, conducător). Această lume, față de cea a sferelor inferioare, este luminată într-un mod mult mai direct și mai înălțător, stând în inefabila aură de lumină și de mister a divinității.

În respectiva încredere mistică într-o autonomie a unei anti-lumi creată din și de cuvinte se află și emergența „antiliteraturii dada”, cea care căuta în litere „lumina unei magii tot atât de dificil de sesizat cât și de exprimat”

căci în fiecare clipă se modifică ordinea (literelor) după starea și ordinea ierarhică a fiecărei clipe” (H.J.D. Azulai *Debaş le-Fi*, Livorno, 1801, f. 50 a; v.et *Dabarim Ahadim*, Livorno, 1788, f. 52 c-d, titlul este un sugestiv joc de cuvinte: „Primele cuvinte”, dar și „Primii conducători”).

Ulterior, această încredere mistică în strălucirea autonomă a cuvintelor *Torei*, sintetic exprimată de Tzara: „E atât de întuneric, că numai vorbele-s lumină” (*Primele poeme*, p. 10), se va răspândi exclusiv în cadrul mișcării hasidice târzii din Europa de Răsărit datorită atribuirii paternității ei întemeietorului acestei mișcări, Rabbi Israel Baal-Şem-Tov (mort în 1760), al cărui învățământ a fost exclusiv oral.

Pentru deplina renunțare la vanitoasa pretenție a tratării cuvântului ca sclav al gândirii umane va milita și „insurecția de la Zurich” pornită sub deviza lansată de Tzara într-un articol din 1920: „gândul se face în gură” (idem, p. 115, n. 1). Aceeași eradicare a dialecticii cuvintelor și tratarea lor ca un corp autonom în care germinează transcendența era calea observată de R. Baal-Şem-Tov în a atinge zilnic (nu neapărat a și înțelege) înțelepciunea Celui mai presus de gândirea umană. Pentru parțiala agnoscere a hasidismului est-european (răspândit în Polonia, Ucraina și Moldova), continua trăire în proximitatea acestor germeni ai transcendenței face ca lumea (*olam*) să fie pentru om nu atât un mister, cât o taină regală (*helem*, taină, citit invers:

În respectiva încredere mistică într-o autonomie a unei anti-lumi creată din și de cuvinte se află și emergența „antiliteraturii dada”, cea care căuta în litere „lumina unei magii tot atât de dificil de sesizat cât și de exprimat” (T. Tzara, *Essai sur la situation de la poésie*, 1931). Prin generalizarea și exacerbarea părții aplicative a acestei mistici speculative s-a născut și atât de controversata rețetă a poemului dadaist: „Poemul Dada? Luați un ziar, luați niște foarfece, alegeți un articol, tăiați-l, luați apoi fiecare cuvânt, puneți-l într-un sac, agitați...” (T. Tzara, *Sept manifestes Dada*, 1924).

Într-un mod aparent paradoxal, din această perspectivă, a încrederii absolute în cuvântul creator și creație a lui Dumnezeu, dadaismul se relevă ca cea mai violentă mișcare mistică din artă, iar Tzara, chiar dacă își va pierde titlul de „inventator al dadaismului”, care cobora titlularul la nivelul unui artifex grosier, îl va câștiga pe cel de mistic, de exponent al unei tradiții mai vechi și mai înălțătoare, căci: „Dada existe depuis toujours, la Sainte Vierge fut deja dadaiste” (Manifestul colectiv *Dada soluève tout*, 1921).

În marginea acestei noi perspective mai trebuie adăugat doar că greșeala adeptilor lui Călinescu, la care revenim de dragul ciclicității, ar consta în, cum ar spune André Breton, eroarea monstruoasă de a continua să crezi că, cuvântul a fost creat doar pentru a ușura comunicarea dintre oameni.

I.D. SÂRBU: SCRISORILE CĂTRE ION MAXIM

După ce a împlinit vreo 17 ani de închisoare, Ion Maxim a rămas la Timișoara. Ca și Ovidiu Cotruș, ca și Axente Sever Popovici nu era timișorean; nu era bănățean; nu aparținea locului. Organele de ordine socotiseră că aici redusa densitate culturală asigură un bun domiciliu forțat. Cei trei, ca și Eugen Todoran, Victor Iancu sau Deliu Petroiu se puteau purifica de gândurile rele adunate într-o tinerețe de cărturar. Voi evoca altădată personalitatea lui Ion Maxim. Aici doar vreau să scriu că lungă perioadă de detenție politică nu l-a încovoiat: ca și Ovidiu Cotruș, rămăsese pe baricade. Dar scria mereu, voia să fie prezent în cultură. După 17 ani de reclusiune, a revenit în forță, și-a dat doctoratul în filosofie, a devenit cronicar literar, cronicar dramatic. A publicat volume de poezie, de proză, de „critică a criticii”. A fost un comentator necruțător și, uneori imprevizibil, de cărți, de spectacole. Nu-și menaja prietenii, nici cei de odinioară, nici cei „din prezent”. A murit în 1980, într-o perioadă de „regăsire a amintirilor” în câteva romane care ar merita să fie retipărite. Scrisorile lui I.D. Sârbu nu sunt total neinteresate. Dar ele îl regăsesc, la Timișoara, pe acest spirit confratern, la fel de încercat de cumplitul regim. Sau, poate: mai încercat chiar decât mult încercatul I.D. Sârbu. Pentru biografia lui I.D. Sârbu, scrisorile către Ion Maxim (acestea dar și altele: ni le-a încredințat, cu generozitate, doamna Mina Maxim, admirabila soție a scriitorului) devin documente de referință.

CORNEL UNGUREANU

Dragă Ioane,

Piesa asta despre care va trebui să scrii câteva rânduri e departe de a fi cea mai bună lucrare a mea; dar țin la ea fiindcă e o piesă de destin, „sua fata” este „entrelac” total cu avatarurile ridicol-sublime ale propriei mele vieți... Aici în Craiova toți îi cunosc Istoria, eu am povestit-o în gura mare, de față fiind și acele cadre care știau totul despre mine și scrisul meu...

Când am scris prima versiune, eram un tânăr furios la Cluj, priveam și înapoi și înainte cu mânie, eram mai ales revoltat că **minerii mei**, sunt prezentați așa cum i-a diformat până la ridicolul suprem, pe atunci marele dramaturg Davidoglu (piesa „Minerii”, o rușine chiar și a stalinismului). Mi-am scris eu **Minerii mei**; piesa se chema cinstit „Sovromcârbune” și exprima tot ce vei găsi în „Frunze care ard”, cu singura schimbare că acțiunea se petrece în anul-domnilor 1952... Piesa am dat-o, spre tainică lectură, la profesorii mei de atunci (Rusu, Blaga, Breazu, Ladea, Todoran Eugen, Nego...). Atât Blaga m-a lăudat mult, dar m-a rugat, de acord cu ceilalți colegi ai săi, să o ard imediat...

În 1956-57, simțind eu că se apropie vremuri mai dificile am transcris piesa mutând acțiunea în anul 1941, operație foarte banală și simplă, între acești ani 1952-1941 nefiind

decât o simplă schimbare a numelui ocupanților... Piesa, acum antifascistă, era intitulată „Măine începem!” (adică: mâine începem greva, fraților!). Am prezentat-o la un concurs de dramaturgie la Sinaia (vara 1950) și am luat premiul I, piesa fiind achiziționată de Naționalul bucureștean... (în plină perioadă de „degel”).

În 16 sept. 1957, eu am plecat spre ceea ce numesc eufemistic „my long journey into the night”; după un an de chinuri, la cel de al doilea proces, frumoasa mea fostă soție GIGI, reconvertită, a declarat tot ce știa despre... Sovromcârbune... Tata, social-democratul de tip romantic, a trebuit să asiste la hiperzelul literar al unor „băieți vajnici” care îi căutau în strujacuri, o piesă a fiului său pierdut... Manuscrisul nu s-a găsit, doar titlul, „Sovromcârbune” figura la loc de cinste în gura tuturor procurorilor mei...

În anul 1963, ies la lumină, și după cinci luni de șomaj, intru vagonetar la mina Petrila, mina strămoșilor mei... Lucram de aproape opt luni de zile, când, după ce ieșisem dintr-un șut de dimineață și eram dărâmat de lopată, am fost opriți, toți minerii, în holul de pontaj al minei... Eu nu ajunsesem sus, eram încă jos pe culoarele lămpăriei, stam rezemat de zid așteptând să treacă și această spontană ședință-fulger când, deodată, am auzit vocea caldă,

puternică, a tovarășului Verdeț; cu lacrimi în ochi, gătit de emoție, ne vorbea revoltat de ce cruntă exploatare au reprezentat pentru noi... societățile mixte, dar mai ales nenorocirea și rușinea care a fost pentru Valea Jiului, societatea Sovromcârbune... (Trebuia să strig, să urlu; „atunci eu ce caut în mină?”). Nu am avut puterea. Am râs, am plâns, nu mai știu cum a fost dar țin minte că în trei săptămâni din memorie (și tu știi despre ce memorie vorbesc) am rescris piesa intitulând-o de astădată „Frunze care ard”, dar având grijă să-mi anunț patronii din teatre că ea este identică cu piesa din actul meu de acuzare.

Cu mare tam-tam ea s-a reprezentat la Craiova; am dus echipa în Valea Jiului, am jucat-o la Petroșani, Petrila și Lupeni, cu teribil succes (Bătrânii mineri, un singur lucru nu înțelegeau: de ce îl pomenesc mereu în piesă pe... Antonescu. Încolo, totul a fost înțeles, la zi...).

La televiziune a fost jucată (după zece tăieri succesive de peliculă) sub o formă penibilă. În 22 sau 23 iulie 1977. În 2 august, am fost „reținut” și ținut în condiții din 1957, timp de opt ore; am urlat, m-am revoltat, nu știam de ce? Peste o săptămână mi s-au cerut cele mai solemne scuze: în ziua cu pricina, la Lupeni, tovarășul Verdeț și alții, au avut mici explicații cu minerii din Valea Jiului... Nici vorbă să fi avut aceștia vreo legătură cu strigătul din piesa mea; „Grevă, grevă!”

Istoria acestei ridicole aventuri, și-am povestit-o numai spre a-ți explica încăpățânarea mea în a arde mereu alături de niște frunze... Aparține anecdotei și nu biografiei mele; ție, dacă îmi permiți, ca unui om umblat și la cele lumești și mai ales la cele cerești - va fi de-ajuns să-ți spun că țin la această piesă fiindcă țin la memoria cinstită a bunului meu tată; fiecare român, fiind azi un miner amețit și laș, eu țin la epoca în care, nici eu, nici minerii, nu eram amețiți și deloc lași sau poltroni...

Scriindu-ți acum (afară bănuie, după câteva zile de zloată o buiacă și nerușinată primăvară) umblu fără să vreau la ghemul unor dureroase amintiri... În anul 1942, la un seminar de Filosofia Culturii, m-am prezentat la Blaga cu o lucrare-eseu, intitulată, după Crainic, „Nostalgia orizontului pierdut”. Încercam atunci, cu naive și mai mult intuitive mijloace, să dovedesc cum că întreaga psihologie, morală și chiar conștiință socială a minerilor, nu este decât consecința unei tragice mutații, a unei catastrofe existențiale; niște țărani, după milenară existență în ordinea

orizontală a lumii organice, din rostul lor de plugari, pădurari, vânători - se mută pe verticală, trec în întunec și se dedică pe viață și pe moarte, mineralului („Frunza aceasta, se zice în piesa mea, a fost cândva verde și s-a bucurat de sfânta lumină a soarelui; apoi a coborât sub pământ, a ars și s-a făcut cărbune... Frunza asta, Doamne, este bietul nostru suflet...”). Blaga a aderat imediat sugestia mea, mi-a și oferit o idee la care țin și astăzi; mi-a spus: „numai acele îndeletniciri (și nu meserii sau ocupații) care epuizează existențial un orizont, sunt capabile de cultură proprie și specifică. Nu există, nu poate exista un folclor al strungarilor, al tăbăcarilor, al frizerilor; în schimb există un folclor al țăranilor, al marinarilor - și nu se poate să nu existe și unul al minerilor...” (Vechile „povestiri minerești” pe care le-am cules și le-am repovestit în volumul meu, sunt consecința practică a acestui avans teoretic). Minerul, așadar (și pe această osatură teoretică mi-am construit piesa) este fratele tragic al țăranului; el a pierdut grația Naturii, l-a pierdut poate și pe bunul Dumnezeu. În locul ontos-ului a primit mina, galeriile, șobolanii; în locul pastoraletelor liniștiți i s-a instalat în inimă simțul crud și brutal al Dreptății, al Cinstei; ura față de „domni” e sinonimă cu ura față de ordinea lumii pierdute, e singura

lejde în această fără-leac-veșnic-căinească soartă... Nu vreau să te plictisesc, dar câteva din aceste mici povestiri de sub pământ (sunt scurte, dar să vezi) trebuiesc citite pentru a înțelege psihologia eroilor mei.

Bătrânul Toma Ursu (dialectic opus fratelui său ciobanul Gheorghe Ursu), Aurel, (opus cinicului Florea), Sabina (opusă resemnatei Maria) toate aceste naiv-antagonice destine nu fac decât să suplinească cearta mitologică între liniștea Marelui Munte și neliniștea celor obligați să-i scormonească măruntaiele...

În spectacolul de la Craiova, scena esențială, cea a înmormântării, din motive de „economie regizorală” (ca și la T.V.) a fost omisă. Eu o consider nucleul dramatic al acestei lumi, singura în care moartea intră în viața fiecărei zile; când sunt trist și îmi caut cărțile pe care să mă mai întorc în copilăria sau tinerețea mea deșartă, citesc cu voce tare discursul lui Mihai - și, deodată, îmi văd strămoșii mei vagonetari, făcându-mi, din tărâmul Blajinilor semne de dragoste și de chemare...

Cred că din presă am aflat că ai fost la Roma, că ți-ai văzut Cetatea-Mumă. Acum, din Cercul Literar, eu am rămas singurul care mai sunt *ad scripta glebae*... Am fost fericit, știind ce înseamnă pentru sufletul tău, acest pelerinaj; fiecare din noi, în măsura în care e om, trebuie odată, măcar în vis, să parcurgă drumul până la Eternitate... Dacă aș merge la Roma, aș evita columna lui Traian (numai așa, de-a dracului, și pentru că l-am detestat ieri pe Davaicovici și îl detest azi pe Ștefan Pascu și Cântarea României)... Dar cred că Moise și Pieta, tavanul Capelei Sixtine, m-ar umple de lumina de care am atâta nevoie. Craiova, demult nu mai e un oraș pentru mine; ci un loc de ispășire a Dumnezeu știe ce oculte păcate strămoșești ale mele; aici doar cărțile, așteptatele și râvnitele cărți uitate sau interzise, constituie unica bucurie de a putea evada.

Ți-am citit „Popasul în Afrodizia”, la primul capitol mi s-a părut că-ți bați joc de tine (și de mine) apoi am înțeles că e vorba de un

artificiu maieutic... Acest gen de proză, am impresia, riscă să fie înțeles pe dos - sau deloc; cunosc snobi în orașul meu care se dau în vânt după ultimul Breban sau Guga sau D.R. Popescu; cercetându-i de aproape am constatat că majoritatea confundă chinul de a nu înțelege nimic cu senzația că asistă la un miracol, la o mistică revelație... Verbele se diferențiază, a citi se separă de a te face că citești, a înțelege de la a te face că înțelegi... Dar poate că sunt prea răutăcios...

Credincios al tău (al vostru) amic,
Gary

P.S. În aceeași zi, am primit telefon de la Sergiu Al. George, apoi ți-am telefonat, ți-am vorbit de el, și te-am întrebat de blândul și nobilul meu (unic) părinte confesor, Vasile Prunduș... Mai târziu, gândindu-mă, mi-am dat seama că asociația nu a fost deloc întâmplătoare. În anul 1961 eram la Strâmba în Balta Brăilei, dormeam în pat cu Sergiu Al. George. O iarnă lungă și grea, ne-a imobilizat, vreo 1500 de „voluntari lucrători la dig”; majoritatea intelectuali. Am dus cu ortodocșii, catolicii, greco-catolicii, și trei categorii de protestanți, timp de trei luni de zile, niște tratative „eucharistice”; am pledat pentru UNIREA creștinilor (Blaga: „în cușca hingherului, numai câinii proști se mai mușcă

...fiecare din noi, în măsura în care e om, trebuie odată, măcar în vis, să parcurgă drumul până la Eternitate... Dacă aș merge la Roma, aș evita columna lui Traian. Dar cred că Moise și Pieta, tavanul Capelei Sixtine, m-ar umple de lumina de care am atâta nevoie.

între ei” asta apropo de problema româno-maghiară) - cum îți spun am dus, cu pricepere (?) cu încăpățănare, sfătuit fiind teologic de Prunduș, aceste tratative. Problema împărțășaniei am pus-o la o parte; nu a putut fi „unificată”. Am căutat acel primitiv-creștin (originar-creștin) genus proximus al tuturor confesiunilor care, ziceam eu, doar în formă s-au diferențiat... În sfârșit, se pare că aveam pe atunci și har și tact diplomatic; cred că eram și de aproape informat având alături de mine, mari învățați în cele teologicești și bisericești teburii.

Rezultatul: Paștile (azi când îți scriu aceste rânduri, sunt Paștile Catolice și Protestante) le-am sărbătorit împreună. Un sobor de cinci preoți (mari în grad) a oficiat o liturghie veche; în limba greacă. Corul a cântat pe rând în greacă, latină, - doar la sfârșit în românește: „Mântuiește-ne, Dumnezeule, după mila Ta - Și după mărima...”. Predică nu s-a ținut; doar prin consens, eu ca mirean, mi-am exprimat bucuria de a fi fost martorul unui miracol (n-aș putea să-ți spun cum s-a sfârșit jertfa liturgică; aici doctor era Prunduș; fiind vorba de o Taină, nici nu am prea insistat ca să o aflu).

Ceea ce țin să-ți spun - odată cu Christos **Înviat-ul familiei mele** - este faptul că după ce am rostit acele cuvinte ale mele (totul s-a petrecut în șoaptă ca să nu prindă caralii de veste) și în timp ce un cor de șase voci cânta priceasna Învierii, eu m-am prăbușit, **doborât de fericire**, în patul lui Sergiu. Niciodată în viață nu am mai atins acest înalt grad de grație și cutremurare. Nu numai că nu l-am atins, dar mi se pare că am trăit de multe ori din energia spirituală acumulată atunci...

Aveam cinci turnători între noi; au fost atât de întorși pe dos că au renunțat să-și facă cuvenitele delațiuni.

În memoria celor care au participat la acest pentru unii **sublim** (pentru alții **ridicol** act

creștinesc) moment, s-a împământenit expresia „Unirea de la Strâmba”...

Iartă-mi indiscreția!

Craiova, 19 aprilie 1979

Frate Ioane,

Trei zile am tot amânat trimiterea scrisorii pe care ți-am scris-o într-o atmosferă aproape pascală... Acum mi-am adus aminte că am uitat să-ți povestesc un mic amănunt în legătură cu greva din 1941, începută la Petrila...

Intrasem, pe baza unor articolașe și nuveluțe, ca reporter de serviciu, în redacția proaspătului înființat ziar care a fost „Țara” din Sibiu... Director era Grigore Popa, redactori Beniuc, Romeo Dăscălescu, Tiberiu Rebreanu, și alții pe care i-am uitat... Fiind în vacanță a izbucnit greva; nu de la o înmormântare (această înmormântare a avut loc în 1951) ci de la înființarea unor carcere la fiecare mină... Am scris trei articole fulminante despre această grevă („vrem pâine, nu carcere”). Tiberiu Rebreanu mi le băga în pagină... Al treilea articol a rămas doar în șpalt, cenzura militară s-a sesizat... La întoarcere în Sibiu, aflu surprins că sunt dat afară din redacție (Beniuc a rămas, el și-a făcut războiul la cenzura militară) e dat afară și Tiberiu Rebreanu... Pe atunci, activam, cu umor și

fantezie, într-o ilegală celulă de partid, șef îmi era marele burghez Radu Stoichiță, și tovarăși de idei îi numărăm pe Gabriel Suci, Petre Lepedean și alții foarte puțini pe care i-am uitat... Sunt chemat la regiment și mi se

comunică ritos că decretul meu de sublocotenent în rezervă (absolviseam școala la Craiova) mi s-a retras; redeveneam sergent... Între timp patruzeci de mineri, majoritatea din Petrila sunt aduși la tribunalul militar... Mă agit, le aduc bani, mâncare... Domnul Ioan Negoșescu, tatăl lui Nego, s-a angajat ca avocat, să-i apere... Au fost condamnați să intre în batalioane de sacrificiu. Dintre ei, abia în '51, s-a întors unul singur dintr-un lung prizonierat: baci-Țirac, pentru care nu reușeam să-i obțin reangajarea la mina pentru care luptase cu zece ani în urmă. Am fost cu tatăl meu la tov. Nekrasov, directorul Sovrom-ului, eu, ca interpret și martor, îi explicam că omul a fost în război fiind condamnat pentru prima grevă antifascistă din țară. Degeaba, cu mintea de atunci, tov. Nekrasov nu înțelegea ce este „o grevă”... Eu, deși în 1940, Antonescu dăduse un decret prin care studenții, grade inferioare, erau scutiți de armată și front, eu am fost concentrat și am făcut timp de trei ani de zile (1753 de zile, conform livretului) front în linia I-a (Odesa, Crimeia, Stalingrad, Iași).

E ridicol că îmi aduc aminte de toate aceste amănunte; dar e destul să mă gândesc la „Frunzele care ard” ca să-mi dau seama că destinul unui om poate fi concentrat în orice clipă a vieții sale (așa cum cerul înstelat se reflectă în fiecare picur de rouă).

Închei: soția mea (care vă transmite creștineștile ei urări de Sfintele Paști) a intrat în casă urmată de femeia ei de serviciu; asta înseamnă curățenie mare, va trebui să mă car de acasă; până deseară.

Lui Todoran te rog să-i explici că l-am sunat dar nu era acasă; neștiindu-i adresa am hotărât să te rog să-l accepți în plicul destinat ție...

Vă sărut!

arthur porumboiu

Și-am auzit

Salcâmi mai luminau miresme,
și pe zare
razele veneau libere;
fecioare
imaginau un ritual: pe trupuri dulci
razele-nvățau să ceară
lumina; și-am auzit atunci:
„În sufletele noastre este vară!”
și Dumnezeu a poposit în lunci,
și Pasăre și Om nu mai au dreptul să
piară!

Stare

Soarele nu urcase la zenit.
Inima mea era un porumbel vânat de
uliu.
Înfricoșate se nășteau secundele, și-n
craniu,
imaginile își nelinișteau conturul.

Ce zeu sălbatic, necruțător și dur
ca un paznic de-nchisoare,
mă ținea în aerul sur
și nu mă lăsa să văd soare?

filoteea barbu stoian

Semnale

Până când
Farul,
suveran peste depărtări,
va arunca în cer
drumuri cu foc pietruite -
frânturi de suflet -
din Scytia Minor!
Tot mai plătesc
cu bătaia inimii
bucuria privirii vinovate
și prind puteri
din vers bărbătesc
Sfinx
pe mal să rămân
cu lacrimi de piatră,
așteptând pribegii
în haine albastre.

Îl desemnase, oare, Dumnezeu
să-mi facă-n clipa neagră parte
de foc ateu,
sau chiar mă trimitea în moarte?

Și nu vei fi

Ești plecat? O, încă mai există
retragerea discretă-n amintire,
și poate că iubita, la o oră netristă,
te va însemna cu iubire.
Și poate că însuși Dumnezeu într-o
seară
rupând gratiile de singurătate,
te-o-nvălui în mireasmă de vară,
și nu vei mai fi doar nesfârșită noapte!

Nedumerire

Care e păcatul
visării în zori
cu verbul sonor
și pro nume mut?
Pentru ce motiv,
domn cu ochelari,
născocoști o vină
cu un lup și-un miel?
Ce tenebre oare
te-au învăluit?
că de sărbători
trimiți în urări
ploaie de cenușă?
*

Străină rămân,
nu răstălmăcesc
vorbe și intenții,
doar sub pleoape-ascund
rouă și uimire.
Cui să cer iertare,
Iarna mea pustie,
dacă n-am greșit?
Florile de gheață
la geam îmi șoptesc:
„Nu te necăji,
suntem lângă tine”

Amurgul mă urmărește

Amurgul mă urmărește și-mi spune:
„Foarte curând vei apune!”
Vin brumele, brumele,
și-mi înveninează tălpile
și îmi șterg din registrul luminii
urmele...
Mi se ia chipul din odoare
și nu mă mai ocrotește lumina,
ci numai iarba îmi pregătește
camera sub dulci rădăcini,
și îngerul păzitor adoarme
ca mireasma străvezie în crini.

Șarpele-Zeu

N-am voie s-ating
Zeu păgân,
plete de-argint,
ochi blânzi,
bot de miel,
Șarpele Fantastic,
stăpân pe-nsingurare,
îndemn cu vorbă de Om:
- Hai în Parcul de pietre,
vom veghea trecutul
să nu-l fure zmeii,
când șuieră vântul
și murmură marea,
iar cu dușmanii
poartă-te frumos!
Tu ți i-ai făcut -
spune un proverb.
Sfios îi răspund:
- Știu, înțelept e sfatul
cristic, obraz palmuit.
Nu am timp
să le prind pașii
celor grăbiți.
- Aleargă mai mult,
poți să-i ajungi.
- Mai bine ascult
la rădăcina grâului
glasul pământului:
„Nimic, dincolo de vis”

POVEȘTEA VORBELOR DESPRE BĂTAIE

de
MARIANA PLOAE-HANGANU

Lucrările de filologie clasică fac distincție - distincție de altfel foarte importantă pentru istoria limbii - între cuvintele care se găsesc în operele scriitorilor clasici latini și cele despre a căror existență aflăm doar prin intermediul gloselor, inscripțiilor sau al gramaticilor. Lat. **batt(u)alia** face parte din cea de a doua categorie de cuvinte. Forma populară a cuvântului era **battalia** și după formele corespunzătoare existente doar în unele limbi romanice (română, italiană, retoromană, franceză, occitană și catalană) care au moștenit cuvântul, se pare, că această formă populară s-a transmis ariei romanice (cf. și transformarea **batt(u)ere>battere** „a bate”). Sensul de bază și cel mai frecvent al acestui cuvânt în latină era exercițiu militar sau cu gladiatori.

Numai aria centrală și de est a spațiului romanic a continuat lat. **battalia**; limbile iberice, spaniola și portugheza, au moștenit pentru acest sens lat. **lis, litis** care avea semnificația „ceartă”, „pricină”, „proces” și care a dat în spaniolă **lid** și în portugheză **lide**. Cuvântul a fost folosit la început și în aceste limbi în special pentru luptele cu caracter juridic din Evul Mediu. Treptat, el a început să desemneze deopotrivă și lupta în arenă, cu tauri în special. Astăzi, continuatoarele iberice ale lat. **lis** există numai în limbaj arhaizant sau prețios, ele fiind înlocuite ca frecvență și arie de răspândire de împrumuturile târzii (sec. al XV-lea) din occitană, pentru spaniolă și din franceză, pentru portugheză. În limbile romanice care au moștenit lat. **battali**, sensul latinesc principal, acela de „luptă cu gladiatori”, referindu-se la o calitate dispărută, s-a pierdut și el. S-au dezvoltat însă sensuri noi.

Dintre toate limbile romanice, româna este limba care a inovat cel mult semnificația acestui cuvânt. În cea mai mare parte, toate aceste inovații pornesc de la același sens inovator, apărut și el prin analogie de la sensul de bază. De la „întrecere armată” care, adăugăm noi, „se desfășura cu o anumită periodicitate” sau oricum, exista ideea repetabilității ei, româna a dezvoltat tocmai semnificația de „bătaie repetată”, de aici „bătaie ritmică”, devenind astfel, nu de puține ori, sinonimă cu „lovitură ritmică”, „acțiune repetată”, în general (v. „sunet ritmic produs de clopot sau ceasornice”, „sufierea vântului sau alte fenomene meteorologice realizate cu o anumită periodicitate”, „lătratul scurt și ritmic al câinilor de vânatoare” etc).

Inovațiile semantice din franceză sau italiană ale acestui cuvânt au rezultat în special prin extrapolarea sensului de bază moștenit, către alte domenii (pictură, muzică). O parte din aceste semnificații s-au transmis și limbii noastre. Cuvântul se folosește în diverse accepții și în jocurile de cărți și în unele jocuri de copii.

bujor nedelcovici

TRĂIESC ÎN FICTIUNE

15 ianuarie, 1992

Spirit de rezistență: neacceptarea inacceptabilului și a insuportabilului, indignarea, nesupunerea, protestul, revolta, respingerea Răului înainte de a căuta soluția de compromis, prioritatea pentru absolut și imposibil și nu pentru relativ și posibil. Ideea făptuită și fapta gândită!

Spirit de supunere: acceptarea, cooperarea, colaborarea, colaboraționismul, compromisul, oportunismul, corupția.

Spiritul de rezistență sau de supunere (la nivel individual, grup social, popor sau inconștient colectiv) reprezintă atitudinea pe care o avem în raport cu întâlnirea finală: Moartea.

Fiecare își pregătește în felul său, zi de zi, ceas de ceas... sfârșitul.

16 ianuarie, 1992

Nimic nu se poate ascunde!

Isac Lachedem este numele celui care a refuzat să-i dea un pahar de apă lui Iisus când urca Golgota, ducându-și în spate crucea.

Când Iisus a fost arătat mulțimii în ziua de Paști (*Ecce homo*, le-a spus Pilat evreilor - Ioan, XIX - 5), iudeii puteau alege cine să fie iertat de pedeapsa capitală: Barrabas - un hoț sau Iisus. Mulțimea a strigat în cor: Barrabas! Au preferat să salveze de la moarte un hoț. Înainte de a muri pe cruce, Iisus a spus: **Eli! Eli! Lamma sabăcthani!** „Dumnezeu meu! De ce m-ai părăsit?”

El fusese mai întâi părăsit de semenii lui. Noi toți suntem copiii lui Isac Lachedem și ai lui Barrabas. Moștenitorii unui om care a refuzat să-l ajute pe „fratele în suferință” și ai unui hoț. Dacă ne-am aminti de Iuda și Cain, nu am avea prea multe motive să fim mândri de înaintașii noștri.

18 ianuarie, 1992

Cu cine și cu ce te raportezi?

Un cuvânt, o idee, un concept filosofic, o doctrină politică, o melodie, o imagine, un parfum, o emoție... toate te trimit la corespondentul lor „dintr-o altă realitate” în care te-ai născut, te-ai format și ai trăit.

Ce se întâmplă când raportul (asemănarea și deosebirea) nu mai poate fi făcut? Când mingea proiectată spre un zid găsește doar... vidul? Când chipul nu se mai conturează în oglindă sau când treci... „dincolo de oglindă?”

Nimic din ce a fost „acolo” nu mai seamănă cu „aici”. Nimic din ce a fost „românesc” nu mai găsește un ecou și nu se mai întoarce la mine. Aici am doar abstracțiuni: cuvinte, idei, concepte. Am lăsat „realitatea” în urma mea, așa cum șopârta își părăsește pielea pentru a-și salva

trupul. Sunt nevoit să trăiesc în ficțiune... O apă rece, revigorizantă și binecuvântată, dar fără țărni și stânci. Decât să aleg deruta unui raport inexistent, a unui nod care nu se mai leagă, a unei permanente contrarietăți (protest interior tăcut sau exprimat), o continuă iritare nervoasă... este de preferat să accept pelerinajul, navigația pe mări necunoscute (fără maluri și porturi de acostare), dar care mă conduce spre noi și nesperate orizonturi. **Pierderea de altul, câștigarea de sine și regăsirea celui alt...**

19 ianuarie, 1992

Constantin Noica: **Six maladies de l'esprit contemporain** - versiunea franceză.

„Et puisqu'il est impossible de chercher la loi dans l'intégralité de sa vie - cette intégralité n'étant jamais donnée de sa vie - l'homme la cherche dans les fragments de son existence, mis bout a bout. C'est ainsi qu'il s'aperçoit, avec surprise, que dans sa vie comme dans celle des autres, des événements, désordonnés en apparence, obéissaient pourtant à un ordre...”

Ziua magică în care observi cu uimire **integralitatea**, sensul pe care viața l-a dobândit cu trecerea anilor și care îți dă senzația unei adevărate revelații. Continuitatea în fiecare fragment pe care l-ai trăit, ordinea de esență în dezordinea aparentă, fără a să știi cât ai făcut tu însuși și cât ți-a fost dat să faci...

22 ianuarie, 1992

Corneliu Castoridiadis este de origine grec, comunist, s-a refugiat în Franța, a devenit troțkist, apoi s-a lecut de toate „marxismele” și a devenit anticomunist. Filosof, sociolog, preocupat de psihanaliză, în articolul **Le délabrement de l'Occident - ESPRIT**, dec. 1991 -, afirmă: „O veritabilă democrație - nu o democrație ca simplă procedură - este o societate autoreflexibilă care se autoinstituie, care își analizează permanent instituțiile și semnificațiile ce le reprezintă, care trăiește dând dovadă de moralitate. (...) Democrația: regimul în care toți cetățenii sunt capabili de a governa și de a fi guvernați (cum spunea Aristotel), doi termeni de nedespărțit: regim de autoînstruire explicită a societății, regim de reflexibilitate și autolimitare. (...) Autonomia individuală nu poate fi dobândită fără autonomie colectivă; crearea de sens pentru fiecare individ nu este posibilă decât dacă se înscrie în cadrul unei creații colective de semnificație”.

Să rezumăm: democrația înseamnă: **autoreflexibilitate, autoinstituționalizare, autogovernare, (individ, societate), autonomie, realizarea sensului și semnificației individuale și colective.**

STEFAN STOIAN: FICTIUNILE ULTIMULUI CĂVALER ÎN LODEN

de GEO VASILE

„Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/sufletului nostru bucuros de moarte”... Era versul arghezian pe care ultimul cavaler al boemei bucureștene nu pregeta să ni-l spună, cu o dicție profetică, sacerdotală. Recita din Eminescu, Garcia Lorca, Teodor Păcă, și mai ales din maestrul său preferat, ilustrul histrion Miron Radu Paraschivescu. Devenit el însuși personaj al unor imposibile scenarii pe viață și pe moarte, în care promiscuitatea etilică era estompată de blazonul artei și noblețea educației, Ștefan Stoian face parte din categoria scriitorilor ce și-au copleșit prin personalitate opera și... auditoriul. Inegalabilul său dar colocvial, farmecul pitoresc de a pune lumea la cale în termenii ficțiunii doar aparent gratuite, se învederează în volumul de debut din anii '60 „Pe malul fluviului departe”. Reeditat acum la Editura Enciclopedică (redactor Iulian Neacșu, semnatar al unei concentrate postfețe, 180 p.) și sporit cu încă o seamă de povestiri rămase în reviste literare sau în manuscris. Un gest de rarismă prietenie postumă din partea directorului Editurii, cât și a scriitorului Iulian Neacșu, în continuarea celei antume. Departe de a fi o ediție critică (tânărul cititor neavizat n-are cum să știe unde sfârșesc povestirile deja publicate în volum și unde încep cele uitate în periodice sau în faza de manuscris, anii și etapele de redactare ș.c.l.), noua carte este o pioasă restituire a textelor unui povestitor înnăscut, unul dintre cei mai talentați prozatori ai generației sale.

Eroii săi sunt cel mai adesea metaficțiuni ale autorului, biologic și intelectual vorbind, variațiuni ale unei lumi debordând de concret, de extravertire nesofisticată, ceea ce nu exclude o nemănuită dorință de afecțiune și idealitate, de evadare din neputința și lașitatea tabuurilor. Autorul este fascinat de relația copil-adult, copii-părinți, de relația din interiorul cuplului. Viața este un ritual de inițiere, de rezistență eroică, de performanță a orgoliului în contra condiției de marginali, refuzați și anonimi. Cavalerismul ca formă de palmă morală este modelul uman propus de autor, nu altul decât modelul propriei vieți. Povestirile de debut atestă un scriitor deja format la școala marilor prozatori americani și ruși, cititor atent al fluxului faulknerian, al scrisurii unui N. Velea, Teodor Mazilu, dar și al marilor interbelici români. Ștefan Stoian are o pronunțată priză la infinitezimala înfățișare a detaliilor realului, este iscusit creator de climat și atmosferă bucureșteană (dar și de foburguri sau crepusculară provincie pirandelliană). Excelează în a portretiza rapid și memorabil mai ales personaje feminine, ca de pildă Bob sau Mirilia: „După ce bău, alcoolul o mai încălzise, puse un picior peste celălalt, trăgând cu poftă din țigară; cu nasturele de la bluză

deschis, cât să i se vadă carnea albă și dantela neagră, senzuală, a furoului, cu fusta ridicată până în dreptul genunchilor rotunzi; părul negru-roșcat, alunecându-i către umerii puternici. Sprâncenele smulse și apoi desenate cu creionul se arcuiau peste ochii fără o culoare anume, ochi care priveau intens și molatic învăluți sub pleoapele grele, ca niște cortine. Atunci era dimineață, o dimineață rece-caldă, de început de toamnă, o dimineață venită de demult, din afara oricărui fel de timp, și ea era femeia între treizeci și patruzeci de ani, Eva, femeia veșnică...” Iată, putem zice, o scriitură clasică, ceea ce era și visul secret al prozatorului, dincolo de modelele și rețetele autenticității psihologiei primare comportamentiste etc. Dincolo de o seamă de detalii ale anilor '60-'70, textele lui Ștefan Stoian par scrise sub inspirația unei realități interbelice, situate la hotarul fantastic dintre evocare și confesiune în marginile cărora evoluează martori, personaje și ficțiuni exemplare, clasice. Marea artă a lui Ștefan Stoian rămâne însă cea a dialogului, a oralității dramatice, caracterizante a personajului: „Pă dracu, vrei să-ți spun eu când o să am baftă? Când oi pleca acasă și mi-oi face seră, să-i omor pe zmecheri cu ceapă verde și cartofi noi. Atunci o să am baftă, le arăt eu cum devine cu salata verde sau cu spanacul, ai bani, plătești la băiatu' un pol kilul de căpșuni este?”. Ludmila n-a pregetat să-și administreze viața și viitorul lângă un om mult mai în vârstă, drept care are replică: „Băi, eu dacă nu îl cunoșteam pe tipu', vedeam toată viața Intercontinentalul numai pe dinafară ca voi, dar acum îl cunosc perfect, etaj cu etaj. Tu știi cum arată pe dinăuntru? Hai, că sunteți mici, băi băieți!”. Ironie, dezabuzare, abjecție și singurătate devastatoare există în „După ciuperci” ca în „Clipe de viață” de Saroyan. Spre deosebire de scenele alert cinematografice din câteva povestiri, în „Elegiile unor păguboși din vremi apuse” se oficiază cultul unor prieteni și prietenii, gen Miron Radu Paraschivescu „cel care și-a pierdut viața ca să ne-o descopere pe-a noastră”, Teodor Păcă, „iconarul de vise”, „mai sărac decât însăși sărăcia, dar oricum mai liber decât atâția alți scriitori prodigi, cu mâna întinsă la răsplata patriotică”, Tașcu Gheorghiu, despre care „ne mai pot povesti câte ceva domnul Isidor Ducasse, dit le comte de Lautréamont, domnul Louis de Rouvroy, duc de Saint-Simon, domnul Giuseppe

Tomasi, principe din Lampedusa, ca și al nostru Matheiu Jean Caragiale, de vom avea curiozitatea să-i întrebăm în nopțile ce stau să vină de acu' încolo”. În **Elegii** cota stilistică a lui Ștefan Stoian se ridică la rafinamentul și inimitabila forță de a scrie emblematic și definitiv cu care ne-au fascinat Mateiu Caragiale și G. Călinescu. Restul de cât posibil, schițate în volumul „Pe malul fluviului departe”, risipitorul Ștefan Stoian le-a scris peripatetizând. Ar fi putut, dacă n-ar fi fost atât de dezinteresat de propria operă și sănătate, să scrie inclusiv cea mai vivanță și afectuoasă panoramă a scriitorilor români, începând cu Zaharia Stancu, Al. Ivăsiuc, Virgil Mazilescu, Nichita Stănescu și terminând cu Marin Preda, Lăncrăjan, Velea, Ahoe, Grigore Hagiu, Gh. Pituț, Deșliu ș.a. Suntem convinși că în acea primă săptămână funestă de septembrie 1995 s-a repezit pe la prietenii prăpădiți înaintea lui să le spună ce mai e cu tranziția și gloria lumii. Este singurul scriitor care n-a scris nici măcar un rând la comandă, fie ea și socială. Absoluta lui noblețe morală, cultul marilor profesori de de la Universitate, al marilor repere artistice și politice din România de până la marele traumatism al ocupației comuniste, consună cu calitatea de „băiat de București” în sensul de depozitar al civilității și urbanității al cavalerismului inflexibil, ultime bastioane apărute de acest cavaler al iluziei și compoziției. Veritabil ziarzoner independent, colporator de „zicerii” antitotalitare, Ștefan Stoian a riscat să fie arestat și anchetat în 1956 (a se vedea povestirea „Atâta frig, atâta ceață”) neabdăcând niciodată de la libertatea de a demitiza impostura și abuzul de tip nomenclaturist. Ștefan Stoian a iubit cel mai mult trei lucruri: limba română în toate ipostazele ei, Bucureștiul cu casele și oamenii-martori de civilizație, prietenii personaje-viitoare ficțiuni. Din 1990, încă de la primele numere ale pe-atunci incisivei reviste „Baricada”, boemul și povestitorul își intră în mâna pamfletarului și cronicarului stârnind multe patimi dar și simpatii. Chiar dacă Revoluția a venit și în cazul lui Ștefan Stoian prea târziu, cei cinci ani de rigoare civică, presa liberă constituie o perioadă importantă, o altă fațetă a scrisurii sale și chiar a vieții sale. Simpatizat de toată lumea încă din preambulul întâlnirilor, de obicei în jurul unui pahar, o întrebare ca o premoniție plutea în aer mai ales de când nu mai apărea în vara lui 1995: unde-i domne nea Fane? De câteva luni nu mai știam nimic, terminase cu „Baricada”, scria din ce în ce mai greu, prefera să dicteze direct la computer. Nu-l mai văzusem pe el, ubicuitatea însăși, cel ce putea fi văzut simultan la mare sau la Sinaia, la Piața Kogălniceanu sau la Guvern, la Intercontinental, GrandHotel Boulevard sau Uniunea Scriitorilor. Lumea se obișnuise deja să-i zărească masca și imaculata coama pe micul ecran. Ștefan Stoian se ascundea cu delicatețea omului de lume, știa că suferința lui nu este interesantă și că prietenii puneau preț pe puterea lui de compoziție, pe creatorul cabotin de scenarii, pe farmecul energizant al personalității sale. Ștefan Stoian a fost un om viu, creator de viață, ad-hoc întruparea „golanului de mătase”. Când a realizat că nu mai corespunde portretului-robot imaginat de lume, Ștefan Stoian a renunțat la lumea aceasta. Măhnit puțin că în lipsa lui s-ar putea întâmpla ceva foarte interesant pentru cartea sa.

LUPTA POETULUI CU ÎNGERUL

de CORINA APOSTOLEANU

După **Calea jertfei**, poetul Arthur Porumboiu revine la scurtă vreme cu un nou volum de versuri **Lupta cu îngerul** (Constanța, Ex Ponto, 1997), constituit pe clasică formulă antitetică lumină-întuneric. Ca întotdeauna la Arthur Porumboiu lumina se dovedește a fi principiul ordonator al vieții și motivul bucuriei nesfârșite, pe când întunericul dominant al frigului și morții eterne. Prins în această continuă luptă, sufletul trăiește o tensiune aproape de nesuportat. Încordarea este deci „starea” pe care poetul o denunță în fiecare vers. **Stau în așteptare** se intitulează o poezie, iar altele **Așteptând pe un deal ori Aștept**.

Singurătatea, „aspră ca o bardă” nu poate fi înlăturată. Lipită ca o platoșă, de suflet fură libertatea gândului, „cum lucitorilor pești - un năvod”.

Invocarea dimineții nu pare să înlăture din temeri, căci: „Eu strig și Dumnezeu n-aude./Pe buze-mi trec brumele,/pe degete-ngheață lumina/și ceru-i aspră închisoare” (**Eu strig**). O singură speranță mai rămâne: „Coboară asupra-mi pacea Ta!/Zidește-mă în ore de lumină/și dă-mi bucuria de mi/că iarba puternică din colină/(...) Poți Tu/să mă și din zona unde/mâna morții nu se petrecu?” (**Rugă**).

Dumnezeul căruia i se adresează nu aude învoacția stăruitoare pe care poetul o rostește nu pe

un ton supus de rugă, ci mai degrabă, imperativ și încrâncenat.

Sunt rare momentele de seninătate căci lupta acerbă cu îngerul morții nu le îngăduie. Și cu toate acestea, în poemul numit **Echilibru în lumină** e o oază de pace și chiar un fior de bucurie profundă: „Amiază de toamnă când frunzele/intră în altă culoare,/în calmul desăvârșit/mi-am regăsit sufletul; se aurea-n soare/ca un faun îndrăgostit/senzualele, caldele raze intrau în el/și-l podeau cu icoane de lumină; (...) O, razele se-mbătau precum strugurii copti./și-n mine nu se mai făcea seară”. Singurul stăpân absolut și neîndurător se dovedește a fi timpul a cărui lucrare tăcută dar hotărâtoare creează spaime: „Secundele stau la pândă/impenetrabile/sigure ca mișcarea stelelor”.

Destinul nu poate fi întors din drum. Orele vin și vin „brutale” fără-nctare. În singurătate secunda pustiitoare se aude trecând. Dincolo de toate, de totul, rămâne **cuvântul** a cărui putere de transcriere e evocată nu o dată de Arthur Porumboiu.

Cuvântul invocă, strigă, șoptește, iluminează sau ascunde gândul: forța lui și mai cu seamă necruțarea lui remodelează lumea: „Scriu cuvântul **surâs**/și inocenta hârtie/nu se-narcă/de-o lumină fosforescentă;/scriu cuvântul **bucurie**/dar nu văd decât frigul... (...). Numai cuvântul **moarte** poate fi înșăși moartea,/și-aud flacăra fluidă/intrând în

alarmă,/și toate simțurile/sunt ca un arc întins -/voi putea să mă apăr?” (**Cuvintele**). Și: „Un cuvânt ce s-ar putea auzi/dincolo de conturul fragilului trup -/moartea nu ne-ngăduie/să rămânem întregi decât în amintire” (**Un cuvânt**).

Cu siguranță că poetul Arthur Porumboiu continuă **Lupta cu îngerul negru** teme anunțate și invocate în **Calea jertfei**. Spre deosebire de volumul anterior în care ideea de regăsire a propriei ființe și de abateri de la destinul luptei cu demonul exterminator, era încă posibilă, în versurile de față tonul e mai agresiv. Încrâncenarea ia locul aproape oricărei speranțe de senin. O singură poezie intitulată **Stare** mai recrează iluzia: „Sufletul (poate) rămăsese-n munții mei/și-l ocrotea măceșul/(...) eram cu mine însumi/și-o tărie albastră veghea asupra-mi/ca mama/somnul pruncului”.

În lumea în care înșiși stânjeneii sunt agresivi și-n care nu mai există iubirea, poetul se simte tot mai singur.

Poate răspunsurile să se afle în grupajul final al volumului intitulat **Inscripții**.

Sunt aici expresii poetice autentice care netezesc fie și pentru o clipă asprimile versurilor anterioare: „Eu am crezut totdeauna că libertatea/e aerul ce se dăruie egal tuturor” (...).

„Arma mea e bucuria/produsă în cupele florilor/care pot fi ochii unor zei/demult pieriți”.

„O flacăra albă/locuiește în mine, și eu lupt/să-i dau cât mai multă lumină./cerându-i în schimb/puțină liniște”.

Întreg volumul e o **demonstrație a unui exercițiu poetic de calitate** căruia i se adaugă ținuta grafică deosebită și inspirata ilustrație a copertei semnată de Marieta Besu.

Nu putem încheia decât citându-l din nou pe poet cu o concluzie sugestivă: „Din când în când cei care-au fost ocrotiți/citindu-mi poemele la ceas de seară,/se vor lumina de-o lumină binefăcătoare...”

CURAJUL DE A FI

de SORINA GABRIELA COSTEA

lui „Zauberberg”, un „model pentru secolul în care trăim”.

Astfel, autorul demolează și construiește concepte: conceptul de literatură, de curent literar, de schimbare, de opoziție. (Este revizuită, de exemplu, ideea de opoziție, eludându-se din ea ceea ce se considera până acum un dat al ei - violența).

Unul dintre leitmotivele cărții este: „Să ne întorcem la clasici, prietenii tineri” - de fapt o chemare adresată tineretului (dar autorul nu specifică dacă vorbește unei vârste biologice sau uneia spirituale).

Se face o analiză pertinentă și lucidă a epocii ceaușiste care „fugea înainte”, inventa „o formă în altă formă” - o dictatură de familie caracteristică statelor sud-americane, într-un stat marxist de tip sovietic.

Charismatică și optimistă, cartea impune aspecte pozitive. Calitățile necesare neamului românesc în viitor, spune autorul, sunt o colosală demnitate și voință de caracter (viziune asemănătoare celei a lui E. Cioran din „Schimbarea la față a României”). Autorul este convins că suntem „sortiți victoriei”, dar se teme de o victorie de mâna a doua, ratată în sensul calității. De aceea denunță primejdiile ce ne amenință: „provincialismul prea colorat”, naționalismul fanatic, incapacitatea (reaua voință?) de a gândi la nivel planetar, văicăreala noastră „existențială”, lupta dintre generații, mediocritatea civică (având drept componente: incapacitatea de revoltă, dar și falsa revoltă - alias revolta continuă), lumea noastră practică, grăbită, ce are nevoie de adevăruri imediate, mici, greutatea de a deosebi participarea de colaborare, diversiunea (morală și națională), carierismul, fatalitatea ca mediocritate a spiritului ș.a.m.d.

Mereu senină, lucrarea conține exprimări amuzate și amuzante - vorbește, de exemplu, despre „orătanii istorice” (citește „conducători politici”).

Serenitatea ei este tulburată însă de scurte reflecții amare, adevărate memento-uri grave - ca atunci când vorbește despre țărănul român „cel ce mai vrea să stea în soare și noroi pentru noi”.

Ordonată pe capitole cu titluri incitante (ca de exemplu: „Mediocritatea ca boală”, „Staffiile și farmecul exilului” sau „Un antic modern - Friederich Nietzsche”), cartea prozatorului Nicolae Breban, **Riscul în cultură**, se constituie într-un edificiu grațios, plin însă de forța dată de argumentația solidă, care merge de la raționamentul logic la documentul scris sau faptul trăit.

O ironie elegantă și plină de înțelegere (în ambele sensuri ale sintagmei) însufletește totul. Această ironie este evidentă și atunci când autorul elogiază criticul „rău” sau poetul „bucolic” (căruia îi lipsește un organ esențial - ideea „pierderii și câștigului”) și atunci când face scurte caracterizări strălucitoare ale „mormăitorului mancienc”, ale „gânditorilor literelor”, ale „specialiștilor în subsoluri docte și în asteriscuri scilpitoare” sau ale „clienților celor numiți mai sus”. În acest spirit, autorul pledează să i se lase lui Caragiale cacofonia: „cu care s-a născut în limba noastră și care nu-i supără decât pe pedanții lipsiți de imaginație”.

Curios este că acest text, teribil de atractiv pentru cititor, creează criticului o reacție de inhibiție (de protecție - am zice) ce vine atât din spaima de a se fi născut în „alt regn al sensibilității”, cât și din aceea de a fi considerat un „țuțer obscuriv”.

Senzația persistentă degajată de carte este cea a prezenței unei atmosfere de roman eroic medieval. Autorul pare angajat într-o luptă cavalerescă împotriva totalitarismului. Și limbajul este sugestiv în acest sens - „oriflamele” care conduc bătălia de fapt „nici nu-s steaguri”.

Tehnica este cea a asocierii de idei.

Sunt astfel incluse în carte până și cronici de film. Este analizat, de exemplu, filmul „De ce trag clopotele, Mitică?” despre care autorul spune că răstoarnă ideea unui „anume Caragiale” (considerat de prejudecata „sudistă” un „spiritus loci”), făcând din el un „profet”, antemergător al derizivității colective (regizorul Lucian Pintilie vrând mai mult decât maestrul și creând mitul lui Mitică). Insistența prea mare însă în această formulă duce la un spectacol lung și obositor în care „Caragiale se află peste tot și niciunde”. Apreciat ca un insucces, filmul este preferat mediocrității pentru îndrăzneala conceperii lui.

Sunt prezente și comentarii scurte despre diferiți scriitori. Thomas Mann este considerat, cu romanul

Pentru a ilumina adevărul, autorul folosește aparte-ul. Se întreabă, de exemplu: „Ce se întâmplă atunci când cultura devine liberă?” și își răspunde singur: „nimic esențial” - atunci când ea (cultura, n.n.) este majoră”.

Lucrarea poate da, la prima lectură, o falsă impresie de „pris a la legere”. Se poate aminti aici doar o parte din cavalcada de definiții dată de autor termenului de „opoziție”: „boală târzie a omului”, „cauza celor slabi”, „să fii al doilea”, „femeia”, „veșnica pierzătoare”, „afirmație secundă”, „seducătoarea”. La o analiză mai atentă, se constată că fiecare din aceste definiții ascunde un univers de cunoștințe și idei, acestea fiind expresia lui sintetică.

Există în carte o dezlănțuire, o voluptate chiar, a definirii. Cităm la întâmplare: esteticul - înseamnă „a minți” (în legătură) cu orice, „în afară de opera noastră”, specificitatea este „locul unde ești acasă, ești tare, ești invincibil”, talentul este fie o armă a dușmanilor culturii, fie o „băutură tare, amețitoare” pentru spiritele insuficient de mature „fiziologice” și „moral”, fie un „noroc ciudat” ce duce la ratare etc. Semnul vocației este teama de ratare, frica de a nu fi „tu însuși”, spaima de a nu avea talent. Romanticismul este și o stare de spirit și o lege a creației.

Toate acestea și multe altele fac din carte un adevărat puzzle multicolor și scilpitor, în care ideea centrală nu se pierde ci iese, extrem de clar, în evidență. Ea este **necesitatea imperioasă a riscului**, (având, ca unic criteriu, valoarea), curajul înfruntării inerției.

Impresionează intensa participare sufletească a autorului, bravura lui de a fi viu și sensibil nu rece, academic și neimplicat, patosul ce face ca frazele să se cheme. Autorul este o voce care, la fel ca Emile Zola în „J'accuse”, vorbește împotriva tuturor acestor: „ani pierduți, deceniile acestea inutile, sterpe, ce au înghițit câteva generații de oameni vii, inteligenți, inimoși, talentați, ce aveau dreptul divin și uman la o adevărată exprimare a datelor lor naturale, a capacității lor creatoare, ce aveau dreptul la fericire”.

A DISPĂRUT UN FILM

de MANUELA CERNAT

Regătind retrospectiva Filmului Studențesc Românesc care în toamnă va fi găzduită de Festivalul Internațional de la Valladolid (Spania), am constatat cu stupeoare că mediu-metrajul de diplomă al lui Mircea Danieliuc, superbul **Dus-Întors**, a dispărut!

La Arhiva Națională de Filme care într-o vreme preluase întreaga zestre a fostului IATC (Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică), nu mai există nici o copie. Din nefericire, a dispărut fără urmă și negativul.

După 1990, când ATF și-a recuperat colecția de filme de la ANF, cutiile cu filme au zăcut o vreme într-o curte, pradă intemperiilor, ba chiar și unui bizar incendiu (cu cauze încă neelucidate). Să se mistuit atunci, în vâlvătaia focului pus de o mână inconștientă sau poate criminală? (La urma urmei, inconștiența soldată cu asemenea dezastre culturale tot crimă se numește). Cert este că, bijuteria cinematografică a lui Danieliuc pare să fi dispărut. Ar mai exista o șansă. Vreau să sper că **Dus-Întors** se află în arhivele TVR sau măcar în arhiva personală a vreunui redactor împătimit de istoria filmului românesc. Dar și

la TVR au ars arhivele, iar între Danieliuc și unii redactori ai Televiziunii Naționale au ars punțile comunicării...

Istoria filmului românesc e urmărită de blestem. Cu excepția **Independenței României**, salvat prin miracol, toate celelalte producții ale lui Leon Popescu s-au carbonizat în incendiul de la Teatrul Liric, în anii primului război mondial. Și majoritatea peliculelor din perioada interbelică au dispărut, cu negative cu tot. Parte s-au rătăcit din neglijența producătorilor, parte le-au luat rușii în '45 când au rechiziționat întreaga arhivă a O.N.C., ce-a mai rămas a topit generalul Ceaușescu pe când era tartorele propagandei în Armata Română. Cine poate ști exact ce s-a petrecut cu fiecare film în parte? *Habent sua fata libelli*. Habent sua fata și filmele.

Și iată că astăzi, în timp ce pe alte meleaguri se inventă mijloace mereu mai sofisticate de conservare a patrimoniului cinematografic, endemica nepăsare românească face mai departe praf memoria creativității noastre filmice.

Nu vreau să mai întreb, retoric, ce se întâmplă cu colecția de la ANF. Știu că se fac

eforturi disperate, dar nu sunt bani. Poate fi salvat patrimoniul cinematografic când nu se găsesc fonduri pentru salvarea mănăstirilor în ruină, pentru restaurarea castelelor părăginite? România a ratat ocazia de a profita de programele europene de restaurare a patrimoniului filmic, pe care centenarul cinematografului le-a derulat cu generozitate.

Cinematograful românesc este de fapt victima propriilor făurari. Nepăsători, haotici, boemi, gestionarii destinului lui de după '90 au izbutit să-l îngroape de viu. Energii imense s-au cheltuit în sfărâri, în dueluri verbale în presă și pe micul ecran, interpelări în parlament, ba chiar și în înfruntări prin tribunale. Vanități, meschine interese personale sau de grup, intrigi și calomnii au minat insidios breasla. În timp ce cârmacii se certau de zor pe puntea de comandă, lăsată de izbeliște, încet încet corabia s-a scufundat, cu ei cu tot.

Fără zgomot, fără tragedii, fără ca lumea să bage de seamă, ne-am pomenit fără industrie a filmului. Fără producție. De parcă n-ar fi de ajuns, încep să dispară și negativele și copiile filmelor de odinioară. Din negativul la **Mihai Viteazul** lipsește o bobină întreagă, iar negativul de sunet a dispărut integral. L-o fi vândut cineva pe dolari? Orice este posibil într-o țară ca a noastră. De fapt, Danieliuc a avut dreptate. Când l-am întrebat de ce nu se zbate să-și regăsească filmul de absolvență, a zâmbit trist: „Într-o Românie unde se întâmplă atâtea enormități, cui îi mai pasă de dispariția unui film?”

teatru

În fața istoriei, care este „o suită de crime”, regizorul Mihai Măniuțiu îl are ca aliat constant pe Marcel Iureș. Iar împreună, regizor și actor, se bazează pe teatru. „Avanpost al represiunii istorice, dar și grotă a ceremoniilor care întretin temerile revoltei, scena reprezintă un loc predestinat al conflictelor ideologice”, scria regizorul în **Act și mimare**, un „eseu despre arta actorului”. În decembrie 1991, Mihai Măniuțiu, intervievat de Miruna Runcan și Cristian Buricea, își trecea în revistă cariera: „În primul rând e vorba de acele momente în care am avut superba senzație că substanța și energia mea vitală au ajuns în ceilalți și au devenit altceva. Acestea sunt importante. Ar fi... **Oedip salvat**, desigur. Prima variantă cu **Afară în fața ușii**, cea de aici de la Cluj, apoi **Persișii**, **Tulburarea apelor**, spectacol interzis, pe care deci, nu l-a văzut nimeni... **Antoniu și Cleopatra**, **Afară în fața ușii** reluat la Bulandra și, în fine, **Lecția** lui Ionescu”. Multe dintre aceste spectacole s-au născut și au crescut cu Marcel Iureș. La destul de scurt timp după această mărturisire, actorul se mărturisea și el, că este ca un cal de curse cu un jocheu foarte bun, Mihai Măniuțiu. Erau momentele de lucru la celebrul **Richard III**.

Dar **Richard III** a fost topit de istorie, amestecat în conspirația politică, a dispărut ca urmare a unei „crime”: demiterea lui Alexandru Dabija de la conducerea Teatrului Odeon. Și ce alt spectacol a mai fost nășit cu o asemenea convingere: „Voiam să fac alt spectacol Shakespeare, dar Dabija a venit la mine acasă, la Cluj și (remarcați, nu mi s-a impus niciodată un spectacol vreme de 18 ani) mi-a spus: „ascultă Mihai, dacă nu montezi **Richard III** nu mai vorbesc cu tine, iar tu nu mai montezi la Odeon”. Halal director! Dar cine poate uita „Iureșul lui **Richard III**”, cum

NIMIC DESPRE RICHARD

de REMUS ANDREI ION

scria Victor Scoradeț? Este ceva misterios, o căldură și o minunată fascinație reciprocă între Marcel Iureș, Mihai Măniuțiu și Alexandru Dabija. Regizorii se citează și se parodiază reciproc în spectacole, iar actorul a făcut primul rol shakespearian, Jack melancolicul, într-un spectacol de Alexandru Dabija la Cluj, în orașul lui Măniuțiu, puțin timp după absolvență. Prietenia din facultate trebuia continuată. Peste ani, a venit și timpul ca Mihai Măniuțiu să lucreze la Piatra Neamț, acolo pe unde s-a născut Sandu Dabija. După distrugerea Odeonului, la Piatra s-au limpezit gândurile. **Orfanul Zhao** e fost unul dintre cele mai bune spectacole de după 1994, și dintre cele mai fascinante regizate de Alexandru Dabija. Au urmat **Antigona** și **Noptile călugăriței portugheze** regizate de Măniuțiu și **Mult zgomot pentru nimic** măiestrit de Dabija.

„Puterea, această suverană inconștientă a inimii” și carnavalul care „reprezintă o amânare, o întârziere a istoriei, întreruptă în curgerea ei de un imens artificiu terapeutic... e răzmerița nesângeroasă, datorită căreia omul rezistă presiunilor istoriei, răzmerița ciclic-tradițională, ritualic-compensatorie: răzmerița ca sărbătoare” este teatrul lui Măniuțiu, în care îl vedem pe Iureș. Bine scria Doru Mares:

„După ce studiase dictatura ca ideologie psihanalizabilă (**Lecția**), ca știință, fie și dementă, a conducerii (**Richard III**), ca dat mitologic (**Săptămâna luminată**), acum ni se prezintă teroarea ca joacă”, asta era la premiera **Caligula**. Peste tot este interogată și puterea demonilor: în **Săptămâna luminată**, în **Nunta**, în **Noptile călugăriței portugheze**. Puterea regilor și puterea demonilor. Acum la naționalul bucureștean, în coproducție cu **SMART** - o să mai auzim multe despre **SMART** - imaginația e la putere în **Richard II**. Imaginația e la putere pentru că spectacolul a fost ridicat în trei săptămâni, pentru că până și mașiniștii teatrului trebuie să iasă la rampă, direct pe scenă sau în spatele buzunarelor, pentru că Doina Levința a lucrat costumele și decorul până în ultimul moment, tot schimbând câte ceva, ultimul fiind chiar costumul regelui, al lui Marcel Iureș adică, pentru că este prima oară când se lucrează cu orgă de lumini cu zeci de reflectoare la Național, pentru că toate greutățile au fost doborâte cu imaginație, pentru că dezinvoltura imaginației a fost ordonată cu precizie de metronom - așa vorbește Mihai Măniuțiu când este hotărât. Imaginația are putere acum.

„Astăzi, după epoci de declamare și de ode, după vremuri în care satira desființa originalitatea și inițiativa, după ce „resorturile morale” au funcționat cu o energie dementă (cunosc câțiva scriitori interbelici, de o șoralitate mai mult decât îndoielnică și tribală, care au propovăduit eroismul și elitismul!), în fine, după ce unii s-au vrut apostolii neamului, cum te-ar mai putea păcăli utopiile? Scriitorul ar trebui să aibă numai religia scrisului său, care este aici și acum, și

fără comentarii

să nu se creadă un apostol. Altfel, ajunge să spună, tot ca Bolliac: «Că au dulcineele ochi negri sau albaștri, că este primăvara veselă și toamna tristă, că este cald vara și frig iarna -, toate acestea le știm. Am voi să știm unde s-a năpustit mai cumplit nenorocirea, unde mocnește mai tare durerea și, prin puterea harfei d-voastră, să se coboare acolo mila celor cu putere». Dar să nu se uite: mila celor putere aduce sângele!”

(Mircea A. Diaconu - Bucovina literară)

pentru un monument

Ministerul Culturii în colaborare cu Uniunea Artiștilor Plastici și Primăria Municipiului Câmpina (județul Prahova) organizează un concurs pentru realizarea unui monument în Municipiul Câmpina, concurs deschis tuturor artiștilor plastici profesioniști români, până la 40 de ani, indiferent de rezidență.

Termenul de predare a proiectelor pentru prima fază de preselecție este 29 mai 1998.

Documentație și relații suplimentare puteți obține la Direcția Arte Vizuale din Ministerul Culturii, telefon/fax 222.70.00, sau la Secretariatul Secției de Sculptură a Uniunii Artiștilor Plastici, telefon 650.71.80.

Biblioteca noastră

- 1) **A muri în Tibet** (Cornel Ungureanu), jurnal, ed. Polirom, 18.000 lei.
- 2) **A treia caravelă** (Iosif Naghiu), teatru, ed. All, preț neprecizat.
- 3) **Armurierul Cehov** (Iosif Naghiu), teatru, ed. Cartea Românească, preț neprecizat.
- 4) **Certificat de boală** (Silvia Obreja), versuri, ed. Mentor, preț neprecizat.
- 5) **Iubire cu înlocuitori** (Melania Banca), proză, ed. Tipo, preț neprecizat.
- 6) **Via dolorosa** (Vasile Moldovan), versuri, ed. Fiat Lux, preț neprecizat.
- 7) **Stampe din sufletul meu** (Liliana Grădinaru), versuri, ed. Eminescu, preț neprecizat.
- 8) **Limba șarpelui călător** (Mihai Firică), versuri, ed. Ramuri, preț neprecizat.
- 9) **Ulise al orașului** (Gheorghe Izbășescu), versuri, ed. Marineasa, 50.000 lei.
- 10) **Lumi narrative** (Const. Dram), eseuri, ed. Libris, preț neprecizat.
- 11) **Cerul pe pământ** (Vasile Proca), versuri, ed. Timpul, preț neprecizat.
- 12) **O dimineață pentru fiecare** (Ion Beldeanu), proză, ed. Cuvântul nostru, preț neprecizat.
- 13) **Exilat pe tăișul de robie** (Ioan Țepelea), versuri, ed. Junimea, preț neprecizat.
- 14) **Închis pentru inventar** (Calistrat Costin), versuri, ed. Corgal, preț neprecizat.
- 15) **Un Ulise întâmplător** (Traian Brătianu), jurnal, ed. Muntenia, preț neprecizat.
- 16) **Apă vie** (Adrian Dinu Rachieru), almanah, ed. Augusta, preț neprecizat.
- 17) **Clubul călugărilor** (Vasile Șelaru), teatru, ed. Orient Latin, preț neprecizat.

în atenția bibliotecilor

Din mai multe colțuri ale țării, primim apeluri disperate, prin care suntem somați să ne onorăm datoriile față de bibliotecă. Cine va întreprinde o anchetă serioasă va descoperi că vina nu ne aparține nouă. Ca și directorii anumitor instituții, și colectivul nostru a primit o adresă prin care era informat că Ministerul Culturii ne-a comandat mai multe sute de abonamente la revista „Luceafărul”. Dar, după ce am editat tirajul necesar, am aflat cu stupeoare că banii vor întârzia multă vreme să vină. Iată, suntem în luna aprilie și nu se întrevede nici o speranță. Poate după aprobarea bugetului!... Finanțele noastre fiind limitate, nu putem decât să regretăm că revistele cerute de bibliotecă (ne referim la primele numere din acest an) zac într-un beci, fără a le putea expedia la adresele indicate. Așadar, debusolarea trebuie căutată în altă parte.

Număr ilustrat cu reproduceri
de Ștefan Munteanu

premiile revistei Convorbiri literare

GH. GRIGURCU - pentru întreaga activitate literară și spiritul polemic susținut în paginile noii serii a *Convorbirilor literare*;

LAURENȚIU ULICI - pentru întreaga activitate, cu deosebire pentru realizarea monumentalei antologii *O mie și una de poezii românești*;

DAN MĂNUCĂ - pentru întreaga activitate de critică și istoric literar, inclusiv pentru colaborarea care onorează noua serie a *Convorbirilor literare*;

MARIN MINCU - pentru afirmarea valorilor culturale românești în Italia și contribuția deosebită în domeniul criticii literare moderne;

ION SIMUȚ - pentru valorificarea moștenirii literare;

DAN SILVIU BOERESCU - pentru susținerea generației '90, inclusiv pentru *Magostea arătată pisicilor*;

CONSTANTIN DRAM - pentru colaborarea la noua serie a *Convorbirilor literare* și pentru volumul *Lumi narrative*;

LIVIU IOAN STOICIU - pentru obstinația de a rămâne mereu incomod în politica literară de cadre;

MARIUS TUPAN - pentru ampla frescă a dezintegrării societății totalitare cuprinsă în trilogia *Coroana Izabelei*;

MARIANA CODRUȚ - pentru romanul *Casa cu storuri galbene*;

GELLU DORIAN - pentru solidaritatea față de generația sa, manifestată prin colecția de poezie *La steaua*;

VASILE POPA HOMICENU - pentru constituirea unui spațiu românesc substanțial;

GEORGE VULTURESCU - pentru prima sută de numere a revistei *Poesis*;
IOAN ȚEPELEA - pentru merite deosebite în susținerea fenomenului cultural orădean, național și nu numai;
IOAN VIERU - pentru noua formulă a revistei *Contrapunct*.

LUCIAN VASILIU - premiul „Talanca po(d)goreană”, clonată pe trunchiul neojunimist, neocitadin, neoconvorbirist, neoconfratern, neotartinist, pentru neobosita sa activitate administrativ-culturală într-o scoatere a *Casei pogor* de sub schele și vremi;

EMIL IORDACHE - premiul „Hotel Binder” pentru prezența constantă în spațiile culturale neojunimiste (bodegi, cafenele, taverne, crâșme, hanuri, hoteluri, moteluri, șepteluri, can-cauri etc.), unde se remarcă printr-o constantă abstenență;

LIVIU PAPUC - Premiul „Corneliu Ștefanache”, viitorului director al bibliotecii din Focuri, sursolog-șef al *Convorbirilor literare* dimpreună cu clanul masonic *Basta României*;

GHEORGHE IZBĂȘESCU - pentru apartenența simultană la generațiile '60, '70, '80, '90, '2000, '3000 etc. inclusiv pentru ritmicitatea decolării zburătoare.

norman levine

ABC

Povestirile canadianului Norman Levine (n. 1924) sunt priviri scurte dar pătrunzătoare aruncate vieții, de o extraordinară profunzime psihologică, personajul ca atare nesituându-se neapărat în centrul atenției. Lipsite de fabulație în sensul convențional al cuvântului, aceste narațiuni îl solicită pe cititor, prin concizie și intensitate emoțională, să completeze cadrul narativ sau dramatic cu ajutorul deducției și al imaginației. Autorul creează astfel adevărate metafore ale realității, în care detaliul concret, uneori evocator, adesea subtil, exprimă atitudinile și sentimentele unei conștiințe extrem de perceptive. Dorița de a controla percepția cu atâta precizie îi oferă lui Levine posibilitatea unei detașări și flexibilități retorice cărora scriitorul le adaugă o ironie amară, emblematică de altfel pentru întreaga sa operă.

Trăim într-un orașel de coastă. Vara, când mica noastră așezare arată cel mai bine, mii de oameni își părăsesc orașele ca să-și petreacă vacanța aici, la marginea mării. Atunci plecăm și noi, la Londra, pentru câteva săptămâni de concediu.

De obicei, soția mea găsește o locuință uitându-se prin THE TIMES. Așa am închiriat casa unui tip care construia hoteluri în zonele sărace ale Africii, pentru ca negrii americani înstăriți să poată vedea de unde proveneau bunicii lor. Într-o altă vară, am stat în casa unui arhitect unde aproape totul se făcea prin apăsarea unui buton. A treia oară am nimerit în casa unuia care tocmai aștepta obținerea divorțului - pentru neconsumarea căsătoriei - și dorea să fie cât mai departe de țară.

Anul acesta, în iunie, soția mea a văzut un anunț care suna cam așa: REȘEDINȚĂ DE MEDIC DISPONIBILĂ ÎN LONDRA PENTRU TREI SĂPTĂMÂNI. CHIRIE REZONABILĂ. Soția a telefonat la numărul respectiv și ne-am înțeles s-o închiriem.

Casa avea o poziție centrală, lângă stația de metrou din South Kensington, nu departe de Kew Gardens. Taxiul ne-a luat din Paddington - ce palizi arătau londonezii într-o vară atât de fierbinte - și ne-a dus pe o stradă mare, oprind în dreptul unei case izolate, văruiată toată în alb, cu intrare străjuită de salcâmi. În pragul ușii se afla o sticlă cu lapte cald. Am descuiat ușa și am vârat geamantanele înăuntru.

Apoi am auzit telefonul.

- Alo, am zis eu.

- ABC-ul? a întrebat o voce de om tânăr.

- Îmi pare rău. Ați greșit numărul.

- Ce număr aveți?

- Knightsbridge 4231.

- Păi, numărul ăsta l-am și format.

- Trebuie să fie o greșeală. Aici locuiește un doctor.

- Și doctorul e-acasă?

- Nu. E plecat în concediu.

- Pot să-i las un mesaj?

- Sunteți bolnav?

- Nu. Spuneți-i că a telefonat David White.

David White din Somerset. Am un manuscris la dumnealui de mai bine de șase luni. M-a

asigurat că o să mă anunțe dacă e bun sau nu. I-am scris de vreo patru ori până acum și nici un răspuns.

- Am să-i spun.

- Dacă mai are nevoie de timp, a zis tânărul, șovăitor, nu mă deranjează...

- În regulă, am făcut eu și am pus receptorul în furcă. Apoi către soție: Nu știi ce se-ntâmplă aici.

Dar soția și copiii cercetau casa de zor. Era o casă spațioasă și, după toate aparențele, destul de solicitată. Camera din față era destinată copiilor, cu tot felul de jocuri și tablite, jucării și cărți pentru cei mici, afișe ce împânzeau pereții. În salon, jumătatea de jos a pereților era acoperită cu rafturi ticsite de cărți. Dar și mai multe cărți erau pe hol, de o parte și de alta a scării și, în rafturi, pe fiecare palier. Mai existau și trei băi separate. O bucătărie, unde o pisică neagră, prietenoasă, dormea mai tot timpul pe cuptor. Și o grădină în spatele casei, cu o peluză în mijloc; răzoare de flori pe margini; un eleșteu cu peștișori aurii, nuferi; un fag roșu în capăt.

Telefonul a sunat din nou și am auzit o voce tremurată:

- Cu domnul doctor Jones, vă rog.

- Îmi pare rău, e plecat în concediu.

- Și când se întoarce?

- Peste trei săptămâni.

- Nu pot aștepta atât de mult. Măine plec la New York.

- Dacă vreți, îi puteți lăsa un mesaj.

- Nu aud ce spuneți. N-ați putea vorbi mai tare. Sunt puțin surd, port un aparat auditiv. Acum medicii au un remediu pentru surzenie. Dacă mă nașteam cu doi ani mai târziu, acum azeam perfect.

- Am spus că, dacă vreți, îi puteți lăsa un mesaj.

- Nu cred că ar servi la ceva. Sunteți bun să mergeți în biroul dumnealui și să vedeți dacă nu cumva are un poem de-al meu? Se numește „Adio”. Dacă este în șpalt, nu vă mai osteniți. Am să aștept. Vedeți numai dacă este așa. Eu plec în Statele Unite ca să predau compoziția literară la o școală serală. Vreau să fac niște bani ca să mă pot întoarce din nou aici. Poemul

trebuie să fie pe podea.

- Rămâneți la telefon.

Am urcat în birou, la ultimul etaj. Pe podea era un talmeș-balmeș de hârtii, reviste și manuscrise, alături de plicuri și scrisori. Pe o masă din lemn, un dosar gros, prins cu o agrafă, adăpostea corespondența. Într-o cutie stăteau îngrămădite cekuri pentru sume mici, câteva bancnote, puțin mărunțiș, o coală de timbre și două pachete de țigări. (Căta încredere, am cugetat eu. Doctorul nici măcar nu știe cum arătam - dacă eram niște pungași?) În jur mai erau hârtie de scris, niște plicuri mari, o mașină de scris, un telefon, cărți de telefon și câteva șpalturi atârinate de un cui înfipt în perete. Pe o masă mai mică, la care era atașată o tavă mobilă, destinată probabil îndeletnicirilor medicale, erau alte scrisori și câteva exemplare din LANCET. Partea cea mai ordonată a încăperii se afla lângă peretele din afară, de care se sprijineau teancuri întregi de exemplare nevândute din ABC.

- Regret, am zis eu la telefon. Nu-l găsesc nicăieri.

- Aha. Atunci spuneți-i că a telefonat Arnold Mest. M-E-S-T.

- Am reținut.

- Adio.

- N-ai să crezi, i-am spus soției. Doctorul editează o mică revistă.

- Nu putem scăpa de asta și pace. a exclamat ea.

***

A doua zi soneria de la intrare ne-a trezit dis-de-dimineață. Era poștaşul. Mi-a dat câteva maldăre de hârtie ce conțineau scrisori din diferite colțuri ale Angliei și Europei, cât și din Statele Unite, Canada, Australia și America de Sud (acestea par avion). Mai erau și două cărți, trimise de editori spre a fi recenzate. Și alte câteva reviste mici, ca și ceea ce păreau a fi jurnale medicale, alături de vreo patru note de plată.

În timp ce așezam plicurile și pachetele pe scaunul din birou și mă uitam la exemplarele din HORIZON și NEW WRITING, la colecția de ENCOUNTER, LONDON MAGAZINE și la rafturile pline cu cărțile unor celebri autori contemporani, de la un capăt la altul... încăperii, gândul m-a purtat în urmă cu 20 de ani, când veneam la Londra pentru prima dată.

***

Încă se mai puteau vedea urmele bombardamentelor, cozile, cartelele de alimente, țigările vândute pe sub tejghea. Și hainele jerpelite ale oamenilor. Și totuși, mi-aduc aminte de perioada aceea ca de una dintre cele mai fericite din viața mea. Poate fiindcă eram atât de inocenți în ceea ce privește scrisul. O mulțime de băieți și de fete veniseră la Londra din cele mai diverse locuri. Și ne întâlneam numai în anumite cârciumi, în anumite restaurante, „Joe Lyons”, „The French Pub”, „Caves de France”, „The Mandrake”. Apoi plecam în altă parte. Îmi amintesc că am mers odată să văd un alt canadian, din Montreal, care scria un roman. Avea un atelier lângă stadionul echipei Chelsea (întotdeauna știai când se marca un gol). Dar cel mai bine îmi amintesc de zilele de iarnă, umede și reci, cu ceață groasă - de-abia puteai vedea lumina semaforului - apoi cum intram în cârciumă și beam vin fierț, așezați lângă foc, cum vorbeam despre scris, despre ce scriam, și cum epuizam toate subiectele. Ne trimiteam povestirile, optimiști, revistelor cu nume. Ceea ce echivala

cu a cumpăra un bilet de loterie. Revistele mici erau cele care ne publicau, care ne dădeau curaj și ne făceau să mergem înainte.

Mi-aduc aminte de domnișoara Waters. Avea aproape 50 de ani, era o femeie palidă la față, cu părul blond rărit și o pisică docilă. Scotea o mică revistă fondată de străbunicul ei. Avea pe pereți fotografii cu Tennyson, Yeats și Dylan Thomas. Și niște casete din lemn, ca în biroul de sortare a unui oficiu poștal, cu o parte din ultimele numere. Nu știa niciodată când vin. Dar întotdeauna mă întâmpina cu „Ce plăcere să te văd. Intră, te rog”. Mă conducea în camera de zi, mereu întunecată. Mă ruga să-mi scot paltonul. Apoi aducea o carafă de vin de Xeres și umplea un pahar. Apoi scotea un pachet de „Passing Clouds” și-mi oferea o țigară.

Eram tratat ca un scriitor în toată regula de femeia aceasta când eu, de fapt, publicasem foarte puțin. Iar atitudinea ei conta mai mult decât orice altceva ca să nu-mi pierd moralul. Și după un alt pahar de vin, o altă țigară, mă întreba la ce lucrez și părea foarte interesată de ceea ce spuneam și îmi povestea că străbunicul ei îi plătise o mie de lire lui Tennyson pentru una din poeziile lui scurte și două mii de lire lui George Eliot pentru o povestire. (Încearca oare să-mi dea de înțeles că se puteau

scoate bani frumoși din scris?). Pe urmă se ridica în picioare și mergeam în camera cealaltă, care era foarte curată și îngrijită. Revistele expuse pe o masă ca într-un chioșc de ziare, cărțile aranjate ca într-o bibliotecă publică. „N-ai vrea să recenzi ceva?” întrebă ea. Eu alegeam un roman, două, sau o carte de povestiri. Apoi mă îndemna:

„Ia patru cărți, te rog, din teancul acela”. Teancul acela era alcătuit din cărți pe care ea nu le dorea recenzate. Îmi spusese, la început, să duc cărțile astea la un librar din Strand care avea să-mi dea jumătate din preț pe ele, pentru ca mai târziu să le vândă bibliotecilor publice. Dar, înainte de a lua banii de la el, trebuia să-mi trec numele în ceea ce se numea a fi un registru al colaboratorilor. Și am văzut acolo, deasupra mea, numele celor mai de seamă recenzenți ai publicațiilor săptămânale și duminicale - și ei își vindeau exemplarele pe care le recenzau, la jumătate de preț.

Și îmi amintesc cum veneam acasă la ea - cu plicurile cafenii aruncate în dosul ușii - fără nici un ban și deprimat. Iar când plecam de la ea, plecam înviorat, bine dispus. Motivul îl constituiau cele câteva lire pe care urma să le iau din cărți. Bani destui pentru un hamburger, o cafea și un mic trabuc. Și mai era ceva de făcut - recenzia cărților. Domnișoara Waters plătea întotdeauna anticipat.

***

Iar înaintea domnișoarei Waters au fost alții. Atașatul de presă de la ambasada norvegiană - acesta conducea, de la Londra, o mică revistă norvegiană în limba engleză. Și încă unul, din India, cu o revistă tot în engleză. Primele mele povestiri au apărut în ambele reviste. Și, când am primit un exemplar al revistei indiene, am văzut că personajele mele canadiene fuseseră transformate în indieni. Și a mai fost un editor care îmi cerea mereu cu împrumut cutia de chibrituri. Pe urmă, când te întorceai acasă, descopereai că vârase în cutie

o bancnotă de o liră.

Au dispărut cu toții - ca și revistele lor, de altfel. Și, o dată cu ei, a mai dispărut ceva. Acele zile de nesăbuiță când scriai numai când aveai chef. Și dormeai acasă numai când voiai. Și erai sigur că-i vei vedea pe alții ca tine, la prânz, în anumite locuri.

Acum, dimineața, după micul dejun, aștept să vină corespondența. Apoi urc la etaj și mă încui în birou. Și mă străduiesc să continuu romanul, noua povestire sau articolul comandat de o revistă care plătește bine. Fac o pauză de prânz, apoi revin aici, unde rămân până la ora 4. Din când în când, dar foarte rar, îmi iau o zi liberă și mă urc în autobuz ca să văd cum mai arată lumea. Uit că există atât de multă culoare în jur. Sau, pentru variație, iau un tren până la Plymouth. Altminteri, drumul meu e același: în sus, pe scară, până în camera asta. Întreaga mea energie e dedicată muncii acum. Îmi aprind un mic trabuc olandez și uneori vorbesc singur. Sunt destul de sigur că ceea ce am scris va fi publicat. Scrisul a devenit viața mea.

Bineînțeles, mai sunt și zile, ce-i drept întâmplătoare, când lucrurile merg bine și munca îmi creează acea stare de grație atât de dorită. Dar nu ca în zilele de început, când scrisul și viața pe

Bineînțeles, mai sunt și zile, ce-i drept întâmplătoare, când lucrurile merg bine și munca îmi creează acea stare de grație atât de dorită. Dar nu ca în zilele de început, când scrisul și viața pe care o duceam păreau că-și aparțin atât de mult. Pe atunci aveam o încredere oarbă în ele era molipsitor. O mulțime de tineri se molipseau de ideea că a fi implicat în literatură înseamnă, într-un fel, a opta pentru o viață fără griji. Iar până învățai că lucrurile stau altfel - era, de obicei, prea târziu.

care o duceam păreau că-și aparțin atât de mult. Pe atunci aveam o încredere oarbă în revistele acelea mici. Lucrul pe care nu-l știam era că ceea ce zămisleau ele era molipsitor. O mulțime de tineri se molipseau de ideea că a fi implicat în literatură înseamnă, într-un fel, a opta pentru o viață fără griji. Iar până învățai că lucrurile stau altfel - era, de obicei, prea târziu.

***

Vineri a trebuit să mă scol devreme. Dimineața urma să fiu intervievat într-o barcă, pe Serpentine pentru o emisiune a televiziunii canadiene ce avea drept subiect „Exodul creierelor”. Mai târziu trebuia să iau prânzul cu editorul meu. A fost foarte plăcut pe apă, disdimineață. Razele soarelui se oglindeau în fel și chip. Oamenii, în drum spre lucru, se opreau să privească. În vreme ce eu vâsleam și-l plimbam pe reporter, pe operatorul de imagine, pe operatorul de sunet și instrumentele lor - și eram întrebat de ce locuiesc în Canada și de ce scriu.

L-am întâlnit pe editor la clubul său. Este american, din Boston, chel și scund. Am bănut un martini. Apoi încă unul. Apoi am trecut în sufragerie. Somn afumat, urmat de friptura de rață, stropită cu vin, desert. Și, la sfârșit, brandy și un trabuc mare, havanez.

M-a întrebat ce fel de litere aș dori pentru carte, îi puteam trimite prezentarea pentru suprapertă? Mi-a spus care va fi tirajul și că unul din ziarele de duminică intenționa să prezinte cititorilor câteva fragmente înainte de publicare. Mi-a spus și ce se mai vorbește pe seama altor scriitori, editori și agenți literari. Și la ce lucram eu acum? Și când anume va primi el

cartea? L-am părăsit după ora patru și am luat un taxi înapoi acasă.

- Cum a mers? a întrebat soția.
- Bine. Cum a fost la grădina zoologică?
A început să-mi spună când, pe neașteptate, am auzit un zgomot.

După intensitate părea că vine de la ușa din față. Ne-am dus să vedem ce este și am surprins un individ care încerca să deschidă ușa cu o cheie. Avea aproape 60 de ani, era scund, îndesat, și purta un impermeabil ponosit.

- Doctorul e înăuntru? a întrebat el, timid.
- Nu, am răspuns eu. E plecat în concediu.
- Aha... Eu sunt din Sussex. De câte ori vin la Londra aici dorm.

- Îmi pare rău, dar am închiriat locuința pe trei săptămâni.

- De câte ori vin la Londra, aici dorm.
- Dar nu mai e loc.
- Numele meu e George Smith. ABC-ul mă publica mereu. Sunt poet.

- Încântat. Noi plecăm peste zece zile. Intrați să beți ceva. În timp ce-i turnam un brandy, l-am întrebat cum se numea ultima lui carte. A răspuns că avea destul material pentru o carte și că trimisese manuscrisul lui - și aici a numit un binecunoscut editor.

- Dar de atunci n-am primit nici o veste.

- Țasta-i semn bun.
- Poate că l-au pierdut.
Sau poate că, la fel ca și doctorul, cei de la editură sunt în concediu.

A scos o cutiuță din tablă, de unde a scos niște tutun, și a început să răsucescă o țigară pentru el și una pentru

mine.

- De când stă manuscrisul la editură?
- De aproape cinci luni.
Și-a terminat de băut paharul. I l-am umplut din nou.

- În locul dumneavoastră, eu le-aș telefona, ca să aflu care-i situația. Sau le-aș scrie câteva rânduri.

- Credeți că așa ar trebui să fac?
- Da.

La început l-am condus până la ușă. Apoi l-am însoțit până la stația de autobuz. Strada era plină de scoruși, boabele lor roșii împânzeau peluzele și trotuarul.

- Am avut o scrisoare de la T.S. Eliot. Am păstrat-o toți anii ăștia. Dar am vândut-o luna trecută, pe 50 de dolari. Se mărita fiică-mea și trebuia să-i fac un cadou.

L-am întrebat unde își va petrece noaptea.
- Mai știu eu vreo două locuri. Vin aici cam o dată la șase săptămâni. Londra este centrul meu comercial.

M-am dus și i-am cumpărat un pachet de țigări.

- Vă mulțumesc.
L-am privit cum urca în autobuzul roșu. La întoarcere, soția m-a întrebat:
- Ei, te simți mai bine acum?
- Nu.

Și totul s-a desfășurat după același tipic - oameni care mai de care s-au perindat pe la ușa doctorului. O blondă tânără - voia timbre pe teme literare. Lectori și profesori de la universitățile americane, canadiene și engleze. Femei casnice; una chiar a declarat, la telefon: „Fac orice, numai să fiu publicată”. Am avut și convorbiri

interurbane. Cineva a telefonat după miezul nopții și ne-a trezit pe toți. „Nu e nimic important”, a spus vocea. „Voiam să schimb și eu o vorbă. Noi mai facem așa din când în când. Am și eu niște povestiri în ABC”.

Se părea că o întreagă lume depinde de această mică revistă.

***

Am încercat să-mi petrec cât mai mult timp departe de casă. M-am dus să-mi văd agentul literar. Mă aștepta cu un cec de 500 de dolari, mai puțin comisionul, pentru o povestire pe care tocmai o vânduse. M-a invitat la un restaurant unde am discutat despre mărirea avansurilor, despre sumele pe care le plătesc în ziua de azi editorii de cărți broșate, despre știința popularizată care se vinde mai bine decât beletristica. Am întâlnit alți scriitori în cluburi și restaurante de lux. Și am bârfit pe câte un scriitor între două vârste, care își părăsea nevasta pentru o tânără de 20 de ani. Și pe câte un editor care își părăsea firma pentru a-și întemeia propria editură. Am aflat ce reviste aveau să mai apară - și cine plătea cel mai bine.

Apoi mă întorceam la zbârnăitul telefonului, la teancurile de scrisori și reviste sosite prin poștă și la oamenii care apăreau la ușă, nerăbdători să discute despre estetica scrisului. Cei tineri nu mă deranjau. Bărbații și femeile cam de o vârstă cu mine sau mai bătrâni mă stânjeneau cel mai mult. Nu-mi plăcea sentimentul de superioritate pe care îl încercam în prezența lor. Sau poate că era un sentiment de culpabilitate? Nu știam. Între timp soția și copiii se bucurau de vacanță. Mergeau la Muzeul Victoria și Albert, la Galeria Națională, la Galeria Tate. Și se întorceau cu ilustrate-reproduceri pe care le trimiteau prietenilor. S-au dus și la câteva concerte în aer liber, au văzut o piesă de teatru, au petrecut o zi întreagă în Parcul Richmond, la Hampton Court, și s-au plimbat cu vaporețul pe Tamisa.

Când a sosit momentul să ne întoarcem acasă - nu mai voiau să plece. Eu însă voiam. Trecusem prin zilele ABC-ului. Și voiam să scap de acolo. Poate fiindcă îmi amintea de tinerețe? Sau de un timp ale cărui promisiuni se împlineau doar în parte? Mi-am zis că totul era o pură fantezie - că atunci viețile noastre nu aveau nici o bază rentabilă - că era un timp al uitării de sine. Dar chiar dacă știu aceste lucruri, îl port mereu cu mine. El reprezintă un fel de inocență care s-a pierdut.

În dimineața acelei zile de sâmbătă, pe când așteptam taxiul care să ne ducă la gara Paddington - a sunat telefonul. Și vocea unei tinere a vrut să afle ce se mai întâmpla cu povestirea ei. I-am spus că doctorul este plecat. Că se va întoarce mai târziu. Să telefoneze chiar în seara asta.

- La ce oră?

- După nouă.

- Dumneavoastră ați citit povestirea? Ce părere aveți?

- Eu am fost doar chiriaș aici. Mi-am petrecut vacanța în Londra.

- Aha. Vasăzică nu sunteți de-al nostru?

- Nu.

Apoi a sosit taxiul. Și șoferul s-a apucat să pună geamantanele în portbagaj.

diverse

CHINUITUL TORQUATO TASSO

de VITTORE BRANCA

Nici un poet, cred, nu a avut, de-a lungul acestor patru secole, o viață atât de fascinantă și dramatică, ca om și scriitor, cum a avut-o Torquato Tasso. El este cel care a declanșat realmente „nașterea personajului modern”: al eului care, după cele două reforme, se simte nedemn de Creatorul său și chiar de existența lui.

Poetul **Ireparabilului (Florile răului)**, mărturisea: „Am cultivat isteria mea cu bucurie și teroare”. El înțelese ce importanță are și ce oferă această scară amețitoare pe care a coborât sau a urca echivalează cu același zbor.

Exact aceste versuri ale celui mă autentic poet al melancoliei postromantice și decadente zvâcneau în sufletul meu citind câteva rânduri despre moartea lui Tasso (25 aprilie 1595) într-o carte tipărită recent: „A văzut pe perete o oglindă...”, a căutat să se recunoască. Însă nu reușea. Nu cunoștea pe nimeni cu acel obraz devastat, cu acea paliditate de neuitat. De pe suprafața lustrală a oglinzii, figura lui cenușie îl privea; apoi se întoarse pentru a dispărea... Jos pe dușumea mai cădea încă o pată de soare, care abia se mai vedea, liniștea mai dăruia de asemenea o adiere ușoară, o invitație la somnolență. Întinse fața spre acea rază firavă, închise ochii... și umbrele și fantasmale diurne și nocturne, dispărură. Să afla cu totul singur... Era lumina visului, vis de eliberare, cel care iradiase într-un personaj din poemul său, Godofredo. După ce căutase timp îndelungat și întreaga sa viață, aventura, o găsisse poate, în sufletul său. Totul îi fusese furat; până și decența condamnării (a Sfântului Oficiu). Însă, infinit mai mult decât în cazul vreunui puternic duce sau monarh, ceva din ființa lui va atârna, ca pana unui înger, în istoria lumii”.

Astfel, după acest val de patetism baroc, de **Sturm und Drang** și romantism lacrimogen, astăzi Ferruccio Ulivi, cu o sobrietate în același timp ascetică și tragică, îl evocă pe **Torquato Tasso. L'anima e l'avventura**. Rigoarea sa de istoric și critic distruge fanteziile românești ale fan-ilor lui Tasso - inclusiv ai celor mai mari care s-au perindat de-a lungul a aproape patru secole prin comentarii asupra temei „dragostei și morții”.

Încă din secolul al XVII-lea, grație impresiilor și sugestiilor exprimate de marii scriitori spanioli (Cervantes, Lope de Vega, Calderón, Góngora), moraliștii francezi îl consideră pe Tasso drept mit de poezie strălucitoare și frământată, tragică și absolută. Având marcată în memorie imaginea poetului nomad și înlăcrimat, cum a fost descrisă în 1624 de Manso, prieten devotat al lui Torquato, Rousseau scrie în 1768, într-o clipă de sfâșietoare singurătate: „Ieri, înnecat în lacrimi, aproape fără să-mi dau seama, am început să cânt episodul din **Olindo și Sofronia**” (**Ierusalim eliberat**, II). Dacă Goldoni este cel dintâi care l-a prezentat pe scenă ca un îndrăgostit pasionat și nevrotic, Goethe îl impune imediat, în epoca romantică, ca erou al nebuniei dragostei absolute și intangibile: „Nu am răgaz și fără încetare inima te caută/tu ai învins, Prietenă, și pentru veșnicie/Ție, ție, viața mea întreagă”. (**Torquato Tasso**, 3280). „Azvârlindu-se în brațele principesei, se înclină adânc dar este respins: năucit de dragoste și nebunie”. Astfel a definit Carlo Ossola, acest episod scenic. Și în secolul următor, Baudelaire compune un poem despre **Tasso în închisoare**, înfățișat de Delacroix: („Poetul în celulă, zdrențaros, bolnăvicios/călcând un manuscris cu piciorul, cu un gest convulsiv/el măsoară cu privirea aprinsă de teroare/scara amețitoare de pe care sufletul lui se prăbușește”).

În românește de **Petru Iamandi**

În românește de **Ezra Alhasid**

DESPRE CĂSĂTORIE ȘI POVEȘTILE EI

de OANA FOTACHE

Un nou sa colecție de literatură contemporană, Editura RAO a publicat recent, în traducerea Tudorei Șandru Mehedinți, „Inimă atât de albă”, romanul spaniolului Javier Marias. Cartea a devenit, la scurt timp după prima ei apariție (1992), un bestseller european; marele ei succes s-a datorat, probabil, aspectului de roman psihologic: este povestea a doi tineri proaspăt căsătoriți (din perspectiva soțului), cu temerile și ezitățile inerente începutului, complicată cu niște secrete de familie a căror dezvăluire se tot amână până către sfârșit. Totul istorisit pe un ton lejer, amuzat, ușor ironic, și încheindu-se într-o notă de seninătate și împăcare. Cu alte cuvinte, situații de viață ce țin de un omenesc „preaomenesc”, nefalsificat, în care mulți cititori se pot recunoaște cu ușurință.

„Inimă atât de albă” este un astfel de roman. Dar este, totodată, și un comentariu la „Macbeth”; și o teorie a reprezentării și interpretării narative; și un eseu despre importanța extraordinară a detaliilor; și o culegere de povești care se bifurcă borgesian, alcătuind o țesătură fascinantă, ce nu păcătuiește printr-o coerență artificială, impusă din afară. Și, poate lucrul cel mai atrăgător, textul însuși pare să ofere, cu naturalețe, toate aceste interpretări diferite cititorului ca pe niște posibilități de lectură, fără să-l constrângă în sensul adoptării uneia sau alteia dintre ele.

Această deschidere a romanului se realizează în primul rând prin maniera narativă, care creează impresia de comunicare directă, personală a naratorului cu cititorul. Nu este vorba nici de profesiune, nici de mimarea unui dialog textual, care lectorul să devină, la rândul lui, personaj; nu știu cum s-o numesc altfel decât povestire, deși sună banal, dar asta se întâmplă de fapt: Juan, naratorul, povestește ca și cum s-ar adresa unui prieten sau tinerei sale soții (dar n-o poate face, povestea se referă și la soția sau la prietenii lui). Numeroasele lui comentarii la diverse situații, evenimente etc., nu caută să impună un punct de vedere, sau chiar să convingă cu argumente logice (e mult prea lucid sau sceptic ca s-o facă), ci să-și lămurească sieși semnificația anumitor fapte și cuvinte ale trecutului sau ale prezentului.

Ce îl interesează, ce lucruri comentează el (într-un mod amintind de discursul balzacian, cu generalizările lui pe care Genette le vedea arborare și totodată fermecătoare)? Orice e un bun pretext pentru o mică teorie - portretul celei care îi este mătușă postum (sora mamei și prima soție a

tatălui său): „Tineretea se ascunde, tineretea e secretă pentru cei care nu ne mai cunosc ca tineri” (p. 133); sau revederea unei vechi prietene: „este una din acele ființe (în viața fiecăreia există patru sau cinci, și când le pierzi suferi într-adevăr) cărora te-ai obișnuit să le împărtășești ce ți se întâmplă, adică la care te gândești când pășești ceva, amuzant sau dramatic, și pentru care aduni fapte și anecdote” (p. 171). Desigur, nu e același gen de comentariu naratorial ca la Balzac. Mai important decât procesul inductiv ce merge de la individ la categoria socială din care el face parte este aici surprinderea unor atitudini mai speciale, unor reacții comportamentale a căror cunoaștere ni-i apropie pe ceilalți, pe celălalt, și pe noi înșine. Pentru a ajunge să-i înțelegi pe alții trebuie să fii mereu atent la cel mai mic gest, la orice privire a lor, la felul cum se mișcă sau se îmbracă, și apoi să încerci să interpretezi toate acestea. La Juan, demersul semnificativ schițat aici este o adevărată vocație. Ca și Luisa, soția lui, el lucrează ca traducător-interpret pentru diverse foruri internaționale. S-a obișnuit să traducă în gând, simultan, aproape tot ce spun cei cu care stă de vorbă, în fiecare din celelalte trei limbi cunoscute în afară de spaniolă. Când nu reușește, e semn rău,

stabilesc relații referențiale firești, se traduce de sine unele în altele (cuplul Miriam - Guillermo, a căror discuție Juan o aude întâmplător prin peretele camerei de hotel, este echivalent, într-un fel, cu toate celelalte perechi din roman). Totul e să sesizezi aceste relații, să legi ce e aparent separat, diferit, străin. Iar traducerea e un act social, sensul se restituie de către cineva pentru altcineva, între care există deja o legătură puternică: „a fi împreună cu cineva înseamnă în mare măsură a te gândi cu voce tare, adică a te gândi la orice de două ori în loc de o dată, prima oară cu gândul și a doua oară cu povestitul, căsătoria e o instituție cu vocația povestitorului,

i se pare că pierde controlul situației (cum se întâmplă o dată cu periculosul „cobe”, dar atunci apelează rapid la un remediu magic, bătând în lemn).

Mai mult decât cuvintele, care „nivelează actele”, le estompează realitatea, oamenii, faptele lor, obiectele

bine să rămână un secret. Personajul e un tip ce iese întotdeauna în evidență, un personaj baroc, care organizează festinuri oferite angajaților muzeului, supraveghetori și paznici, cărora li se permit atunci tot felul de excese (prăjituri cu frișcă aruncate pe Las Meninas), cu scopul de a-i elibera de resentimente față de tablourile pe care le privesc zilnic atâtea ore, încât se întâmplă să înnebunească.

Relația dificilă a lui Juan cu tatăl său e mediată („interpretată”) de Luisa, care-și asumă un rol catartic. Ea îl convinge, cu delicatețe insistentă, pe Ranz să-i povestească moartea primei lui soții cubaneze și sinuciderea celei de-a doua. Ea e cea care vrea să asculte toate poveștile (Juan repetă mereu „n-am vrut să știu nimic”), și crede că „totul e aici, așteptând să-l facem să revină”, dar nu o revenire obsedantă, tulburătoare, ci o repetiție ce duce la liniște și uitare. Îi transmite și lui Juan convingerea asta, chiar stilul narațiunii lui are volute feminine, povestea se desfășoară treptat, cu ocoluri, dese întoarceri, înaintări prudente, exprimând indirect o teamă „strict feminină” de schimbare brutală, de un viitor poate dramatic. Juan cel dinainte, cel neadaptat încă la starea de bărbat căsătorit, nu crede în reușita definitivă a comunicării și identificării cu celălalt („nici măcar noi nu știm totul despre noi, nici despre fiecare în parte înainte, nici împreună acum”, „niciodată nu se poate cunoaște nimic”); e preocupat de explorarea măcar teoretică a posibilităților ratate, îngropate în trecut („oare ce s-ar fi întâmplat dacă...”), de importanța hazardului în viața fiecăruia. În timp ce Luisa recunoaște peste tot familiarul, necesarul, e o natură echilibrată care „vede în chip firesc doar latura amuzantă pe care o are orice lucru”. Și pentru Juan survine, la un moment dat, înțelegerea, recunoașterea de sine și

„a fi împreună cu cineva înseamnă în mare măsură a te gândi cu voce tare, adică a te gândi la orice de două ori în loc de o dată, prima oară cu gândul și a doua oară cu povestitul, căsătoria e o instituție cu vocația povestitorului, (...) aproape că nu mai rămâne o porțiță pentru faptele și gândurile unui ins care să nu fie transmise, sau mai curând tălmăcite matrimonial”

(...) aproape că nu mai rămâne o porțiță pentru faptele și gândurile unui ins care să nu fie transmise, sau mai curând tălmăcite matrimonial”. (p. 155). Are loc astfel un fel de dublare în oglindă a acestor fapte și gânduri. Oglinda este și o metaforă pentru traducerea perfectă. Ea deschide, în același timp, spațiul privirii, ceea ce reprezintă o altă fascinație pentru Juan, pe lângă sunete, cuvinte și cântece.

Povestea e plină de portrete, care sunt ex-puse vederii. Fotografii, tablouri sau schițe verbale. Obsedant e portretul lui Ranz, tatăl lui Juan, privit cu ostilitate de mulți, inclusiv de fiul lui (e un portret meduzant, care a omorât - direct sau indirect - primele două soții). Mai sunt apoi tablourile lui Ranz, care este expert de artă al muzeului Prado, consultat și de alte muzee celebre din întreaga lume.

Caracteristica lor principală pare a fi imposibilitatea de a decide în privința autenticității sau falsității lor, dacă Ranz este într-adevăr un om odios, un criminal fără scrupule („Barbă Albastră”, îl numește cineva), sau un veritabil erou shakespearian, un Macbeth care are curajul să afirme „I have done the deed”, să-și recunoască fapta, să nu ascundă ceea ce ar fi mai

recunoașterea tatălui. Tendința lui de a „traduce” vorbele sau gesturile celor din jur pare să fi fost (căci acum vrea, ca și Luisa să-și schimbe activitatea) manifestarea unei dorințe secrete de siguranță, de sprijin, de captare a prezentului, care începe să se împlinească: „Luisa fredonează uneori în baie, pe când eu o privesc cum se aranjează, rezemat de tocul unei uși care nu-i de la dormitorul nostru, ca un copil leneș sau bolnav care privește lumea de pe pernă sau fără să treacă dincolo de prag, și de acolo ascult acest cântec feminin nedeslușit care nu se cântă spre a fi ascultat și cu atât mai puțin interpretat și tălmăcit, acea mică îngânare fără voie și fără destinatar care se aude și se învață și nu se mai uită. Acest cântec totuși îngânat și care nu amuțește și nici nu se destramă după ce-a fost cântat, când îi urmează liniștea vieții adulte, sau poate a vieții de bărbat” (p. 315).

Marias, la rândul lui traducător și interpret, realizează în „Inimă atât de albă” o construcție psihologică subtilă, nuanțată, de un farmec rafinat, care se bucură de o re-prezentare în limba română așa cum merită. Faptul că în curând vor apărea în traducere și alte cărți ale scriitorului spaniol mi se pare pur și simplu firesc.

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE văzută de ION CUCU

1) De soarele arzător se ferește numai Ioana Dinulescu. Mircea Tomuș pare călit, ca și ceilalți companioni.

2) Plasată în inima Romei, Smaranda Cosmin citește. Ce? Revista noastră.

3) „Punctul sensibil” (1976) a fost un volum premonitoriu pentru Ion Lotreanu.

4) În fața meselor triunghiulare, doldora de cafele și flori, descoperim celebrități ale literaturii noastre: Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Leonid Dimov, Șerban Cioculescu, Matei Călinescu, Mircea Iorgulescu, Al. Piru și Edgar Papu.

